

FIMA Cesta

březen 2003

číslo 4

cena: 25Kč/30Sk

Milice

si vás

žádají!

ŽENA A ANTIFAŠISMUS

vydává Feministická skupina 8. března

<http://fs8brezna.ecn.cz> - fs8brezna@centrum.cz

Vážení čtenáři a vážené čtenářky...

Tak a je tu další číslo Přímé cesty... tentokrát věnované ženám (ale nejen jim) v antifašistickém a protiválečném hnutí a odboji. Články se věnují jak historii tak současnosti. Úvodní článek Antifašismu: Kde jsou ženy? se věnuje antifašismu s ohledem na ženské aktivity a zaměřuje se zejména na historii a to na odboj proti druhé světové válce ale v úvodu se autorky věnují i úvaze proč vlastně rozlišují antifašistický odpor na mužský a ženský. Následuje článek o partyzánských hnutích za druhé světové války. Dále si můžete přečíst něco ženách a fašismu, resp. o tom jak se ke svému postavení staví členky různých klerikálních a fašistických organizací. Následuje překlad několik let starého rozhovoru s Bernskou Fantifou. Další článek k hlavnímu tématu nese název Mateřství ve fašistické Itálii a velmi podrobně se zabývá pronatální politikou v Mussoliniho Itálii. Hlavní téma uzavírají dva překlady a to jednak Anarchistky a syndikalistky v odboji proti fašismu a válce který podrobně pojednává o antifašistickém odboji v německém Porúří v období let 1933 – 1945. V rubrice anarchofeminismus je dále zajímavý teoretický článek o marxismu a feminismu od C. Ehrlich, která toto spojení nazývá nešťastným manželstvím. Další článek s názvem Muslimská žena a válka se věnuje postavě muslimské ženy v současných válečných konfliktech, autorka zejména zdůrazňuje, že ženy mají ve válce nezanedbatelnou roli, přestože některé liberální feministky a ekofeministky rády tvrdí, že kdyby to bylo na ženách, tak by se války nekonaly, protože to ženy zkrátka nemají v povaze. S tímto tématem souvisí článek Žena a agresivita, který rovněž popírá mýty o tom, že žena je stvoření nenásilné a agresivitu prostě v povaze „od přírody“ nemá. V rubrice portrét naleznete japonskou anarchofeministku Itó Noe, která působila v první polovině 20. století. Přímá cesta obsahuje ještě mnoho mimorubrikových článků např. report z (nejen) antisexistického kepmu, který se sice konal už v létě minulého roku, nicméně nám se zdálo zajímavé sem informaci o něm zařadit, dále informace o mezinárodním dnu proti policejní brutalitě a o polské organizaci K.U.R.W.A. Zařadily/i jsme i velmi zajímavý článek o účasti či neúčasti žen v anarchistickém hnutí na přelomu 19. a 20. století, ve kterém se autor zamýšlí nad příčinami velmi slabého zastoupení žen. Dále se nám snad zatím daří pokračovat v naší kampani gender a média, takže se můžete dozvědět něco o další sexistické reklamě. Dále v rubrice hudba vám přinášíme velmi zajímavý rozhovor z brazilskou kapelou Infect, v literatuře recenzi na knihu Nadvláda mužů od Pierra Bourdiea, a report o celkem diskutované výstavě. Jinak samozřejmě reklamky a recenze na další anarchistické materiály.

Tak a teď už snad zbývá jen přání toho, aby informace byly pro vás zajímavé a snad i nové. Jinak na vaše reakce, polemiky a názory jsme samozřejmě zvědavé/i. Jinak jsme se ještě chtěly/i zmínit o problematice používání termínu fašismus a nacismus. Snažily/i jsme se v tom, ale spou pro toto číslo Přímé cesty, najít jednotu, ale usoudily/i jsme, že to asi není možné, neboť oba tyto termíny mají v dnešní době značně posunutý význam, (což se týká především termínu fašismus) a navíc například Němci (viz článek anarchistky a anarchosyndikalistky v odporu proti válce) používají pro období let 1933 – 1945 termín NS-fašismus, což je opravdu velmi zajímavé... Zkrátka je v tom zmatek, takže se s tímto fenoménem vypořádala/a každý/á autor/ka po svém.

Přejeme příjemné počtení.

obsah:

★ Editorial / Obsah / info	str. 02
Téma: ANTIFAŠISMUS	str. 03 - 16
★ Kde jsou ženy?	str. 03 - 06
★ Partyzánská hnutí za II. světové války a účast žen v těchto aktivitách	str. 07 - 08
★ Žena a fašismus	str. 08 - 09
★ Ženy tvořte bandy	str. 10
★ Mateřství ve fašistické Itálii	str. 11 - 15
★ 7. mezinárodní den proti policejní brutalitě	str. 14
★ Anarchistky a syndikalistky v odboji proti fašismu a válce	str. 15 - 16
★ Nešťastné manželství marxismu s feminismem. Lze je zachránit? - Carol Ehrlich	str. 17 - 19
★ Muslimská žena a válka	str. 20 - 22
★ K. U. R. W. A. - Koedukovat anarchismus...	str. 22
★ Žena a agresivita	str. 23 - 24
★ Revoluční portréty: Itó Noe	str. 24 - 25
★ Letní tábor nejen proti sexismu	str. 25 - 26
★ Ženy v českém anarchistickém hnutí do I. světové války	str. 27 - 29
★ Rozhovor s Infect + texty	str. 30 - 31
★ Malá výstava fotografií - Mirek Pásek	str. 32
★ Reklama z pohledu gender. Kontrola zápachu nebo svěží krok?	str. 32
★ Kupujte Anorex	str. 32
★ Nadvláda mužů - Pierre Bourdieu	str. 33 - 34
★ Kubánská revoluce - kritický pohled - Sam Dolgoff	str. 34
★ info	str. 35 - 36

Redakční rada: Hedvika, Linda, Markéta, Tamara
 Korektury: Markéta, Linda
 Grafika: Markéta

Názory redakce se vždy nemusí ztotožňovat s názory vyplývajícími z příspěvků.

KOPÍROVÁNÍ A JINÉ ŠÍŘENÍ VÍTÁNO!

Země především Čáslav a Feministická skupina 8. března pořádají

prednášku na téma:

★ FEMINISMUS a POSTAVENÍ ŽEN VE SPOLEČNOSTI ★

kde: aula gymnasia Čáslav, Masarykova 248

kdy: 7. března 2003, od 16 hod.

Antifašismus: Kde jsou ženy?

Když se hovoří o antifašistickém boji, a to až už o tom historickém především v období 30. a 40. let 20. století nebo dnes, je většinou spojován s muži. S muži - hrdiny, kteří bojovali proti fašismu a národnímu socialismu v době před druhou světovou válkou a během ní jak v ulicích, v různých odbojových organizacích či na frontě, tak v každodenním životě. Pokud listujete literaturou na toto téma, se ženami se většinou neseškáte (alespoň v materiálech o Československu), všude samí muži. Na ženy narazíte pouze zřídka, a to většinou pouze na ty „významné“, na ty, které se dostaly „do čela“ různých skupin a organizací. Jinak jakoby neexistovaly. To samé se děje i dnes - žena je odsouvána do pozadí: jako antifašistka i jako fašistka. Pro mnohé se to může zdát zvláštní, ale i dnes se prosazuje fašistická či neonacistická politika, a to nejen v ulicích, ale také na radnicích a ve vládě - připomeňme např. rasistické výroky řady úředníků a představitelů radnice v Ústí nad Labem a to nejen v souvislosti s Maticími ulicemi, nedávnou existencí NSB a účast některých jejích členů v zastupitelstvech - např. čestný předseda NSB Miroslav Rousek v zastupitelstvu města Náchoda, či protipřistěhovalickou politiku ČR).

V tomto článku Vám přinášíme stručnou charakteristiku antifašistického boje v historii a dnes a také se snažíme v tomto boji najít ženy - jejich úlohu a postavení.

Zdá se nám také důležité uvést, proč zdělujeme antifašistický boj na mužský a ženský. Rády bychom sice hovořily o boji společném, jsme ale bohužel nuceny za se ženami zvlášť a trochu je z tohoto boje vyčlenit. Podle nás má totiž osoba ženského

pohlaví v porovnání s mužem poněkud složitější výchozí situaci. Díky genderovým stereotypům, které jí nedovolují účastnit se fyzického boje, si musí nejprve vydobýt možnost se do antifašistického hnutí zapojit.

Mujeres Libres (Svobodné ženy)

V této souvislosti nemůžeme vynechat španělskou ženskou organizaci Mujeres Libres, která vznikla na počátku Španělské občanské války a byla samozřejmě činná v boji proti fašismu, zároveň ale usilovala

i o sociální revoluci, kterou si členky nedokázaly představit bez osvobození žen.

Ženy většinou v zájmu boje proti fašismu ustoupily ze svých emancipačních požadavků a snažily se začlenit do antifašistického boje. Mujeres Libres byly jednou z výjimek. Z dnešního pohledu můžeme tuto organizaci považovat za anarchofeministickou, ačkoli ony samy by to tenkrát odmítly. Slovo anarchofeminismu nemělo význam a příslušnost k tehdejšímu feministickému hnutí ony odmítaly, protože emancipační boj té doby se zaměřoval především na legislativní změny, a přestože usiloval o rovnoprávnost žen, činil tak pouze v rámci zachování existujících privilegií.

Mujeres Libres se povedlo propojit boj za osvobození žen s bojem za sociální revoluci,

uvědomovaly si, že právě tyto dva problémy nelze od sebe oddělit. Ačkoli odmítaly označení feministky, byly si vědomy toho, že pouhým začleněním do stávajících anarchistických (či libertinských) organizací by se problém s nízkou angažovaností žen a jejich degradací jen odsunul, protože ženy by v takových organizacích stejně zastávaly jen bezvýznamné role a byly pouhým doplňkem. I do anarchistických organizací se totiž promítal klasický model rozdělení rolí, který byl ve 30tých letech ve Španělsku i ve

světě vůbec běžný. Ženy byly ekonomicky závislé na mužích a na oplátku za to, že se od nich neočekává vysoký příjem, předpokládalo se, že zstanou veškerou domácí práci včetně péče o děti. Díky tomu, že pouze menšina žen pracovala mimo domov, neměly zpočátku potřebu se nějak odborově organizovat či vůbec vstupovat do politických organizací.

V roce 1936 si CNT (Confederación Nacional del Trabajo) teoreticky ustanovila, že pohlaví si budou rovna, v reálu o to však nikdo moc neusiloval a tímto problémem se

téměř nikdo nezabýval. Chyběla vnitřní diskuze. Jednalo se jednoduše o problém, který nikoho moc nepálil. To byl důvod, proč ženy, kterých se přirozeně tato problematika dotýkala velmi, začaly zakládat vlastní skupiny. V září roku 1936 došlo ke sloučení do té doby dvou na sobě nezávislých skupin Mujeres Libres - jedné, zaměřené převážně na aktivizaci žen uvnitř libertinského hnutí i z řad CNT, a druhé, snažící se o oslovení všech žen. Název byl Agrupación Mujeres Libres.

Vzhledem k tomu, že organizace vznikla na počátku revoluce, stalo se samozřejmostí, že se aktivně zapojila do boje proti fašismu. Bojovaly po boku mužů jako členky milic, organizovaly praktický výcvik pro boj, staraly se o zásobování, vytvářely společné jídelny, zřizovaly školy pro zdravot-

ní sestry a nouzové kliniky pro raněné. Především ale vytvářely tzv. pracovní sekce (secciones de trabajo), spolupracující s odborovými skupinami z CNT, které se postupně rozšířily téměř do každé továrny. V mnoha oblastech výroby se tak ženám podařilo úspěšně nahradit muže, v té době bojující na frontě.

ML se ale nevěnovaly jen boji proti fašismu. Jak samy prohlášovaly:

„Bojovat jen proti fašismu je tak málo. Skutečně nutné je racionální uspořádání společnosti na principech rovnosti a sociální spravedlnosti. Nestane-li se toto cílem, bude antifašismus pouhým slovem bez významu.“

Po vzoru tohoto citátu také zaměřily svou práci. Snažily se o začlenění žen do anarchistického i odborového hnutí, připravovaly je na nový život v nově vznikající společnosti. Aby ženám co nejvíce aktivismus ulehčily, zakládaly různá dětská centra, kam by mohly odložit své děti v době např. odborového jednání. Vydávaly vlastní časopis i přispívaly do jiných, pro negramotné iniciovaly různé literární programy, založily ženskou fakultu Casa de La Dona, zajišťovaly porodní i poporodní péči společně se vzděláním v oblasti zdravotní prevence, sexuality a plánovaného rodičovství...

Bylo toho mnoho, co ML dělaly a co dělat chtěly, nicméně i v nově vznikající rovnostářské společnosti se nakonec ukázalo, že původní důvod pro samostatnou ženskou organizaci

„Nebojovaly jsme proti mužům. Nechtěly jsme nahradit mužskou hierarchii feministickou. Je nezbytné spolupracovat a bojovat společně, protože kdybychom tak nepostupovaly, nebyla by sociální revoluce nikdy možná. Přesto potřebujeme svoji vlastní organizaci, abychom mohly bojovat samy za sebe.“

(Suceso Portales, Mujeres Libres)

stále přetrvává. Tímto důvodem byly diskriminační tendence i uvnitř anarchistického hnutí. V roce 1937 se musely na příkaz republikové vlády stáhnout z frontové linie do kuchyní či nemocnic. Nebyly dokonce ani přizvány na kongres libertinských antifašistických organizací v říjnu 1938. Jako důvod bylo uvedeno, že vzhledem k tomu, že anarchismus nepřipouští

rozdíly mezi pohlavími, organizace orientující se pouze na jedno pohlaví nemůže být skutečně libertinská a že by ML neměly fungovat jako organizace nýbrž jako součást odborů či center. Věcné argumenty proti nebyly brány v potaz.

Bohužel tyto teoretické spory zůstaly až do smutného konce revoluce vyřešeny.

Na závěr snad jen to, že ML jsou dodnes ve Španělsku činné, nicméně jejich význam ani počet členek (tehdy až 30 000) nemůže konkurovat době španělské občanské války.

Český a československý antifašismus a druhá světová válka

České anarchistické hnutí a jeho transformace

V kontextu Československa nelze hovořit o specificky anarchistickém antifašistickém odboji tak jako např. ve Španělsku, protože je vůbec otázkou, zda v této době nějaké anarchistické hnutí existovalo. To zůstává spíše otázkou pro historiky a historičky. Je však třeba říci, že řada „bývalých“ anarchistů pracovala v rámci komunistického odboje - např. Bohuslav Vrbenský či Hynek Holub. V této části stručně představíme vývoj anarchistického hnutí a uvedeme důvody, proč o specificky anarchistickém antifašistickém odboji tak jako v řadě jiných zemí hovořit nelze.

Anarchistické hnutí v době svého utváření v letech 1886 - 1896 vycházelo z řady politických, sociálních a myšlenkových zdrojů (např. z opozičních proudů v sociální demokracii, dělnického radikalismu, radikální emigrace, hnutí radikální mládeže „Omladina“ a skupiny kolem časopisu *Moderní revue*). Hnutí ve svých počátcích silně akcentovalo individualismus a byla odmítána myšlenka pevnější organizace. Fakticky se hnutí organizovalo kolem časopisů (*Omladina*, *Volný duch*, *Volné listy*). Koncem devadesátých let se potom český anarchismus převážně pod vlivem teorie Petra Kropotkina obrací směrem k anarchistickému komunismu, a vzniká také jakýsi intelektuální proud (např. S. K. Neumann a časopis *Nový Kult*). Postupně přestává stačit volné lokální sdružování, zvláště v anarchistickém dělnickém hnutí na severu Čech. Vlivem francouzského anarcho-syndikalismu a revolučního syndikalismu vzniká roku 1904 Česká federace všech odborů (ČFVO).

V témže roce vzniká také Česká anarchistická federace (ČAF), jejíž vznik byl pokusem o vytvoření specifické politické organizace nesvázané bezprostředně s ekonomickým bojem a akcentující jiné aspekty anarchistických aktivit proti útlaku (antimilitarismus, antiklerikalismus). V roce 1908 pak z různých důvodů (ideové a osobní spory) dochází k rozpadu ČFVO. Protože dochází k jakési stagnaci anarchistického hnutí (i z důvodu malého počtu žen), vystupuje roku 1914 Bohuslav Vrbenský s návrhem na radikální transformaci tehdejší ČAF. Chtěl tuto federaci proměnit do „svěrážné“ politické strany. Návrh neprošel, ČAF byla pouze proměněna ve Federaci českých anarchistů komunistů a definitivní transformaci zabránila válka. S nástupem I. světové války dochází ke zvýšeným represím proti anarchistickému hnutí, k útlumu činnosti a také ke sblížení mezi anarchisty a dalšími politickými radikály. V únoru 1918 se koná anarchistický sjezd, na kterém je schváleno, aby se anarchisté zapojili do úsilí o samostatný československý stát a také odsouhlasili výzvu sociální demokracie a národních sociálů ke sloučení v jednu stranu. Tak vzniká Česká strana socialistická (ČSS). Anarchisté si od vzniku této strany slibovali efektivnější prosazování svých myšlenek. Tento vývoj samozřejmě také vyvolal ostrou kritiku, ale transformace původního hnutí byla již nevyhnutelná. „Bývalý“ anarchista Vrbenský se stal dokonce ministrem zásobování v Kramářově vládě a ČSS vstupuje do parlamentu, na jehož půdě končila řada radikálních návrhů bývalých anarchistů. Postupem času se však bývalí anarchisté stali jakýmsi přívazkem a byli vyloučeni z poslaneckého klubu. Ještě v době, kdy většina bývalých anarchistů je konformní s ČSS, vzrůstá nespokojenost s touto stranou. Děje se tak jednak z nesouladu mezi anarchistickými zásadami a praktickou činností ČSS, a také z části pod vlivem ruské a německé revoluce. Vzorem pro hlavní opoziční tendenci se pak stává bolševismus a jejím mluvčím se stává dlouholetý anarchista S. K. Neumann. V roce 1920 pak stoupenci bolševismu vystupují z ČSS a usilují o založení Komunistické strany, k čemuž dochází v roce 1921. Na jejím vytváření měl významný podíl Neumannův Svaz komunistických skupin. Vedle toho se anarchistické myšlenky prosazovaly v rámci literární a sociální bohémy (J. Hašek) a došlo i k několika atentátům či pokusům o ně. V roce 1923 také vzniká skupina Volné sdružení anarchistů, která usilovala o obnovení tradičního anarchistického hnutí v nových podmínkách. Tento pokus ztroskotává, protože se nedokázal vyrovnat s novými podmínkami a v mnoha ohledech byla skupina značně elitářská. Převážně z těchto důvodů je téměř nemožné hovořit o specifickém anarchistickém antifašistickém hnutí, které je známé např. ze Španělské občanské války. Je však velmi zajímavé sledovat, jak čeští anarchisté stejně jako španělská CNT podlehlí svodům prosazovat své cíle prostřednictvím vstupu do vysoké politiky.

Český antifašismus před a během 2. světové války

Český domácí odboj proti fašismu lze rozdělit na dva typy: národní či nekomunistický a komunistický. Vedle toho samozřejmě existo-

valy i akty „normálních“ lidí, kteří se k žádné odbojové skupině nehlásili. Jednotlivé odbojové skupiny procházely změnami v závislosti na aktuální politické a válečné situaci a také v závislosti na represivních aktivitách. V rámci národního či nekomunistického odboje se intenzivně angažovaly skupiny, které byly německou nadvládou zvláště poškozeny ve své profesionální kariéře či společenském postavení - např. vojáci, diplomaté, legionáři a novináři Hradu. Z řady malých odbojových skupin se krátce po německém vpádu vyprofilovaly tři velké odbojové organizace: Politické ústředí (PÚ), Obrana národa (ON) a Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). PÚ bylo pod vlivem předválečné politiky, ON byla jakousi „tajnou armádou“ a PVVZ tvořili převážně sociální demokraté, kteří za první republiky tvořili opozici většině strany. Tyto organizace usilovaly o znovuoživení první republiky, i když se jejich názory na to, do jaké míry ji kopírovat, lišily. Vznikaly mezi nimi také spory o to, kdo zaujme roli vedoucí organizace a také na poválečné uspořádání - např. ON prosazovala vojenskou diktaturu. Všechny tyto organizace uznávaly exilovou vládu, ale především uznávaly Beneše jako jejího vedoucího představitele. Jejich činnost se soustředila na zpravodajskou činnost, sabotáže, propagandu a přípravu národního povstání - na tom pracovala především ON, která předpokládala, že konec německé expanze přijde již v letech 1940 - 41.

Zatímco strany a spolky, které byly součástími výše zmíněných skupin, pracovaly v době po Mnichově i v legalitě, zcela v ilegality pracovala KSC. Zatímco vysoká garnitura první republiky emigrovala, KSC budovala ilegální organizaci. Jistou dobu i KSC uznávala Beneše jako představitele ČR v zahraničí a ustoupila od požadavků socialismu ve prospěch účasti na národní frontě. Po roce 1939 však nastala změna, KSC začala kritizovat jak Beneše tak Háchu, za těžiště považovala domácí odboj a západní mocnosti byly obviněny z podněcování války.

Jak již bylo zmíněno výše, tyto organizace procházely vývojem, některé zanikaly a vznikaly nové a docházelo k transformaci přetrvávajících organizací. Od listopadu 1939 do září 1941 bylo gestapo úspěšně v likvidaci národních odbojových organizací - PÚ a ON byly zatýkáním značně oslabeny, gestapo získalo značný přehled o organizaci těchto skupin a úspěšně se do nich infiltrovalo. Došlo tak k omezení odbojové aktivity - hlavně veřejných demonstrací. V roce 1941 se objevují také snahy o založení zastřešující organizace domácího odboje, měl tak vzniknout společný program.

KSC se v této době politicky profilovala proti Benešovi a proti národnímu odboji. To a ještě nešovinistický postoj vůči německému obyvatelstvu znamenal pro KSC ztrátu vlivu na českou veřejnost. I přes to ale stále docházelo ke spolupráci komunistického a národního odboje. Do roku 1942 pak došlo k velké likvidaci národního odboje a k odhalení zpravodajských kanálů. KSC toto období přestála bez velké újmy. KSC připravovala generální stávku a vůdcovství odboje bylo opět přiznáno Benešovi. Oproti skupinám národního odboje KSC vyzývala k aktivnímu boji - k sabotážím atp.

V roce 1942 se také začali na českém území objevovat sověští a britští parašutisté, jejichž hlavními úkoly byla diverzní činnost a navázání radiového spojení. Velký vliv na budoucí antifašistický odboj měl atentát na Heydricha, ke kterému došlo 27. května 1942 v 10.30 v Praze Libni a který provedli českoslovenští parašutisté Kubiš a Gabčík vyslaní Londýnem. Tato akce vyvolala velká represivní protipatření - známé je vyhlazení Lidic (9.6. 1942) a Ležáků (24.6. 1942), smrt pro každého, kdo poskytne pomoc ubytované osobě atp. Atentát a následná represivní opatření měla velký vliv na izolaci českého odboje od obyvatel. I v souvislosti s atentátem na Heydricha jsou téměř vždy zmiňováni pouze muži - parašutisté, ale bývá opomíjena role Hany Krupkové, která působila jako spojka mezi Kubišem a Gabčíkem.

Po roce 1942 prodělala KSČ velkou změnu, která se potýkala s řadou závažných problémů - bylo zcela přerušeno její radiové spojení s Moskvou a to mělo za následek špatnou komunikaci nejen mezi pražským a moskevským vedením, ale objevily se problémy i v rámci Čech. KSČ slábla, její roli zastupovaly organizace komunistického odboje - partyzánské skupiny - Jan Žižka, Prokop Holý a mládežnická organizace Předvoj. S touto změnou začala růst také atraktivita komunistického odboje. Představitelé těchto organizací považovali uznání Beneše za nutné zlo a usilovali o vytvoření jednotné národní fronty (komunisté, Benešovi příznivci, katolíci, Sokol). Komunisté veřejně deklarovali, že třídní a náboženské rozdíly dnes nehrají roli, ale ve svých časopisech požadavek třídního boje zdůrazňovali. Prosazovali otevřený boj, partyzánské skupiny, sabotáže a stávky. Spolu s úspěchy SSSR na frontě ustupoval strach z bolševismu a české obyvatelstvo se smířovalo s tím, že Rusko bude mít po válce větší vliv.

Změny zasáhly také národní odboj. V roce 1944 byla založena Rada tří, která prosazovala tzv. třetí cestu mezi kapitalismem a sovětským

bolševismem. Rada tří byla také charakteristická svým odporem proti partajnímu systému první republiky. I v rámci národního odboje měli velký vliv parašutisté. Jejich úkolem bylo udržovat spojení s exilovou vládou, gestapo je po atentátu na Heydricha nelikvidovalo, ale spíše infiltrovalo.

Vedle aktivit zmíněných odbojových skupin jsou antifašistickými akty také aktivity lidí, kteří nebyli součástí žádné zmíněné skupiny. Jde např. o rozbíjení výloh německých obcho-

dů a jejich bojkot, zamlouvání německých nápisů, bojkot německých filmů, sabotáže a také demonstrace. Některé z nich byly připravovány odbojovými organizacemi jako např. ta na 28. října 1939, ale jako demonstrace se dají označit také shromáždění lidí např. při převozu ostatků K. H. Máchy či různé výroční dny. Významnou demonstrací, kterou neměla v režii žádná z odbojových organizací, byl 15. listopad 1939, kdy se konal pohřeb Jana Opletala, který byl smrtelně zraněn právě na 28. října. Nacisté na tento odpor reagovali 17. listopadu uzavřením českých vysokých škol.

Antifašistický odboj a ženy

Z logiky a podoby oficiálních organizací antifašistického odboje vyplývá, že členstvo tvořili zejména muži a do vedoucích pozic se dostávali opět především muži - zastoupení bylo stejné jak v armádě tak ve vysoké politice. Jako příklad ženských představitel antifašismu je možné uvést např. Marii Majerovou nebo Luisu Landovou - Štychovou, jejíž politický vývoj je v podstatě totožný s vývojem anarchistického hnutí.

Marie Majerová je známa jako spisovatelka. Byla příslušnicí literární bohémy kolem S. K. Neumanna a byla tak příslušnicí anarchistického okruhu. Od roku 1907 byla redaktorkou sociálně demokratického tisku a roku 1908 se stala dokonce členkou této strany. Později vstoupila do KSČ, odkud byla v roce 1928 s nástupem nového stalinistického vedení vyloučena. Podílela se také na boji proti fašismu v rámci Obce československých spisovatelů (1929) a angažovala se v rámci Výboru na pomoc demokratickému Španělsku, který byl ovlivněn KSČ. Podpora a pomoc Španělsku se prosazovala po celý rok 1937 a Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku získával stále větší podporu. Československé ženy pletly svetry a šily prádlo pro španělské děti strádající válkou. Do této akce se zapojilo na 50 tisíc žen, muži pak odcházeli do Španělska jako dobrovolníci. V červnu 1937 pak Výbor na jihu Francie zřídil letní tábor pro 120 evakuovaných dětí ze Španělska.

Jako další „bývalá anarchistka“, která se zapojila do antifašistického odboje může být jmenována Luisa Landová - Štychová (1885 - 1969). Ta byla nejprve aktivní anarchistkou -

zastupovala anarchisty/-ky v dělnické radě, přispívala do různých časopisů. Později se stala členkou již zmiňované České strany socialistické a poslankyní - i když byla aktivnější v hnutí pracujících. Stala se také aktivní antifašistkou - pracovala především mezi dělnictvem a pomáhala německým emigrantům. V ranných letech své anarchistické a postanarchistické éry v ČSSR apelovala na větší participaci žen v politickém životě. Jak již bylo řečeno výše, ekonomická krize a nástup fašismu přiměli ženy, aby se začaly věnovat jiným společenským otázkám na úkor činnosti ve feministickém a ženském hnutí, které bylo i v Čechách zaměřeno úzce reformisticky. To je příklad i představitelky českého feministického hnutí Františky Plamínkové, která ponechala ženské téma stranou, jelikož považovala za důležitější varování před nacismem. Za protihitlerovskou činnosti byla nacisty popravena. Je však velmi důležité poznamenat, že aktivní byla i řada dalších „bezejmenných“ žen, které se podílely na dalších aktivitách jako např. na šíření letáků, různých drobných sabotážních činech a podob.

Ženy v armádě

Více materiálů o účasti žen lze nalézt v souvislosti s bojem československé armády v zahraničních jednotkách, i když ani o nich se příliš nemluví. Bojovalo se na Středním Východě, v Anglii, v jednotkách v Jugoslávii a SSSR. Na Středním Východě ženy nejprve nemohly vstoupit do československé armády, protože ta je nepřijímala. Později však využily nabídky a vstoupily do pomocných služeb britské armády - ATS (*Auxiliary Territorial Services*). Šlo o mezinárodní útvar, v rámci něhož pracovaly jako řidičky, spojačky nebo ve skladu - tedy na místech, kde sloužily jako náhrada za muže, kteří odešli na frontu, další pracovaly ve zdravotnictví. Některé z žen absolvovaly důstojnický kurz. Také v Anglii ženy sloužily v ženských pomocných silách letectva WAAF (*Womens Auxiliary Air Force Services*) jako zdravotnice, operátorky, letecké mechaničky či elektrikářky. V Jugoslávii působily ženy v československých jednotkách jako zdravotnice, ale i jako řadové bojovnice - spojky a rozvědky. Ženám z československé vojenské jednotky v SSSR nebyl

nejprve povolen vstup do armády, protože se armáda řídila předválečnými předpisy, ve kterých se o ženách nemluvalo. Nakonec však bylo o jejich zařazení rozhodnuto kladně - starší ženy sloužily v náhradních praporech jako pomocnice v kuchyni či dílnách. Mladší ženy nastoupily výcvik jednotlivce, který byl stejný pro muže i ženy. Poté nastupovaly odborný výcvik. I zde ženy pracovaly opět převážně jako zdravotnice, radistky či telefonistky, ale

také jako ostřelovačky či u protiletadlového dělostřelectva. Nejprve jim byl však odmítnut vstup na frontu, protože to bylo v rozporu s humánním posláním ženy.

Žena a fašismus

Obecně se dá říci, že fašistické režimy kladly důraz na specifické role mužů a žen a velkou důležitost přikládaly rodině. Proto tedy opět oddělujeme ženy od mužů a zaměřujeme se na to, s čím vším byly ženy nuceny bojovat a jak se o to pokoušely.

Už v roce 1934 Benito Mussolini prohlásil: „Čím je mateřství ženě, tím je mužům válka.“, a podle toho si představoval, že se budou ženy chovat. Předpokládal, že se s jeho myšlenkou ztotožní nejen muži, ale i ženy a že jeho ideál velké rodiny ve službách státu zajistí dostatečný počet jak vojáků, tak dělníků a osob potřebných pro budování velkého a úspěšného státu fašistického. Italské ženy ale reagovaly na Mussoliniho tezi vlastními alternativními představami o rodině (o čemž se více dočtete v překladu *Mateřství ve fašistické Itálii*).

Stejnou představu o úloze ženy ve společnosti pojal i Adolf Hitler. Povinností ženy bylo plodit děti, německá žena to měla ještě o trochu obtížnější, protože se na ní vyžadovaly jen děti árijské. Proto byly zřizovány ústavy jako Lebensborn, kam byly umísťovány pouze čisté árijky a byly oplodňovány čistými árijci a všichni tudíž předpokládali, že se budou rodit pouze čistá „árijčata“.

I z tohoto zacházení se ženami je jasně patrné nejen rasismus, ale samozřejmě z něj také jasně vyplývá přístup nacistů (i nacistek) k ženě. Vedle speciálních ústav se ale předpokládala i velký přírůstek v rámci rodin (samozřejmě za předpokladu dodržení zákonů o nemíšení ras). Ženy, které se této propagandě nechtěly přizpůsobit, reagovaly stejně jako za první světové války (viz *Přímá cesta 2*) tzv. bojkotem rození dětí. Jednalo se o odmítnutí rození dalších dětí, ze kterých by se stali válečníci a v případě druhé světové války bojovníci za národně-socialistické Německo. Demonstrovaly tím, že děti,

kteří porodily, byly „jejich“ jen pokud je bylo třeba žít, poté nad nimi přebíral ochranou ruku stát.

(O ženském odboji v Německu se více opět dočtete v překladu tomuto tématu věnovanému - *Anarchistky a syndikalistky v odporu proti fašismu a válce.*)

Antifašismus dnes

Fašismus a profašistické tendence samozřejmě nevymizely s koncem 2. světové války, ale jde o jevy, které jsou živé i dnes. A i dnes je živý antifašistický odpor.

Jednou z jeho podob může být to, co lze nazvat jako oficiální antifašismus a co můžeme uvést v souvislosti s nedávno skončenou kampaní *Be Kind to Your Local Nazi aneb Bud hodný na svého nácka*. Mediální kampaň se skládala především z billboardů, reklamních spotů a tištěné reklamy a říkala, že „náckové“ jsou vlastně takoví chudáčkové, kteří potřebují jenom trochu zabavit. Kampani se nemůže upřít částečná vtípnost, ale ta spíše nadělala více problémů než užítku. Více stereotypů snad již nemohlo být podporováno a přivedeno na svět jednou kampaní. V souvislosti s touto kampaní byla podporována řada stereotypů a neméně jich bylo díky ní vytvořeno. „Náckové“ (ano, pouze náckové nikoliv „náckyně“) jsou zde vykresleni pouze jako členové - muži skinheadské subkultury (s nezbytným image) ve stáří 20 - 30 let. S existencí ženy zastávající stejné názory a hlásající stejné zvrácenosti se prostě nepočítá. Tato kampaň tak vnucuje myšlenku, že „nácky“ mohou být pouze mladí muži, skinheadi se specifickým vzhledem. Důležitým faktem ale je, že ne každý skinhead je „nácek“ a ne každý „nácek“ je skinhead. Což je velmi důležitý fakt. Je zde zcela opomíjeno, že nejenom muži propagují a realizují (pro)nacistickou a (pro)fašistickou politiku a nejde jen o muže a ženy mladé a frustrované. Chybná identifikace „nácků“ s jednou subkulturou působí více škody než užítku a může vést až k názoru (jaký byl kdysi vysloven v časopise Reflex), že holá hlava a bomba by měly být trestné. Což samotné zní značně nemohlo to být řečeno již více fašisticky. To, že je akce podporována českou vládou, tedy Ministerstvem vnitra, jehož praktiky a nově zaváděné zákony k fašismu také moc daleko nemají, je pouze další perličkou. Smutné (ale zcela logické) je, že na akci, která se konala v září v Praze na Štvanici, pak zaznívaly názory o jakýchsi dobrých politických a špatných ekonomických uprchlících a o potřebě dobře hlídaných neprostupných hranicích, aby nás tady jen tak někdo „nevyzíral“.

Dalším možným přístupem je tzv. revoluční antifašismus. Stoupeneci a stoupenkyň (kterých je i zde spíše poskrovnu) prosazují vedle osvětové činnosti (přednášky, koncerty, demonstrace, publikační činnost) také fyzickou konfrontaci stoupenců fašismus a neonacismu. V tomto přístupu bohužel často dochází k přeceňování nadhodnocování fyzické síly a antifašismus bývá zaměřován za boj v ulicích, za přímou konfrontaci s nepřítelem. Přestože ostatní

roviny nejsou programově opomíjeny, na fyzickou sílu je zde kladen značný důraz, což může mnohdy vyvolat pocit nepatřičnosti u těch, kdo se sami na tento čin, ať už z jakýchkoli důvodů necítí. Vede to k dalšímu spornému okamžiku tohoto pojetí antifašismu, kterým je hrdinství. To totiž bývá spojováno právě s fyzicky a silově zdatnými a stává se pak základem pro hierarchické struktury.

Velkou roli zde hrají genderové stereotypy říkající, že silný je muž, zatímco žena je slabá. Z toho pak pramení názory, že žena nemůže být dobrou antifašistickou bojovnicí a také to, že žena, která se ztotožňuje s neonacismem či fašismem, není nebezpečná jednoduše proto, že se nemůže umět „dobře“ prát. Antifašismus bývá automaticky dáván do souvislosti s antirasistickými postoji, ale problém sexismu je odsouván do pozadí. Je považován za méně důležitý. Dalším, ne příliš často zmiňovaným, ale velmi podstatným problémem tohoto přístupu je, že zde antifašismus bývá často považován za cíl a nikoli za jeden z prostředků k dosažení svobodné společnosti. Domníváme se, že je nezbytně nutné, aby antifašistický boj šel ruku v ruce s anarchistickými myšlenkami, pouze tak je možné vybudovat svobodnou a rovnostářskou společnost. A je jasné, že v takové společnosti nemá fašismus místo. Na

závěr se nemůžeme ubránit znovu použít citát Mujeres Libres, naše stanovisko bychom asi neuměli lépe vyjádřit: „Bojovat jen proti fašismu je tak málo. Skutečně nutné je racionální uspořádání společnosti na principech rovnosti a sociální spravedlnosti. Nestane-li se toto cílem, bude antifašismus pouhým slovem bez významu.“

Linda, Markéta

Použitá literatura:

- Brandes, D. (1999). *Češi pod německým protektorátem*. Praha: Prostor.
- De Grazia, V. (1992). *How fascism ruled women*. Italy, 1922 - 1945. University of California Press.
- Havelková, H. (2002). První vlna ženského (feministického) hnutí. In *Ženská práva jsou lidská práva*. Brno: Nesehnutí.
- Hendrychová, S. (2000). Z historie feminismu v českých zemích. In *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund.
- Huňáček, Z., Jožák, J., Kroupa, V., Stříbrný, J. (1988). *Český antifašismus a odboj*. Praha: Naše vojsko, Český svaz protifašistických bojovníků.
- Kolektiv autorů (1994). *Panorama české literatury*. Olomouc: Rubico.
- Motl, S. (2002). *Prokletí Lídy Baarové*. Praha: Rybka Publishers.
- Pasák, T. (1999). *Český fašismus a kolaborace*. Praha: Práh.
- Rytířová, B. (1997). *Mujeres Libres - Svobodné ženy. Existence č. 7: Ženy v boji*. ČSAF.
- Sláčálek, O. (2002). *Anarchisté a bývalí anarchisté v politickém systému prvních let první republiky*. Seminární práce FF UK - ústav politologie.
- (1992). *Ženy bojující v zahraničních jednotkách za Druhé světové války*. Naše Vojsko, Český svaz bojovníků za svobodu.

Partyzánská hnutí za II. světové války a účast žen v těchto aktivitách

Partyzánská hnutí vznikla v různých částech Evropy jako součást širších odbojových aktivit. Partyzánskými aktivitami jsou míněny převážně sabotážní a jinak záškodnické činnosti prováděné nepravidelnými jednotkami daleko v týlu nepřítele. Ženevské konvence kladou partyzány na úroveň pravidelné armády, vyžadují však, aby tyto síly měly řádné vedení, označení oděvu, aby nosily viditelně zbraň a aby se těmito konvencemi také řídily. Partyzánské aktivity zahrnovaly jak spontánní formu odboje, odboj soustředěný kolem některých politických směrů, tak i odboj podporovaný a organizovaný klasickými státními armádami. I přes to, že řada armád a partyzánských jednotek do svých řad verbovala, a to někdy i násilně (např. *Rudá Armáda*), převládající motivací pro účast v partyzánských hnutích byl odpor proti nacismu, převážně politicky zdůvodněný. V současnosti často zmiňovaná účast lidí s kriminální minulostí, nebo lidí s jinak kuriosní motivací byla spíše výjimkou.

Z politických směrů, kolem kterých se soustřeďovaly partyzánské aktivity, převažovala levice. Anarchisticky orientované partyzánské skupiny se omezovaly hlavně na Itálii a Francii a velmi často zahrnovaly osoby, které se aktivně zúčastnily bojů ve španělské revoluci a občanské válce. Antifašistické aktivity autoritativní levice v období předcházející napadení Sovětského svazu komplikoval schizofrenní postoj sovětské vlády, daný paktem Molotov-Ribbentrop. Aktivity soustředěné kolem stalinismu převládaly ve východní Evropě, zvláště po obratu na východní frontě. Zvláštní místo zaujímal budoucí Jugoslávie, kde již v té době byly patrné základy pro odtržení od vlivu Sovětského svazu, které po válce vedlo ke vzniku samostatného politického směru, neméně autoritativního jako stalinismus. Vedle levice byla rovněž hnací silou řady partyzánských aktivit nacionální motivace. Ta zahrnovala široké spektrum od pozitivního vlastenectví až po krajní nacionalismus. U nejruznějších odbojových aktivit židovského obyvatelstva byl v různých formách zastoupen sionismus. Pro řadu osob aktivních v partyzánských a dalších odbojových hnutích bylo pro jejich aktivitu klíčových více politických i osobních důvodů. Při hodnocení politického pozadí protinacistického odboje je třeba brát v úvahu fakt, že celkové pojetí jednotlivých pojmů a směrů levice bylo v dané době velice vágní.

Po vítězství Frankistů ve Španělské občanské válce se z jednotlivých složek republikánských sil vytvořily skupiny s charakterem partyzánských jednotek, a to hlavně v Katalánsku a Baskitsku. Vzhledem k faktu, že Francovo Španělsko bylo oficiálně neutrální zemí a že do průběhu vlastní druhé světové války výrazně vojensky nezasahovalo, bylo dění i v oblasti odboje relativně izolované od zbytku Evropy. Hlavní vlny exodu z republikánských území zahrnovaly Latinskou Ameriku a Francii. Řada uprchlíků se zapojila do partyzánských hnutí, nebo je přímo organizovala, a to hlavně ve Francii a Itálii v letech 1944-1945.

Za první partyzánské aktivity druhé světové války je možné považovat podzemní polskou armádu, která vznikla z bývalé armády Polského státu. Hnací silou tohoto hnutí bylo vlastenectví na jedné straně a rovněž určitá vojenská hrdość, daná postojem tehdejší polské společnosti k armádě. Struktura této armády byla čistě vojenská a nebyl v ní prostor pro ženy. Stalinův Sovětský svaz, který okupoval východ Polska, byl z hlediska těchto aktivit stejným nepřítelem jako Říše. Tyto partyzánské aktivity postupně ztrácely na intenzitě hlavně díky vojenským úspěchům Německa a s tím spojené geografické izolaci Polska až do roku 1941, kdy došlo k obratu na východní frontě.

Francouzské odbojové hnutí bylo zpočátku podlomeno snadností porážky země. K rozbití dosavadních politických a vojenských struktur rovněž přispělo rozdělení země na tři zóny. Velká míra kolaborace francouzské společnosti byla dána jednak určitou iluzí samosprávy v okupované Francii a dále antipatií k Britům, která byla dána jednak historicky, ale také na základě operací britských vojsk proti armádě a infrastruktuře země. První francouzské partyzánské skupiny vznikly zvenčí jako součást britských „*Special Operations Executive*“ (SOE). V těchto jednotkách působili „*Svobodní Francouzi*“ pod vedením de Gaula a několik dalších skupin. Prvním cílem těchto jednotek bylo prolomit apatii obyvatel okupovaných území. To se jim částečně podařilo, protože jako reakce na jejich činnost byly vydávány zákazy vycházení a okupanti začaly brát v několika případech rukojmí. V těchto partyzánských aktivitách se účast žen spíše omezovala na určité funkce, jako bylo například zajišťování telekomunikace.

V Holandsku začaly v roce 1940 vznikat odbojové skupiny mladých Židů, jako reakce na napadání ze strany WA, holandské obdoby předválečné SS. Komunistická strana v Holandsku nejdříve zcela kolaborovala s Němci na základě rusko-německého paktu, v tomto roce ale došlo k obratu a komunistická strana zorganizovala sérii stávek a začala vybízet k pomoci Židovskému obyvatelstvu. Tyto aktivity byly umlčeny až vyhlášením výjimečného stavu.

Ve své době se největší partyzánské operace zformovaly po vpádu německých, maďarských, bulharských a italských vojsk na území Balkánu. Invazi předcházela vzpoura proti vládě regenta Pavla, vedená generálem Simovićem. Prvním partyzánským jednotkám velel Josip Tito - vlastním jménem Broz, vedoucí postava komunistické strany země. Tito bojoval v první světové válce v Rakousko-uherské armádě na východní frontě. Byl zajat *Rudou armádou*, ke které se potom přidal. Po vypuknutí Španělské občanské války jako vyslanec Kominterny organizoval oddíl dobrovolníků převážně z řad komunistických stran slovan-ských zemí. Jeho role ve Španělské občanské válce podle většiny historických pramenů spočívala v organizační činnosti a zajišťování komunikace mezi Španělskou republikou

a okolními státy, hlavně Francií; přesto je o jeho působení známo málo detailů. Zformované partyzánské oddíly měly silnou hierarchii a zpočátku působily spíše jako ozbrojené komunity, které bránily hlavně samy sebe. Dále vznikaly skupiny srbských rojalistů - četníků, pod vedením Dragojluba Mihailoviče. Povstání začalo na podzim roku 1941 v oblasti Černé hory a jeho prvním terčem byla Italská vojska. Brzy došlo k rozšíření povstání do dalších oblastí. Tito a Mihailovič se původně drželi taktiky sdílení vojenských prostředků, později ale došlo k jejich rozkolu. Mihailovič se držel rozkazů generála Simoviče a rojalistické exilové vlády a britské taktiky vyčkávání a koncentrace sil. Větší důvěra, kterou získal Tito jak před místní lidem, tak u britských spojenců, vedla k jejich vzájemnému rozkolu. Titovi partyzáni se pokusili Mihailoviče zajmout, a ten koncem roku 1942 kolaboroval s Italy. Ti byli ochotní se stáhnout

z okupovaných území, pokud je Mihailovič zbaví Titových partyzánů. Britská vláda podpořila Mihailoviče, protože ten pro ně představoval zastance legitimní vlády, dokonce je vyzvala k útoku na Titovi partyzány. Rovněž Stalin v té době podporoval Mihailoviče.

V partyzánských hnutích fungovaly ženské organizace vázané na komunistické strany jednotlivých zemí sdružené pod *Antifašistickou frontou žen*. Vysoký podíl žen v partyzánských aktivitách byl dán jednak tradičně vysokou účastí žen ve vojenských konfliktech v oblasti Balkánu, celkové revoluční náladě a také zkušeností některých organizátorů partyzánských sil z války ve Španělsku, kde ženy bojovaly celkem běžně. Řada žen v boji proti fašismu spatřovala možnost, jak si vydobýt rovné postavení v poválečné společnosti. Ženy rovněž zastávaly vysoké vojenské hodnosti. Z přibližně 100 000 žen aktivních v Jugoslávských partyzánských oddílech bylo přibližně 2 000 důstojnic. Řada čelních partyzánek se po válce stala součástí

Titova režimu, několik z nich dokonce jako ministryně. Vzhledem k tomu, že poválečné období Jugoslávských dějin bylo ve znamení vytváření autokratického režimu a že se společenských změny, které měly směřovat ke zlepšení postavení žen, omezovaly na formální a institucionální otázky a nezahrnovaly širší společenskou změnu, nepřinesl poválečný vývoj žádné výrazné změny a podobal se vývoji v ostatních státech východního bloku.

Stalin v reakci na neschopnost *Rudé armády* udržet si území vyzval v polovině roku 1941 Rusy k vytváření sabotážních partyzánských jednotek. Ve stejném roce bylo Stalinem povoleno, aby v *Rudé Armádě* mohly působit ženy. Tento krok byl jak Němci, tak i Rusy považován za projev nouze a německá propaganda jej interpretovala jako důkaz snadnosti vítězství. Pro obyvatelstvo řady zemí Sovětského svazu, hlavně pro pobaltské státy, Ukrajinu a pro Bělorusko se německá okupace jevila jako stejný ne-li lepší stav než okupace ruská. Krutost německých vojsk na nově dobytých územích ale postupně vyvolávala odpor místního obyvatelstva. Ruská vláda nejprve začala organizovat jednotky, které měly sloužit v týlu *Rudé armády* a po průlomu fronty měly působit v týlu německé armády partyzánskými prostředky. Tyto jednotky byly většinou vybaveny puškami, v menší míře pak samočinnými zbraněmi. Přesto byl ale nedostatek zbraní, munice a výcviku kritický. Vzhledem k nízkému stupni organizace *Rudé armády* a různorodosti výstroje bylo nesporné najít rozdíl mezi řádnou a partyzánskou armádou. Stalinisté nacházeli spontánní podporu pro partyzánské aktivity - zvláště v počátku německého útoku na Sovětský svaz - pouze u členů strany, takže při „verbování“ ostatního obyvatelstva používali zastrašovací metody, kterými často předčili i Němce. Přesto se partyzánské jednotky postupně stávaly pro německou armádu hrozbou. V roce 1941 vzniklo několik proněmeckých protipartyzánských jednotek složených z Rusů.

Na konci roku 1942 se stala partyzánská válka na východní frontě a řada záškodnických aktivit na okupovaných územích, z nich asi nejvýznamnějším byl atentát na Heydricha, významnou hrozbou pro Německo. Hitler postupně přistoupil na nasazení jednotek *SS* jako jednotek protipartyzánských. Rovněž větší pozornost byla věnována radiové komunikaci mezi partyzány. V Holandsku se podařilo Němcům po dobu více než jednoho roku vysílat pomocí odhalené vysílačky falešné zprávy do Anglie. Výsadkáři jednotek *SOE* byli díky tomu po svých výsadech kontaktováni německými agenty vydávajícími se za odbojáře.

Ve Francii se jako další organizátor protiněmeckých aktivit objevil Jean Moulin. Jako bývalý prefekt odmítl podepsat proněmeckou deklaraci a poté uprchl do Británie. Organizoval britskou pomoc francouzskému odboji ve snaze zabránit jeho příklonu ke komunismu.

V roce 1943 došlo k masivní deportaci francouzských občanů na nucené práce. U dosud spíše apatického obyvatelstva Francie začínaly sílit protiněmecké postoje. Část obyvatelstva se začala skrývat před nuceným nasazením v hornatých oblastech jižní Francie, které fungovaly jako úkryt do té doby spíše nepočtených skupin politicky pronásledova-

ných osob. Kolem takto vzniklých skupin, které měly spíše charakter utečeneckých táborů, začaly vznikat první bojové formace, ze kterých se později vytvořili *Maquisté*. Politické pozadí těchto jednotek bylo poměrně různorodé. Ženy tvořily až třetinu některých jednotek a zastávaly podobné funkce jako muži.

Další důležitou etapou odboje byla povstání a následné partyzánské aktivity židovského obyvatelstva v Polsku, Pobaltí a na Ukrajině. Nejvýznamnější bylo povstání ve Varšavském ghettu v roce 1943. Začátkem roku nařídil Himmler „zatčení všech proletářských živlů“ v ghettu. Plnění rozkazu jednotkami *SS* narazilo na silný odpor ze strany převážně mladých komunistů z ghetta. Boje pokračovaly celé jaro a zahynulo při nich více než 20 000 Židů. Další více než 30 000 zahynulo v následných represích. Ztráty německé armády byly jen několik desítek mužů. Němcům se podařilo potlačit povstání pouze pomocí těžkého dělostřelectva a Varšavské ghetto bylo zcela zničeno. Tato událost podnítila vznik pozdějších židovských partyzánských jednotek. Kromě čistě obraných partyzánských jednotek vznikaly jednotky komunistické a sionistické. Podíl žen v těchto aktivitách byl asi nejvyšší v tehdejší odbojovém hnutí a funkce mužů a žen byly obdobné.

Po sesazení Mussoliniho v roce 1943 se výrazně zkomplikovala situace na územích okupovaných Itálií, hlavně v Řecku a Jugoslávii. Německé jednotky pod hrozbou toho, že by je příklon Italů ke spojení ponechal uvnitř nepřátelského území, často útočily proti Italům. Pro Němce bylo území Řecka strategicky významné, protože zde očekávali spojeneckou invazi. Část Italů v tomto období zběhla a připojila se k partyzánům.

V průběhu roku 1944 se postupně partyzánské aktivity transformovaly na otevřená povstání proti okupaci. Přestože pro většinu partyzánských jednotek představovala porážka Německa vítězství, existovaly řady skupin, které byly ke konci války a po válce potlačovány. Rusové potlačovali polské a pobaltské neloajální partyzánské síly, britská vojska bojovala proti komunistickým a republikánským partyzánům v Řecku.

Jednotlivá partyzánská hnutí je možné kromě politických měřítek rozdělit do dvou skupin. Na jedné straně to jsou partyzánské jednotky vytvořené jako alternativa k řádné armádě, vystavěná na vojenské hierarchii, často zvenčí. Na druhé straně to jsou jednotky vzniklé spontánně jako reakce na určitý vývoj, které mají zpravidla jinou než vojenskou podobu hierarchie. Účast žen na partyzánských aktivitách byla převážně typická pro tu druhou formu. Tyto dvě podoby se rovněž liší obvyklými funkcemi žen v těchto aktivitách. Zatímco v partyzánských jednotkách vytvořených na armádním základě převažovala účast žen spíše v pomocných funkcích, ve spontánně vznikajících partyzánských hnutích byly role mužů a žen většinou rovnocenné. Nejvíce nadějí do boje proti fašismu coby zároveň boje proti patriarchátu bylo vkládáno v zemích pozdější Jugoslávie. Historie ale ukázala, že výrazný posun v postavení žen není slučitelný s autoritativním režimem.

Vojta

ŽENA a fašismus...

Mým původním záměrem bylo tento článek koncipovat jako sondu do současné české neonacistické „subkultury“.

Předpoklad, že se mi podaří nepadný úkol - přimět někoho z této subkultury k rozhovoru na toto téma, byl dosti naivní. A tak v tomto článku nenajdete více než informace z především zahraničních internetových stránek fašistických, neonacistických i konzervativních.

Tento článek tedy nebude vyčerpávajícím popisem reálných poměrů mezi pohlavími ve fašistické subkultuře, spíše příspěvkem k problematice uctívání a obhajování genderové nerovnosti a stereotypů samotnými bílými, „nadřazenými“ ženami.

Ženy na těchto stránkách nejsou však pouze v pozici podřízené a pasivní, spíše naopak - chtějí vyjadřovat své názory a bojovat po boku svých „soudruhů“, v čemž lze vidět tendence až feministické, ovšem jako svou pravou doménu vidí sebe jakožto milou, usměvavou a pilnou hospodyňku obskakující (pochopitelně bílého) manžela, starající se o domácnost a vychovávající své bílé děti.

Ženy, které vystupují na internetu jako „zastánkyňe teorie o nadřazenosti bílé rasy“, na rozdíl od jejich mužských protějšků, využívají této cesty k diskusi o jejich rolích v „bílém“ fašistickém „hnutí“ i v majoritní společnosti. Je zajímavé, že tyto diskuse jsou velmi podobné mainstreamovým, stavící do kontrastu ženu v domácnosti a pracujícího muže.

Její rasa (Her race)

Za zmínku na této internetové stránce mimo jiné jistě stojí příspěvek „Gaia: matka všech“ od Ingy Niteau, která tvrdí, že „Bílí jsou tím blíže vymřeni, čím více se nebilí množí a ovládají naši Zemi.“ Věřím, že „jedině bílí uspěli ve vyvážení porodnosti s úmrtností“.

Dále „Světla, kamera, akce“ od Lisy Turner prohlašuje že „bílí jsou vystaveni anti-bílým podobám skrz televizi a filmy“, protože „nepřátelské síly mají naprostou kontrolu nad televizním a filmovým průmyslem.“

Turner také sní o „bílých Oskarech“, kde by bílí „všichni společně seděli v oslnivých sálech a tleskali, jako nyní naši nepřátelé tleskají svým poddaným.“

Na těchto stránkách také podle svých slov „věrná nacionální socialistka“ Nancy Jensen vysvětluje, že nemá v úmyslu „pouze vychovávat děti a být ženou v domácnosti.“ Když popisuje setrvání doma, ve velmi očerňujícím a anti-semitickém smyslu, říká: „Úmyslem přírody je využívání intelektu žen k rozvoji jejich rasy... Pro soudruhy podotýkám, že ženy potlačují tento přirozený instinkt jen tím, že jsou ženami v domácnosti - chovají se neárijsky a znižují přírodní zákony. Podívejte se na Talmud - Židé jsou jedněmi z těch, kteří obhajují zacházení se ženami jako se stroji k rození dětí a jako se svým majetkem. Jak se jen mohou NS soudruzi snížit na úroveň Židů a jejich způsobů.“

Na tomto místě nutno podotknout, že část fašistek prosazuje, aby ženy byly rovnými partnery mužům v „extrémistickém boji“, i když tento boj zahrnuje i násilné akce. Nancy Jensen věří, že ženám, které si vybraly následovat „hnutí“ i na „bitevní pole“, by k tomu měla být dána příležitost. „Co se týče problému žen fyzicky bránících svou rasu či zemi“, píše, „pokud to chtějí dělat a jsou toho schopné, potom by to mělo mít smysl.“

Jane Burton na těchto stránkách uveřejňuje článek o vhodné „kariéře pro bílou ženu“ jako je právníčka, personalistka, autorka reklamních textů či realitní agentka.

Vzkazuje ženám, že „bílá rasa potřebuje jejich pomoc“. Burton dále píše, „Pokud chcete pracovat, pracujte ve správném směru!“

„Diana - Princeznina láska“ od Lisy Turner uznává „výjimečnou sílu, kterou může mít žena v politice“.

Bez jakéhokoli náznaku ironie Turner prohlašuje, že „bílá nadřazená hnutí zoufale potřebuje“ více žen, protože „ženy zde mohou reprezentovat péči, lásku, kontakt a vliv na okolní společnost, překonávání propastí a přinášení laskavosti a diplomacie do problémů, které přicházejí.“ Dále uvádí, „síla lásky - nikoli pouze data, fakta, statistiky, debaty a politické manévrování - přesune toto hnutí tam, kde by mělo být.“

Na těchto stránkách se objevuje také rubrika „Síň slávy bílých žen“, kde jsou uvedeny ženské pravicové političky celého světa, jako například Pauline Hanson (Austrálie), Pia Kjærsgaard (Dánsko), Alessandra Mussolini (Itálie) či Catherine Megret (Francie), se kterými se autorky této rubriky identifikují.

Paradoxní je, že zatímco některé materiály a články na těchto stránkách podporují politickou aktivitu těchto ženských extrémistek, jako například výše uvedené, další obhajují tradiční ženské role.

„Dobrá partie“ od Lisy Turner radí, jak najít vyhovujícího árijského manžela; „Míšení ras“ od Zenny varuje ženy před nebílymi muži; a „Narození bílého dítěte“ od Kate Bell nabízí detailní seznam porodů „uvědomělých“ žen.

Ženy pro árijskou jednotu (Women for Aryan Unity) charakterizují zastánce tolerance jako „důvěřivé, nesamostatné a konformní jedince“.

Árijský boj je zde označován jako „přirozený odpor proti míšení ras“, které má za následek „nemocné lidstvo“. Na těchto stránkách je dále uvedeno, že ten, kdo „nevěří, že zde existuje rasový problém“, je autory považován za „psychologicky podmněného a ovlivňovaného institucemi“.

Vycházejíce z Hitlerova pohledu na ženu a pole její působnosti „Kirche, Küche, Kinder“ (kostel, kuchyň, děti), vidí i autorky těchto webových stránek jako ideální poslání žen v podpoře svých manželů formou setrvání doma a péči o jejich pohodlí, stejně jako ve vychovávání dětí, kterým má být vštěpována nenávist k „podřadným“.

Tato stránka tedy vyzývá ženy především ke splnění tohoto ideálu, zároveň je však instruuje k tomu, aby pozvedly zbraně a spustily „válečný pokřik“, jedině když jejich manželé padnou.

Autorky jsou také velmi rozhořčené tím, že jsou učeny „nebýt nadále potřebné doma jako manželky a matky“ a také z toho, že „jsou nuceny konkurovat mužům v typicky mužských zaměstnáních.“

Světová církev Stvořitele (World Church of the Creator)

Women's Frontier

Tato „žensky orientovaná“ varianta webových stránek obsahuje z velké části materiály převzaté z oficiálních stránek World Church of the Creator (WCOTC je pseudoteologická extrémistická organizace, útočící na křesťany, Židy, černochoy a imigranty).

Tyto materiály pojednávají například o Židech jakožto o ďáblových dětech, či označují černochoy a jiné minority jako podlidi a doslova kalné lidi. „Věříme, že pro Bílé - především pro naše bílé sestry - je podstatné naprosto porozumět bizardnosti, ohavnosti a treštuhodnosti chování špinavých, podřizovaných ras“, vysvětlují tvůrci stránek na úvod „Kroniky kalných“, což je seznam neštěstí a nehod asiátů a černochoů.

V jednom z článků (běžně sem přispívá Lisa Turner) je uvedeno, že nedostatek bílých aktivistek „velmi těší naše nepřátele JOG (Židovská okupační vláda).“

Chtějí donutit své nepřátele „zápasit se skutečnou lidovou revolucí - revolucí složenou z boje, jednotnosti bílých mužů a žen, kteří jsou svázáni stejnými cíly a idejemi.“

Tvrdí také, že nebudou „nadále hrát hru JOG - předstírání, že toto je pouze mužské hnutí“, vysvětlují, „jsme (ženy) síla, se kterou je počítáno“.

Na těchto stránkách je také uveřejněn „Rozhovor s reverendkou Michelle Wilson“. Wilson má jedno z vedoucích postavení ve WCOTC, přesto věří, že by ženy měly mít takové postavení pouze do doby, než se rozhodnou usadit a mít děti. Na otázku role žen v „bílé hnutí“ odpovídá následovně: „Ženy hrají důležitou roli v přinášení takového množství dětí, o které jsou schopny se řádně starat a pečovat.“

Další Britská národní strana (British National Party)

Sharon Edwards, dopisovatelka internetových stránek fašistické Britské národní strany, dodává odvahu „nesmělým ženám stát se kandidátkami“ do veřejného úřadu. Přesto doporučuje „nebýt pouhými pasažérkami feministické tendence“, věří tomu, že „jedině když se ženy připojí k mužům, mohou dopomoci zmírnění nebezpečí příštích let“ a vidí „volební soupeření“ jako „nevyhnutelně důležitou část tohoto snažení žen“.

Australské revoluční hnutí (The Australian Revolutionary Movement - ARM)

na svém webu prohlašuje následující, „Jestliže chce žena sloužit svému národu, mělo by jí to být umožněno; jestliže touží bojovat po boku svých soudruhů, měla by být oceňována.“ ARM dále uvádí, „pokud je žena schopna porazit muže v zápase, potom by měla být ctěna.“

V „Knews“ **Ku Klux Klanu** (distribuované v Severní Karolíně Rytíři Ku Klux Klanu) nacházíme zmínku o tom, že „pro naši věc“ není nic důležitějšího, než si najít čas učit své bílé děti „hrdosti na jejich dědictví“.

Ženy jsou zde vyzývány k „návratu ke způsobu života svých předků“ formou přechodu k „výchově, péči a přenosu života a znalostí potřebných pro naši budoucnost.“

Autor (pseudonym Jo Kinder) tvrdí, že ženy „nepotřebují organizace ke své obraně“, konstatuje, že „vrozené právo žen dodá jejich mužům a dětem naději na lepší budoucnost“.

Na internetových stránkách **Republikánů Miroslava Sládka**, v týdeníku *Republika* byl uveřejněn svým způsobem zajímavý článek Petra Kalinovského pod názvem „Byl praotec Čech žena?“.

Tento článek se zabývá především otázkou participace žen v politice, nikoli příliš překvapivě tu tedy najdeme dovolávání se „ideální“ role ženy.

Autor se vyjadřuje takto, „Ženskou přirozenost charakterizuje určitá tendence k pečovatelskému pudem. Rozdílnost je dána biologicky, jen ženež je přisouzena ta čest být rodičkou a vychovatelkou budoucích generací svého Národa. A zcela zákonitě se tato ryze ženská vlastnost projevuje i v povaze. Rivalita a agresivita je prostě povahou mužského sklon a ne náhodou je možno těmito termíny definovat politiku.“ Z tohoto tedy autor vyvozuje

naprosto nevhodnost jakéhokoli ženského podílu na politice, ten současný mizivý podíl moci je ženám údajně poskytován, aby byly „přilákány“ voličky a aby strana lépe vypadala. Dále dodává, že politika není mírumilovná, tudíž není náhodou, že „slovo politik je rodu mužského“. Dále se autor rozplývá nad představou dob minulých, kdy byly genderové stereotypy naprosto běžně mlčky akceptovány a současně kritizuje „zdánlivě dobrý úmysl rovnostářství, který tak často vede do pekla“.

Na jedné straně tu tedy máme minulost a její obdivovatele/obdivovatelky - věrné stoupenky/stoupenkyně tradiční role ženy, na straně druhé touhu po „rovnosti“ v podpoře a prosazování „bílé nadřazenosti“.

V této chvíli jen málo pravicových extrémistů/extremistek otevřeně pochybuje o tom, že ženy mají stanovené role i v „hnutí“, všechny údaje na rasistických a fašistických „ženských“ stránkách, nasvědčují tomu, že ženské participace v tomto „hnutí“ přibývá a do i budoucna patrně bude.

zdroj:
http://www.adl.org/special_reports/extremist_women_on_web
Týdeník *Republika* 33/2002

Leny

Ženy tvořte bandy!

Během překládání tohoto rozhovoru jsem si uvědomila, že se my dnes v Praze zabýváme velmi podobnými problémy jako švýcarské aktivistky před několika lety. Problém sexismu v antiautoritářském hnutí, marginalizace „ženských problémů“ provází (doufejme že už dlouho nebude) všednodenní aktivistickou práci nás všech. Je to zkrátka jak se tak hezky říká starý problém se stále novými tvářemi na obou stranách barikády tvořené konvencemi, předsudky, pohodlností, mocichtvostí a nepochopením.

Od roku 1995 existuje v Bernu ženská Antifa - Fantifa. Je jednou z mnoha aktivních levicových mimoparlamentních skupin, které vycházejí z Reitschule* v Bernu.

Jaké byly motivy a důvody k založení Fantify?

Rožbuškou byl vztek a údiv, který vyvolala dvě znásilnění, která se odehrála krátce po sobě a jeden pokus o znásilnění v Reitschule. V pozadí této extrémní formy násilí na ženách stojí sexistické chování, které, protože je společností akceptováno, ochraňuje potencionálního pachatele. Z tohoto důvodu se některé ženy rozhodly organizovat se ve skupině a tematizovat násilí na ženách v Reitschule ale i mimo ní. Dále se rozhodly klást odpor konkrétní činnosti. Ze začátku jsme držely noční hlídky. Během každého koncertu, každé akce v Reitschule byla až do konce přítomna jedna žena z Fantify, aby zasáhla v případě obtěžování, dále aby eventuelně postiženou ženu podpořila a podle potřeby jí zorganizovala cestu domů.

Nejedná se tedy v původním smyslu o Antifu, která vystupuje hlavně proti fašistickým tendencím ve společnosti a často jenom proti neofašistům na ulici?

Ne.

Proč se tedy nazýváte ženská Antifa. Proč je pro vás tak důležité, ukázat spojitost mezi antifašismem a antisexismem?

Myslíme si, že je nedůsledné vyjadřovat se pouze proti fašistickým tendencím bez souvislosti se sexistickým násilím. Obě utlačovací metody stojí na stejném vylučovacím mechanismu: Lidé jsou diskriminováni na základě svého etnického původu, pohlaví nebo sexuální orientace. Útlak žen je integrální součástí nadvlády násilí. To se nejvíce prokázalo za nacismu. Za nacismu se emancipace žen vrátila o několik kroků zpět, do té doby vybojovaná práva (kontrola porodnosti, přerozdělení rolí...) jim byla vzata. Fašismus - stejně jako sexismus - profituje z nestejněho rozdělení moci. Fašismus není bezpodminečně logickým důsledkem patriarchální společnosti, ale je tu možnost, že se stávající záliba v moci rozšíří.

Vidím hlavně paralely mezi útlakem žen a rasismem. Mnoho forem rasismu a sexismu je společností akceptováno a reprodukováno. Společnost nese takové struktury v sobě. Tedy mechanismy segregace a útisku jedné lidské skupiny druhou.

Myslíme si, že sexismus je praktikován nejen na společenské ale i na státní úrovni. Nejen subtilně, neboť stát je postaven na patri-

archální struktuře. Stát podporuje útlak žen nejen pasivně ale sám ho vykonává. Třeba jak je to s trestní odpovědností sexuálního vykořisťování dětí. Před krátkou dobou byl trest jenom pět let! Znásilnění v rodině je právně zakotveno jako sexuální delikt teprve rok. Ženy ve Švýcarsku mají politická práva rozšířena teprve od roku 1971. (V některých kantonech to trvalo ještě déle, do poloviny 90. let.)

Jakou zamýšlíte aktivitu, jaké jsou vaše cíle?

Chceme upozorňovat na sexismus, povzbuzovat ženy, aby se bránily a chovaly se k sobě navzájem solidárně. Chceme konfrontovat muže s jejich sexistickým způsobem chování, což znamená vytvářet v Reitschule takové klima, ve kterém se ženy budou cítit volně. Přistupujeme zkrátka k antifašismu z feministické perspektivy.

Pokoušíte se tyto představy vnést jen do scény, nebo i do „normální společnosti“?

Do obojího, pracujeme jak v Reitschule tak i mimo ní. Proto děláme především akce pro veřejnost. Ženy ve scéně i mimo ní jsou sexismem stejně obklopeny. Činit muže ve scéně vnímavější je často stejně těžké jako vnést toto téma do „měštácké společnosti“. Informačními akcemi a plakátováním v Reitschule se snažíme působit především na levicově smýšlející muže ale i na konsumenty. Díky naší kontinuální práci a setrvání na žensky specifických tématech dáváme mužům náměty k přemýšlení. Odmítáme být tlačeny do roli pečovatelek a čekátek do mužů, že oni se budou organizovat.

Jak pracujete konkrétně?

V posledním roce jsme organizovali informační akci společně s ženami s Xenie (Poradna pro prostitutky) za účelem tematizovat pouliční prostituci. Zabývaly jsme se „ženami v extrémně pravicové scéně“ a uspořádali jsme o tom informačně diskusní cyklus.

Na smíšených demonstracích a akcích se snažíme stále poukazovat na „ženskou problematiku“. Jsme například v „akčním komitétu proti novému policejnímu zákonu“ (Tento zákon opravňuje mimi jiné policisty (muže) prohledávat ženy i na intimních partiích těla!)

V informační brožurce „Ženy braňte se“ jsme shrnuly typy na sebeobranu, adresy pomáhajících organizací a právní rady k tématu sexuální násilí. Knížička je od léta 1998 k dostání v rozšířené verzi.

V Reitschule děláme sezení (v Reitschule se totiž mj. nachází soudružská hospoda „sous le pont“), a pouštíme si diaprozity. Dále např. věšíme na stěnu hesla k zamyšlení.

Jsme činní i mimo Reitschule: Minulý rok došlo v Bernu na veřejnosti k šesti znásilněním. Samozřejmě jsme na to veřejně reagovaly. Organizovaly jsme demonstrace a vzpomínkové akty. Kontinuální práci jsme upozorňovaly veřejnost na naše požadavky. Noviny otiskovaly stále delší úryvky z našeho prohlášení.

Akce 25. listopadu (mezinárodní den proti násilí na ženách) a 8. března (mezinárodní den ženského boje) jsou pro nás taky důležité.

Narazily jste na odpor v Reitschule?

Ano, především na začátku našich aktivit. Když jsme dělaly ty noční hlídky, setkaly jsme se s velmi malou podporou od pracovních skupin v Reitschule, a tak jsme ty hlídky musely předčasně ukončit.

Samy jsme neměly takovou personální kapacitu, abychom mohly být přítomny na každé akci pořádané v Reitschule. Zčásti nás také ostatní nebrali vážně. Pro jistě lidi jsme moc mladé, moc ofensivní a moc radikální. Sice se to zřídka projevovalo veřejně, ale málokdy jsme se dočkaly solidarity. Většina se chovala podle hesla „My tu nemáme žádné problémy.“ V poslední době se to ovšem trochu zlepšilo.

A co ostatní antifašisti?

Od Antifa Bern se nám dostává podpory a spolupracujeme s nimi na dílčích věcech.

Spolupracujete s některými dalšími skupinami?

S ženskou koordinační skupinou v Reitschule máme každého půldruhého měsíce společná sezení. S Xenii máme také dobré kontakty, ale je to spíše informační spolupráce. Dále je tu výše zmíněná spolupráce v „akčním komitétu proti policejnímu zákonu“.

Existuje v Reitschule nějaká mužská skupina která se vypořádala se sexismem nebo která na tom alespoň pracuje?

Zatímco byly ženy na ženské party, muži organizovali sezení, kde sexismus tematizovali. V březnu 98 byl odstartován pokus znova tyto mužské sezení oživit. Ale v těchto diskusích aktivní muži jsou frustrováni malým zájmem.

Jste organizovány celostátně?

Ve Švýcarsku žádná další Fantifa není. Fantifa v Německu organizuje pravidelně celospolečenské sjezdy, kterých se my také účastníme. Tyto konference obsahují zejména výměnu informací o zacházení se sexisty/násilníky ve scéně.

poznámka:

* Reitschule je obrovský legální squat ve švýcarském Bernu, ve kterém funguje kulturní centrum. Pořádají se tam koncerty (cca pro 2000 lidí), vaří se tam levné vegetariánské jídlo, konají se tam výstavy, přednášky, atd.

Přeložila Tamara

(Rozhovor převzán z on-line časopisu KARNIKL - nagt an den Wurzeln - časopis pro politiku, boj a zábavu z Rüebli-landu)

Mateřství ve fašistické Itálii

(Jak fašismus ovládal ženy - How fascism ruled women, Itálie, 1922 - 1945) - Victoria de Grazia

Národ neexistuje jenom proto, že má historii a území, ale také proto, že se z generace na generaci reprodukuje lidské maso. Alternativou je otroctví nebo konec. Italští fašisté, filosof státu Hegel řekl: „Ten, kdo není otcem, není mužem.“

Benito Mussolini (1928)

Kdyby rodili muži, všechny rodiny by měly jenom dvě děti.

Podhorská venkovanka, matka devíti dětí

Podle fašistického učení o státu bylo hlavní úlohou ženy vůči národu rodit děti. Na počátku 20. let si Mussolini pohrával s myšlenkou, že by ženské občanství bylo založeno na hlasovacím právu, což už dlouho před tím požadovaly italské feministky. Koncem roku 1925 byl však volební systém demontován a volební právo žen se stalo spornou otázkou. Spolu s propagací pronatalní politiky v polovině 20. let diktátorským režimem začaly být ženy označovány za životně důležitý národní zdroj. V neblaze známém projevu na den Nanebevstoupení Páně 26. května 1927 Mussolini „postavil národ před jeho vlastní osud“, vložil strategii „obranu rasy“ do samého srdce fašistické domácí politiky.¹ V říjnu duce na Palazzo Venezia poprvé přijal nervózní skupinu národních delegátek z ženské organizace Fašistické strany. Při této příležitosti připomenul jejich svrchovaný úkol: „*Jděte zpátky domů a řekněte ženám, že potřebují hodně porodů, hodně porodů.*“²

Ale proč Mussolini potřeboval „porody“? Pro zemi, která byla počátkem 20. let přelidněná, se zdál veřejný zájem podpory porodnosti nevysvětlitelným. Pro zemi byl typický hladomor a strašlivé strádání většiny venkovských rodin bylo legendární. Ve 20. letech začalo stále větší množství italských rodin – ne však těch nejchudších – omezovat počet dětí a fakt, že velké množství Italů bylo nuceno emigrovat, byl považován za národní ostudu. Tehdejší oponenti fašismu odbývali halasné Mussoliniho demografické „boje“ jako pouhé výstřelky. Měly prý odvádět pozornost veřejnosti od řvavého ekonomického poklesu v letech 1926-27 a stát se úplatkem pro masy, jejichž jediným odděchem od utrpení bylo smilnění a *figli* (potomstvo). Proporodová propaganda se také pokusila vtisknout hezký obličej tomu, co bylo pro fašistickou vládu velkým nebezpečím – přelidnění Itálie. Poté, co se Spojené státy americké uzavřely imigračními kvótami, které byly zavedeny kvůli velkým imigračním návalům, hrozilo, že se rychle rozvíjející vesnická populace promění v městskou nezaměstnanost a nepokoje. V minulosti italská vláda aktivně podporovala emigraci do zahraničí. Nyní „Nová Itálie“ emigraci odsuzovala jako škodlivou ztrátu státních příslušníků a vypracovala restriktivní opatření, která ji měla zastavit.

Normalizace sexuality

Logika Mussoliniho porodové politiky je pochopitelnější nyní, kdy víme více o tom, jak se populační politika stávala předmětem úvah o národně-státní moci v Evropě koncem 19. století. Pod heslo „síla je v množství“ duce umně přeložil znepokojení antimalthuziánských ideologů jako konkrétní národní cíl: aby 40ti milionová Itálie expandovala do poloviny století v Itálii 60ti miliónovou. Aby Mussolini ospravedlnil svoje počínání, hovořil o dvou odlišných, i když souvisejících – rovinách uvažování. Jedna by mohla být popsána jako předmalthuziánská nebo „merkantilistická“ v tom smyslu, že zdůrazňovala žádoucnost velkého množství lidí jako levné pracovní síly. Tento argument se zdál být adekvátním pro národ v agónii ranné industrializace, kdy převládala vysoká míra plodnosti. To platilo pro velkou část italského jihu a ostrovů a také pro některé izolované části venkovských center a severu. V těchto oblastech sliboval velký populační nárůst povzbuzení ekonomického růstu tak jako v 18. století v Anglii nebo ve Francii. Další logika spíše typická pro národ byla založena na imperialistické expanzi. Růst italské populace vybavoval fašismus důvodem pro požadování kolonií. Současně také dodával vojenské síly, které byly potřebné k jejich dobytí. Demografický přetlak měl pokračovat, aby ospravedlnil Mussoliniho tvrzení, že Itálie buď expanduje nebo exploduje. Kdyby se Itálii nepodařilo stát se říší, jak duce obsesivně opakoval, stala by se určité kolonií.³

Krátkodobě měla fašistická porodní politika původ v Mussoliniho rozhodnutí konsolidovat diktaturu. Ekonomické a politické důsledky toho, co je někdy nazýváno „normalizací“, jsou všeobecně známé: stabilizace měny v roce 1926 na tzv. *Quota 90*; přizpůsobení obchodním elitám, monarchii a církvi; postavení opozice mimo zákon pomocí speciálních zákonů; sputání organizovaných pracujících korporativními institucemi; podřízení Fašistické strany a jejich vzpurných oddílů centrální státní byrokracii.⁴ Sociálně-sexuální efekt konsolidace diktatury po roce 1926 už není tak známý. Už v lednu 1927 hovořil Mussolini o demografickém problému jako o „části obecnější snahy o moralizování v italské občanské společnosti“. V důsledku toho bylo lokálním vládním doporučeno, aby sledovaly „morální pořádek“ mezi občany jako předpoklad a nejlepší garanci „veřejného pořádku“.⁵ Proporodová politika nepředpokládala pouze restauraci genderového řádu obráceného vzhůru nohama během 1. světové války a poválečného sociálního zmatku, ale také se stala hlavním prostředkem, jak ho realizovat.

Sexuální normalizace byla postavena na pevných sloupech pokrytectví. Na jedné straně duce identifikoval svou vlastní vysoce vychval-

ovanou sexuální zručnost s mužností fašistického systému. Samolibě se posmíval impotenci antifašismu za jeho státní formu označil republikánství a jeho hlavním příkladem byl současný největší nepřítel, demograficky slabá třetí francouzská republika. Do poloviny 20. let zůstala ikonografie *squadristy* věrná obrázku futuristy Maria Carliho z roku 1919. Se svými „horoucně hrdýma bezelstnýmá očima“ a „smyslňě energickými ústy připravenými vášnivě líbat, sladce zpívat a panovitě rozkazovat,“ byl tzv. fašista prvního období rozhodně svobodný muž; jeho „střízlivá elegance“ mu umožňovala být připraven na běh, boj, útek, tanec a vyburcování davu.⁶ Mladí fašisté stále absolvovali své první sexuální zážitky v *case*

matka z pracující třídy, na klinice, konec 20. let 20. st.

chiuse (uzavřených - veřejných domech) nového pořádku a členstvo to vědělo dost o duceho prohřešcích, aby obdivovalo jeho mužnost. Na druhé straně chtěl mít duce svoje vojsko doma. Od nynějška ti praví muži měli být rodinnými muži, jak Mussolini poznamenal: „*Ten, kdo není otec, není muž.*“⁷ duce, který byl jako mladý socialista zapřísašlým malthuziánem a podporoval volnou lásku pro muže, nyní napadal ty, kteří se neoženili a nazýval je egoisty ze střední třídy. V Nové Itálii dokazovali skuteční muži svou mužnost ne mlácením nebo čistkami mezi „demo-liberálními“ nebo socialistickými nepřáteli, ale zplozením mnoha ratolestí. Mezi prvními Mussoliniho porodními opatřeními byla trestná daň na mužský celibát zavedená královským dekretem – zákonem číslo 2132 z 19. prosince 1926. V trestním zákonu z roku 1931 byly zakázány homosexuální akty mezi muži. Státní úředníci byli opakovaně povzbuzováni k sňatku a po roce 1937 se staly kritérii pro povýšení svatba a počet dětí, např. pro starostu města, profesora a univerzitního děkana – tedy ty, kteří byli považováni za příklady vedení města – bylo otcovství považováno za nezbytný předpoklad. Problémy způsobující svobodný muž - *squadrista* byl definitivně demobilizován, odtržen od homoerotických možností frontového kamarádství a odvolán domů k disciplinovanému rodinnému životu.⁸

Pro italské ženy znamenal obrat v národní sexuální politice především projev na den nanebevzetí Páně se svým důrazem na zvýšení

porodnosti. Stále živé iluze o možnosti hrát aktivní roli v novém pořádku zcela vyprchaly. Od okamžiku, kdy byly v letech 1927-28 ustaveny zvláštní tribunály k obžalobě antifašistů a kdy byl poprvé od vzniku moderního italského státu zaveden trest smrti, neexistoval prostor pro soucit a sentimentalitu, které Mussolini charakterizoval jako typický „ženský element... jehož pohlaví často vnáší do vážných věcí neodstranitelnou známku lehkomyšlnosti.“⁹ Mateřství ztratilo svůj speciální sociální význam, na který apelovaly téměř všechny italské feministky. Napříště se mateřství rovnalo fyzickému aktu rození dětí. Ženská plodnost nyní potencionálně definovala každý aspekt

buržoazní mateřství, zhruba rok 1939

jejich sociálního bytí. Italské ženy nekonfrontovaly pouze svou exkluzi z politiky, ale riskovaly také vyloučení z celé veřejné sféry: jejich práva na pracovišti, kulturní příspěvky a jejich dobrovolná služba byly sporné díky oficiálnímu vzkazu, že přednostní povinností žen je rodit národu děti. Nejhorší ze všeho bylo, že státní autorita se nyní angažovala v institucionalizaci tohoto úzkého kastovního vidění ženských rolí.

Prvním krokem tohoto procesu bylo odstranit nelegitimní sexualitu z veřejných prostranství. Na počátku roku 1923 nařídila policie na příkaz Mussoliniho všem prostitutkám včetně „izolovaných“ profesionálek, aby nosily speciální pas se záznamy o vaginálních prohlídkách týkajících se venerologických nemocí. Koncem roku 1926 lokální policejní síly, podněcovány centrální vládou a vyzbrojeny předpisy o prostituci obsaženými v člancích 201, 204 a 213 nového Zákona o bezpečnosti veřejnosti (Public Security Law), prováděly čistky, které měly skoncovat se zločinností a sexuální zvrhlostí. První zákrok byl doprovázen tím, co romanopisec z Florencie Vasco Pratolini později označil za „pogromy na prostitutky“. Podle kroniky života pracující třídy za fašismu *A Tale of Poor Lovers* (Příběh chudých milenců), Mravnostní hlídky procházely městskými ulicemi každou noc od desíti do půlnoci. Z prostitutek sídlících v hotelu Ristori ve florentské čtvrti Santa Croce se jedné, Selvaggie, „podařilo

proklouznout mezi policejní sítí, ale Chiccona byla chycena a propuštěna s jednosměrnou jízdenkou do svého rodného města. Ada byla také chycena a vězeňský doktor u ní diagnostikoval sekundární syfilis.“ Rosetta „veteránka řemesla“ a recidivistka byla zavřena do vězení Santa Verdiana na šest měsíců. Ostatní se rozhodly přejít do státem vedeného bordelu, ačkoli „to znamenalo ztrátu minulé svobody jako kdyby byly ve vězení.“ V uzavřených domech nebo *case chiuse* musely ženy podstupovat povinné lékařské prohlídky, policejní dohled a nesnesitelné zákony, které nařizovaly šestiměsíční tresty za svádění z oken, rok za tancování nebo nabízení chlípnosti. To byla zkáza Olympie.¹⁰ Takto stísněné prostitutky sloužily mužským sexuálními potřebám. V mezidobí už Itálie nečelila hrozbě – prokované Richardem Korherrem, německým populačním rasistickým expertem, jehož práce byla v roce 1927 přeložena do italštiny a vydána s předmluvou od Mussoliniho – že tolerancí neregulované prostitute státní degraduje mateřství. Nechvalně proslulo, že se prostitutky veřejně vysmívaly matkám jako „otrokům svých manželů a dětí“;¹¹ pouze segregací sexu, který byl z pohledu veřejnosti nedovolený a namalováním tlusté čáry mezi špatnými a dobrými ženami, mohl stát ochránit existenci a účel legitimního sexu – tedy zejména sexu v manželství, z iniciativy muže a za účelem plodení.

Dalším krokem bylo ustavení rozsáhlé mateřské politiky. Angažovanost fašistické Itálie v reprodukční politice stejně jako její ostatní iniciativy v dalších oblastech sociální politiky se vyvíjely pomalu. Z fáze napomínání ve 20. letech postupně přešla ke stále konkrétnějším pobídkám ve 30. letech. Vedle represivních kroků jako např. kriminalizace potratů, iniciovala diktatura pozitivní kroky včetně zavedení rodinných dotací, mateřského pojištění, porodních a manželských půjček, kariérní povyšování otců velkých rodin a speciální instituce pro dětské a rodinné zdraví a sociální péči. Ačkoliv je dokázáno, že tato politika dostatečně nestimulovala míru porodnosti, měla jiný důležitý dopad. Položila základy prvním moderním veřejným službám týkajícím se sociální péče o ženy a děti v Itálii. Také podněcovala novou politiku týkající se mateřství, která uznala ženy jako nový politický subjekt, garantovala jí několik skutečných privilegií a zahrnula je řadou nadbytečných povinností. Konečně tato politika podpořila nové vnímání mateřství společnosti.¹²

Dva italské režimy plodnosti

V podstatě všechna proporodní opatření režimu vyhlášovala zápas s tím, co publicisté popisovali jako krizový stav národa. Tou byla tendence Italů kontrolovat svou plodnost. Od přelomu stolení zažívala Itálie, i když pomaleji a nerovnoměrněji než severní a západní evropské společnosti, velký posun směrem k limitování porodů. Po mírném vzestupu následujícím po první světové válce, kdy realizace odkládaných manželství zapříčinila mírné zvýšení porodnosti, italská fertilita klesala. Kdysi „velmi robustní“ porodnost klesala na úroveň toho, co tehdejší demograf Livio Livi popsal jako „sociální odliv“ neo-malthuzianis-

mu. Ten přišel z Francie a zaplavil většinu anglosaské Evropy. Do poloviny 30. let počty dětí v italské rodině klesly z počtu 39 porodů na 1000 osob z roku 1880 na číslo typické pro ranně industrializované regiony: 24 porodů na 1000 osob. Pokles se odehrával nerovnoměrně. V 80. letech 19. století měly všechny regiony více či méně stejné míry fertility. Do poloviny 30. let nejméně 25 urbanizovaných provincií ze severu a středu Itálie (z celkového počtu 92) podleho tomu, co Livi nazval „demografickou smrtí“; Dospělí Italové neprodukovali dostatek potomstva, které by je nahradilo. Na italském jihu a ostrovech, vyjma několika velkých měst a jejich zázemí, zůstával populační růst silný. Meziválečná Itálie tak byla charakterizována dvěma fertilitními režimy: jeden podle všeho tradiční a další oceňovaný jako moderní. Tento dualismus ovlivňoval každý aspekt fašistické politiky a také názory lidí na ni.

Ve skutečnosti dělalo diktatuře největší starosti to, že nové reprodukční zvyklosti severo- a středoitalských obyvatel měst přecházely v celostátní vzorec. Velká městská centra v čele s Milánem se stala pařeníštěm „denatalizační infekce“, jak varovala populační studie z roku 1939.¹³ Roku 1928 bylo v Bologni, prvním městě, které Mussolini pokáral, „více hrobů než kolébek“.¹⁴ Situace v Miláně, „rodišti fašismu“, byla zvláště politováníhodná. V hlavním městě Lombardie „souhlasily všechny třídy s násilnou politikou racionalizace potomstva.“ Nakažlivost městských zvyků se zdála být nezvratitelná. Jakmile se venkovští imigranti usadili, nehledě na to, odkud přišli, opustili „bující zvyky starých časů“ a přistoupili na lokální zvyky majíc jedno, možná dvě, ale málokdy tři děti.¹⁵ Všude, kde se tyto vzorce uchytily, začalo být pro Italy běžné odkládat narození prvního dítěte, zvětšovat intervaly mezi porody a omezovat celkový počet dětí.

Co konkrétně nejvíce motivovalo lidi k omezování porodnosti, bylo nepolapitelným problémem režimu. Tak jako všechny ženy i Italky nebyly sdílné hovořit o problému s cizinci. Jejich zdrženlivost se ještě zvýšila po roce 1926, kdy byla kontrola porodnosti úředně zakázána a antikoncepce a interrupce byly postaveny mimo zákon. Začátkem roku 1926 začal režim hledat příčiny populačního poklesu skrze přemíru národních komisí a agentur.

Ne nezvykle byly tyto výzkumy kontaminovány katastrofálními věštbami o rasovém vyčerpání. Italský vůdčí statistik Corrado Gini, ředitel Centrálního statistického úřadu, neúměrně vymýšlel statistické průzkumy, aby se dopátral škod. Jeho vlivu se stavěl pouze endokrinolog Nicola Pende (proslulý jako doktor vyšší společnosti - byl povolán, aby léčil anorexii dcery Victora Emanuela III), ten si vytvořil vlastní malé eugenické baronství v *Instituto Biotipologico-ortogenico* v Janově ještě před tím, než byl povolán, aby se stal vedoucím chirurgie a medicíny na Římské univerzitě. Vliv Pendeho byl nejviditelnější v nekomplexnější studii italských populačních charakteristik té doby; tato studie byla podniknuta pod záštitou Giniho v rámci příprav na Světovou populační konferenci v Římě v roce 1931 s účelem dokumentovat fyziologické faktory, které vedou lidi k zakládání velkých rodin.

S tímto účelem se výzkumníci pletli do životů dobře vybraného 1,5 milionu italských rodin, které podle speciálního sčítání lidu v červnu roku 1928 měly sedm nebo více živě narozených dětí. Zhruba nekým mladých výzkumníků s pomocí místních úředníků svědomitě porovnával korelace mezi velikostí rodiny a morfologickými rysy jako např. velikostí pánve, tělesnou váhou, výškou, hormonální sekrecí a zarostlými horními rty. Nebylo zas tak překvapivé, že hledání ideální fyziologie mateřských a otcovských typů zůstalo bezvýsledné. Největším objevem u žen bylo, že „plodné ženy“ jsou spíše menší než větší, mají spíše širší než užší boky a jsou spíše nedbalé než elegantní. Ačkoliv výzkumníci nepátrali po nefyziologických faktorech, někteří nemohli než konstatovat na pozitivní korelaci mezi velkým počtem dětí, rodinnou chudobou, vysokými podíly dětské úmrtnosti, negramotností a silně nutnými domácími podmínkami.¹⁶

S tím, jak byly populační studie na konci 30. let zdokonalovány (a soustředěním se na pronikání do sociální psychologie svých subjektů), připouštěli společenští vědci, že neznalost ženských motivů a nedostatek kontaktů s porodními bábami, sestrami a sociálními pracovníci jsou skutečnými nedostatky. Mladší generace včetně menší skupiny žen jako např. Nora Federaci se rozešla s totalitárními a rasistickými hypotézami svých mentorů a přesunula svou pozornost k socioekonomickým otázkám a sice k neustále omílanému, ale špatně vysvětlovanému problému zdůvodňování velkých rozdílů v mírách porodnosti.¹⁷ I přesto ale prakticky celá kohorta mladých výzkumníků (se zřetelem na kariéru, jestliže ne z ideologických důvodů) inklinovala k považování poklesu ženské fertility za úchylnou (i když pozoruhodně rozšířenou) tendenci. V jiné - méně nátlakové - společnosti by se někteří, vzhledem ke svým výzkumným zájmům, mohli stát obhájci sexuální reformy podle vzoru Margaret Sanger a dalších pionýrů plánování rodiny. Jediné, co o nich lze říci dobrého, je skutečnost, že jejich předsudky (bránící výzkumu a zkrslující výsledky) zabraňovaly přesnějším dohledu dotěrných agentur fašistického panoptika. Na druhé straně jejich zjištění byla snadno využívána sebepropagujícími se experty, propagandisty a celými klikami, které do značné míry tvořovaly veřejný diskurz týkající se lidské fertility a reprodukce.¹⁸

Motivy, které vedly Italy ke kontrole porodnosti, se pravděpodobně příliš nelišily od důvodů milionů Evropanů, kteří v tomto období a i dříve činili totéž.¹⁹ Podle historiků, kteří rekonstruovali tyto motivy, by první (a snadněji identifikovatelný) důvod mohl být charakterizován jako socioekonomický; díky ekonomické nezajištěnosti a obavám o budoucnost svých dětí bylo rodinné plánování obvykle rozhodnutím obou manželů. Druhý (mnohem hůře dokazatelný) motiv byl přisouzen ženské emancipaci. Odvržení náboženského fatalismu a sekularizace kultury, vystavení novým modelům ženství na pracovišti a v masových médiích, zvýšený smysl pro individualitu vynořující se z politické kultury a společenských vztahů liberalismu konce století ve spojitosti s tlakem práce a manželského života posilovaly ženskou touhu po kontrole svých těl.²⁰

Socioekonomické motivy lze dokumentovat nejjednodušeji částečně proto, že o nich muži i ženy hovoří. Navíc byly lehce dosažitelnými argumenty pro veřejné autority – podestř (starosta) nebo místního prefekta, když dostali příkaz informovat Řím o zvycích v rodinném plánování svých subjektů.²¹ A pokud byly jednou artikulovány veřejně, stalo se takové vysvětlení součástí obecného vědění. Ekonomické kalkulace, mající ohlas mezi poválečnými generacemi a znovu potvrzené širším sociálním okruhem, byly pokládány za ty nejochvěvnější a nejrozumnější motivy pro plánování rodiny.

V meziválečné Itálii bylo široce rozšířené praktikování kontroly plodnosti jako socioekonomického preventivního opatření zjištěno především u nových středních tříd: rodiny pravidelně placených mužů, tak, jak to zaznamenal demograf Pier Paolo Luzzatto - Fegiz v roce 1937, držely „dlouho první místo ve neplodnosti.“ Ale v průběhu meziválečných let se rodinné plánování dobře uchytilo i mezi městskými kvalifikovanými a nekvalifikovanými dělníky, na rozdíl od placených středních tříd, nebyly „pány ani svého osudu, ani osudu svých dětí.“

Rodina funkcionářů se snažila udržet své sociální postavení zjištěním prostředků na vzdělávání dětí. Dělníci se báli také o svou pozici: fyzickou zručnosti a sebekázeň demonstrovali omezením velikosti rodiny, tak jako

ukazovali ve své řemeslné zručnosti dovednosti, prozíravost a sebekontrolu, aby se odlišili od rozhazovačného a ignorantského městského subproletariátu, venkovanů a *meridionali* (jižanů).

Pokud zevšeobecníme zkušenosti izolovaného 11ti tisícového zemědělského města v západní Sicílii, tak se ve 30. letech tento směr neprosazoval pouze ve velkých městech severu a středu nebo vyvinutých zemědělských regionech, ale celonárodně.

Antropologové Jane a Peter Schneider rekonstruovali vzorce narození v rodině ve Villamaure a zjistili, že místní řemeslníci, kteří

byli vystaveni v meziválečných desetiletích hospodářské krizi, vyšším nákladům na vyučení a omezené emigrace do zahraničí, „se chopili kontroly reprodukčních procesů.“, zatímco místní zemědělské dělníci pokračovali v plození velkých rodin. Řemeslníci horlivě používali přerušovanou soulož, kterou s něžnou ironií označovali jako „zpátečku“ nebo „marcia indietro“ na počest velkého sicilského mechanického vynálezce té doby. Tímto způsobem kováři, kameníci, šveci a další řemeslníci přecházeli ke kontrole fertility, „která byla požadována muži stejně jako ženami, ideologicky důkladně motivována.“²² Tento a další důkazy ukazují, že útrapy meziválečných let především mezi městskou dělnickou třídou a řemeslníky, na které dopadalo těžké břímě ekonomických ozdravných opatření diktatury nejvíce, ponoukalo lidi, aby omezovali velikost rodiny.²³ Fakt, že demografická propaganda byla v tak bezostyšném rozporu s kalkulacemi rodinných zájmů, možná ještě podporoval houževnatost, se kterou lidé artikulovali tento cíl. „Jedno dítě, profesore, jedno dítě, to je to, co chceme,“ („Figlio unico, professore, figlio unico, noi vogliamo“), s tím se koncem 30. let svěřovalo velké množství žen různého věku, tříd a vzdělání vedoucím turínskému pediatrovi, Luigimu Maconemu. Zvláště vehementní byly ženy z dělnické třídy: „Vláda od nás nic nedostane. Nechme plodit děti buržoazní papaláše a bohaté. Ať si vláda hovoří o tom, jak je nutné zvětšit zemi vyšší mírou porodnosti, aby byla rasa zdravá – podle mého názoru to jsou žvásty.“²⁴

Ženská touha po emancipaci byla druhou silou, která motivovala k rozšíření plánování rodiny. Fašistické propagandistě tomu přikládali velkou důležitost. Ženskou práci (někdy přisuzovanou ženské emancipaci) považovali za hlavní příčinu snížení míry fertility. Pod ženskou emancipaci naházeli touhu po radosti mladých a privilegovaných, ženskou marnivost, individualistický liberalismus a falešný smysl pro materiální potřeby a bezbožnost. Je těžké zjistit, co si jednotlivé ženy myslely o tak intimních záležitostech. Před tím, než se staly matkami, mohly mladé ženy považovat manželský život s dětmi za neradostnou záležitost, kterou se snažily odkládat tak dlouho, dokud to je možné; to byl přinejmenším názor vyřčený římskými školačkami, které byly na konci 30. let podrobeny výzkumu o svých pocitech ohledně práce a rodinného života. Ale když se staly matkami, ať už byly jejich vlastní pocity o fyziologických a psychologických ztrátách při výchově dětí jakékoliv, umoudřily se ve jméno rodinného statutu a blaha svých dětí. Pokud byly ženy ve své snaze mít méně dětí vedeny emancipačními ideály, byly některé viditelně svobodnější než jiné. Ženy z vyšších tříd byly více vystaveny alternativním modelům mateřství. Měly také více šancí zvážít tzv. náklady příležitosti mít děti. Především ale měly snazší přístup k znalostem antikoncepce a technikám a ani neutíkaly ze „sféry nutnosti.“ Pomocí od rodiny a sluhů bylo víc než dost; a jestliže měly rodiny stále vazby na venkovské oblasti, hledaly do 2. světové války ženy odborníků ze střední třídy útočiště u kojných,

kde byly *balie* vyhledávány. Výchova dětí se všeobecně stávala mnohem komplikovanější, obtížnější a časově náročnější záležitostí a čas, který jí byly ženy ochotny věnovat, byl kratší. Marnivost, důraz na vlastní zájem a touha být moderní (kde moderní bylo definováno jako mít méně dětí) kombinovány s chápáním nejistoty buržoazního statutu držely velkou buržoazní rodiny jasně na uzdě.

Pro ženy z městské dělnické třídy byla volba omezovat porodů mnohem trýznivější. Myšlenky na sebeurčení si v dělnickém prostředí získaly malé sympatie a chudoba a předsudky omezovaly používání jediného legálně dostupné antikoncepce – kondomů. Bitva o kontrolu vlastního těla vyžadovala vysoké osobní náklady: ženy, které měly strach z nechtěného těhotenství, prožívaly sexuální styk s nervózní ostražitostí a varovaly své partnery: „*Fa tensiun!*“ („*Dávej si pozor!*“); v nejhorších případech se uchýlovaly k interrupcím. Jejich odhodlanost ke kontrole fertility byla úmyslná a vědomá, i když je trochu přehnané charakterizovat to jako obhajobu individualistických vyhlídek, které byly mnohem běžnější pro vyšší třídy.²⁵ Mladší ženy, které získaly sílu z kolektivního citění pod-

pořené ženským kamarádstvím na pracovištích a neformálními komunitními sítěmi, byly ochotné postavit se proti drsné mužské sexualitě a utahanému způsobu existenci starších ženských příbuzných, většinou venkovského původu, které prožily opakované těhotenství.

Podle mladé socioložky Eleny Saponaro si byly ženy v Bari ve 30. letech zvláště vědomy, že velké rodiny jim přináší sociální nevýhody. Matky, aby udržely příjemné zdání rodiny, se to pokoušely kompenzovat vychytralostí. Zatímco starší dívky dávaly okázale najevo neohroženost a odhodlanost, která je odlišovala od mužských sourozenců. Ve snaze vzdálit se rodinnému prostředí odcházely brzy pracovat a vdávaly se mladé, ačkoliv tato cesta byla proti jejich přáním a opakoval se tak osud jejich matek.²⁶

Z knihy *How Fascism Ruled Women – Italy, 1922 – 1945* – chapter 3 – Motherhood (Victoria de Grazia, University of California Press, Ltd., 1994) přeložila Linda.

Redakčně kráceno.

Příště: Eugenika – italský styl a Modernizace mateřství.

Poznámky:

- 1) Benito Mussolini, „Discorso dell' Ascensione“, 26. května 1927, *Opera Omnia*, ed. Edoardo Susmel e Duilio Susmel (Firenze: La Fenice, 1951 – 80). Také Luigi Salvatorelli a Giovanni Mira, *Storia d' Italia nel periodo fascista*, (Turin, Einaudi, 1964), str. 416-23.
- 2) Giancarlo Fusco, *Le rose del ventennio*, (Turin, Einaudi, 1958), str. 30.
- 3) Demografická politika byla mezi duceho nejoblíbenějšími tématy, jeho komentáře na toto téma: „Rilievi demografici“, 29. října, 1927, *Opera Omnia*, 23: 70-72; „Il numero come forza“, 1. září 1928, *ibid.*, str. 209-216, také publikováno jako úvod k německému rasistovi Richardu Korherrovi, *Regresso delle nascite, morte dei popoli* (Rim: Libreria del Littorio, 1928); „Discorso ai medici“, 22. listopad, 1939, *Opera Omnia*, 25: 58-62; „Il numero é forza“, 16. leden, 1937, *Opera Omnia*, 29:37. Také Emil Ludwig, *Talks with Mussolini*, překlad: Eden a Cedar Paul (Londýn: George Allen and Unwin, 1933), str. 168-69.
- 4) Více o těchto aspektech normalizace: Adrian Lyttelton, *The Seizure of Power: Fascism in Italy, 1919-1929* (New York: Scribner, 1973), zvláště str. 269-363, Renzo De Felice, *Mussolini il fascista*, vol. 2, *L'organizzazione dello stato fascista, 1925-1930* (Turin: Einaudi, 1968); více o pracovním a organizačním životě: Victoria de Grazia, *The Culture of Consent: Mass Organization of Leisure in Fascist Italy* (New York: Cambridge University Press, 1981), str. 11-16, 33-50.
- 5) B. Mussolini, „Ai prefetti“, 5. leden, 1937, *Opera Omnia*, 22: 468.
- 6) Citováno v Piero Meldini, *Sposa e madre esemplare* (Rimini – Firenze: Guaraldi, 1975), str. 75.
- 7) B. Mussolini, *Opera Omnia*, 23:21628
- 8) Konstrukci mužství „nového fašistického muže“ přináší bližší studie, která bere v úvahu postřehy Georga Mosseho o úzkém spojení mezi homosociálním a homoerotickým chováním v *Nationalism and Sexuality: Respectability and Abnormal Sexuality in Modern Europe* (New York: Howard Fertig, 1985), zvláště str. 153-80. Také Barbara Spackman, „The Fascist Rhetoric of Virility“, *Stanford Italian Review* 8, 1-2 (1990): 81-101.
- 9) Mussolini, „Discorso dell' Ascensione“, in *Opera omnia*, 22:376.

7. mezinárodní den proti policejní brutalitě - 15. března 2003

15. března 2003 je již sedmým rokem dnem mezinárodního protestu proti policejní brutalitě. Poprvé se konal roku 1997 z iniciativy Black Flag Švýcarsko s pomocí skupiny Le Collective Opposé á la Brutalité Policière (COBP - Montreal). Tento den byl zvolen, protože 15. března byly 2 děti ve věku 11ti a 12ti let zmláceny švýcarskou policií.

Tento den je příležitostí k vytvoření a posílení nezbytné mezinárodní solidarity proti neustále narůstající spolupráci mezi globálními policejními silami. Tento den je jedním z kroků vedoucích k odstranění izolace skupin a jednotlivců, kteří jsou součástí boje a jsou obětmi každodenních represí.

Policie, pravá ruka státu, zneužívá každodenně svoji moc a zcela bezrestně vykonává násilí. Uvnitř policejního bratrstva jsou všichni policejní činitelé vinni, porušují zákony, které by měli dodržovat. Policie bezdůvodně perlustruje, obtěžuje, krade, špehuje, mlátí, deportuje, zadržuje, uvěznjuje, mučí a zabíjí. Jejimi prvotními terči jsou „nežádoucí společnosti“: chudí, bezdomovci/kyně, domorodé obyvatelstvo, lidé různých barev, (ne)legální imigranti/ky, sexuální pracovníci/e, aktivisté/ky, marginalizovaní, organizovaní pracující, gayové a lesby, feministé/ky a lidé, kteří se ptají a neakceptují legitimitu autorit.

V reakci na šíří a hloubku antikapitalistických globálních demonstrací proti hradbám kapitalismu, zvětšování propasti mezi bohatými a chudými, prohlubování chudoby, generalizaci bída a zhoršování životních podmínek investují vlády jakékoliv částky do policejních sil, aby dosáhly „sociálního smíru“.

Bezpečnostní horečka po událostech 11. září 2001 ve Spojených státech dala volnou ruku světovým vládám, aby vytvářely nové fašistické, antiteroristické a rasistické, antiimigrační zákony. Systematický dohled nad všemi prostředky komunikace, silnější hraniční kontroly (pokud nejsou hranice úplně uzavřené) a úplná diskreční moc policejním silám - tak mohou být zasaženi ti „nežádoucí“ („nebezpečná“ třída).

Čelíme globálnímu policejnímu státu, jsme odpovědní za podporu všech obětí státní moci. Připojte se k Mezinárodnímu dni proti policejní brutalitě - pouličním divadlem, nástěnnými malbami, publikacemi, demonstracemi, konferencemi, plakátováním, výstavami, radiovémi a televizními pořady a dalšími kulturními akcemi. Klíčem je představitost a kreativita zúčastněných lidí.

**POLICIE = LEGÁLNÍ TEROR! PRYČ S POLICEJNÍM STÁTEM!
ORGANIZUJTE MEZINÁRODNÍ DNY PROTI POLICEJNÍ BRUTALITĚ!**

Kontakt: c/o The Alternative Bookshop
2035 St-Laurent, 2nd floor
Montreal, Quebec
H2X 2T3

E-mail: idapb2003@yahoo.ca
Montreal: http://www.tao.ca/~copb/index.html
Vancouver: http://resist.ca/~copb-van

- 10) Vasco Pratolini, *A Tale of Poor Lovers* (1947; New York: Monthly Review Press, 1988), str. 294.
- 11) Korherr, *Regresso delle nascite*, str. 101-103; obecnější historie regulace prostituce: Mary Gibson, *Prostitution and the State in Italy, 1860-1915* (New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press, 1986), str. 226.
- 12) D. V. Glass, *Population Policies and Movements in Europe* (1940; London: Frank Cass, 1967), str. 219-68, podává detailní přehled pronatalitních opatření v Itálii a dalších zemích, zatímco Massimo-Livi-Bacci, *A History of Italian Fertility during the Last Two Centuries* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1972), str. 176-273 pátrá po jejich efektivitě. Denise Detragiache, „Un aspect de la politique démographique de l' Italie fasciste: La répression de l' avortement“, *Mélanges de l' école française de Rome* 92, no. 2 (1980): 691-735, upozorňuje na represivní opatření. Lesley Caldwell dává do souvislosti demografické otázky a fašistický antifeminismus a rozvoj italského sociálního státu v „Reproducers of the Nation: Women and the Family in Fascist Policy“, *Rethinking Italian Fascism*, ed. David Forgacs (London: Lawrence and Wishart, 1986), str. 110-41.
- 13) Livio Livi, „Sulla attività del comitato di consulenza per gli studi sulla popolazione“, in *Atti della società italiana di demografia e statistica*, Bologna, 13 novembre 1938, (Firenze: Casa editrice Dott. Carlo Cya, 1939), str. 21.
- 14) Giorgio Cattini, „Per una storia del comportamento amoroso dei bolognesi: Le nascite dell' unita al fascismo“, *Società e storia* 9 (1980): 627-28.
- 15) Libero Lenzi, „Alcuni recenti aspetti della natalità milanese“, in *Atti della II riunione*, str. 140-43; obecněji o populační politice v Miláně: David Horn, „The Government of the Social in Interwar Italy“, (Ph.D. diss., Department of Anthropology, University of California, Berkeley, 1987).
- 16) Soudobý vývoj italské populační statistiky, rasismu a demografické politiky není dostatečně studován, ale ne z nedostatku soudobých zdrojů. Pro začátek: Claudio Pogliano' s skvělým „Scienza e stirpe: Eugenicita in Italia (1912-1939)“, *Passato e presente* 5 (1984): 61-97. Pro příklad sociobiologické práce Nicolò Pendeho „Costituzione e fecondità“, *Atti del Congresso internazionale per gli studi della popolazione*, Řím, 7. září, 7-10, 1931, ed. Corrado Gini, (Řím: Istituto poligrafico dello Stato, 1934), 3: 77-86. Další výzkum podmíněný přehnaným biologickým pozitivismem dané doby: Mario Tirelli a Alda Marasca, „Scopi e organizzazione della inchiesta antropologica e costituzionalistica sui genitori delle famiglie noc 7 o più figli nati vivi“, *ibid.*, 4: 7-15; absurdní práce od Calberta Grillenzoniho, „I caratteri del fisico e del vestire considerati come fattori demografici“, *ibid.*, 2:261-69, který ne právě nepřekvapivě dokázal negativní korelaci mezi fekunditou (schopností plodit) a elegancí. Výzkumníci se silným sociálním uvědoměním jako např. Umberto D' Ancona, „Indagine antropometrica e costituzionalistica sulle famiglie numerose“, *ibid.*, 245-60 a Elena Caroli-Saponaro, „Tenore di vita e psicologia delle famiglie numerose del Barese“, *ibid.*, 635-40.
- 17) Nora Federici, „La riproduttività differenziale“ (Řím: University of Rome, Istituto di Statistica, 1939); také Pier Paolo Luzzatto-Fegiz, „La politica demografica del fascismo“, *Annali di economia* 12, (1937) a Ugo Giusti, „L' andamento della natalità in Italia nel decennio 1931-1940 e i suoi aspetti ambientali“, *Economia*, vol. 27, (březen-duben 1941): 107-17.
- 18) Posouzeno podle řady publikací, demografie byla druhým tématem vědeckého diskurzu hned za pracovními otázkami. Nicola Pende, *Bonifida umana* (Bologna: Cappelli, 1933) a Giovan Battista Pellizzi, *Fecondità e potere* (Milán: Libreria d' Italia, 1929) je příkladem stylu „autoritativního“ sčítání.
- 19) Kromě Livi-Bacci, *A History of Italian Fertility*, str. 249-83, také Glass, *Population policies and Movements in Europe*; a Patrick Festy, *La Fécondité des pays occidentaux de 1870 à 1970*, Travaux et Documents, no. 85 (Paříž: Institut national d' études démographiques, 1979). Pro podrobnější diskuzi některých národních charakteristik: Angus McLaren, *Sexuality and Social Order: The Debate over the Fertility of Women and Workers in France* (New York: Holmes and Meier, 1983).
- 20) Komplikovanější problém rekonstrukce ženských motivů byl rozpoznán, v souvislosti se Spojenými státy, Lindou Gordon, „Woman' s Body, Woman' s Right: A Social History of Birth Control in America“ (New York: Penguin, 1977).
- 21) Dobrý příkladem je A. Molinari, „Un' indagine sulle motivazioni della diminuzione delle nascite“, *Atti del congresso internazionale* 7: 473-512, založeno na průzkumu z let 1928-29.
- 22) Jane Schneider a Peter Schneider, „Demographic Transition in a Sicilian Rural Town“, *Journal of Family History* (Fall 1984): 258-69.
- 23) Tento záver, který sdílí také Schneiderovi, byl znovu zdůrazňován v několika sčítáních v *Atti della II riunione del comitato di consulenza per gli studi sulla popolazione* in 1938. Především F. Livi, „La fecondità matrimoniale di operai della Spezia dal 1931 al 1937“, 2: 19-28; G. Golzio o Turín, „Qualche dato sulla relazione fra natalità e sviluppo industriale ed urbano in provincia di Torino“, 2: 122-29; G. Tagliacarne o některých velkých severovýchodních přístavních městech, „La diminuzione della fecondità legittima fra gli ultimi due censimenti della popolazione 1931-1936“, 3: 105-17. proč velkost rodin subproletariátu a bezzemníků zůstávala vysoká nebo se zveštovala je nejasné: tvrzení Schneiderů, že přirozené mezery mezi těhotenstvími chudých žen zkracovaly, z důvodů přerušování kojení kvůli práci, je diskutabilní, ačkoliv přilivá do ohně argumentu, že mít hodně dětí bylo spojeno se sestupnou mobilitou.
- 24) Luigi Maccone, *Ricondi di un medico pediatra* (Turín: G. B. Paravia, 1936), str. 62.
- 25) Cf. Luisa Passerini, *Torino operaio e fascismo* (Bari a Řím: 1934), str. 189-91, 207-9.
- 26) Caroli Saponaro, *Atti del Congresso internazionale*, 4: 636-7.

Anarchistky a syndikalistky v odboji proti fašismu a válce

Anarchistické hnutí beznadějně podceňovalo fašismus až do poloviny 20. let. Ještě v roce 1925, kdy do Německa utíkali před Mussolinim italská soudruzi a soudružky, na sjezdu *Internationale Arbeiter Assoziation (IAA) - Mezinárodní asociace práce (MAP)* v Amsterdamu byl fašismus označen jako: „druh politického futurismu, který nikdy nenastane a nenabude stability a rovnováhy“.

Příčinou tohoto postoje byla bezesporu skutečnost, že anarchisté a anarchistky, stejně jako další z levicově orientovaných členů hnutí pracujících, si byli v průmyslových městech svojí pozicí relativně jisti. Když jeli Antonie a Ernest Binderovi v létě roku 1932 na kolech na antifašistickou konferenci z Düsseldorfu do Berlína, byli oba šokováni silou a početností hnědých hord na venkově. „Zatímco u nás dělnictvo vyjadřovalo svůj odpor na poměrně početných demonstracích a manifestacích, tak ve středním Německu na venkově získávaly SA prostor, a my jsme najednou pochopili, když jsme tou krajinou projížděli, že nebezpečí je všude kolem nás.“⁽¹⁾

Teprve od roku 1929 se *FAUD (Freie Arbeiter-Uninon Deutschland - Svobodná unie pracujících v Německu)* pokoušela různým způsobem o antifašistickou akční jednotu levicově smýšlejících. V průběhu hospodářské krize ztratila *FAUD* 80 % svého členstva a jako organizace od té doby víceméně pouze přežívala. A pak přišla ještě větší prohra: *SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands)* a sociálně demokraticky orientované ústřední odbory se nepřipojily ke generální stávce, kterou iniciovala *FAUD*. (V roce 1932 Erich Mühsam napsal jménem *FAUD* výzvu ke generální stávce. Tato výzva byla následující den v tiskovém orgánu *SPD* Vorwärts označena za výzvu od „agentů fašismu“, Mühsam byl dva roky nato umučen k smrti v koncentračním táboře Oranienburg.) Na vedoucím postu v antifašistickém odporu setrvala stále *KPD (Kommunistische Partei Deutschlands - Komunistická strana Německa)*. Společný antifašistický odpor byl možný jestli vůbec, tak jen na lokální úrovni. Ještě v roce 1932 vytýkal porúrský okresní výbor *KPD* oběžníkem svým členům spolupráci s anarchisty: „Typický příklad vážné oportunistického prohrěšku máme v Lüttgendortmundu, kde *KPD, SAP (Sozialistische Arbeiterpartei - Socialistická strana práce, levý odštěpek SPD)* a anarchisté vyzývali ke společnému shromáždění s tématem: „Boj proti fašismu a jeho lokajům“. (...) *KPD, SAP* a anarchisté tvořili v Lüttgendortmundu tedy jedno revoluční hnutí pracujících. Uznáním *SAP* a anarchistů jako revolučních organizací byla *KPD* nucena rezignovat na vedoucí roli v antifašistickém odboji.“⁽²⁾

Díky přibývajícím životu nebezpečnému teroru *SA* a *hitlerjugend* v dělnických čtvrtích velkých měst změnil antifašistický odpor svůj

charakter - a to zejména v mládežnických organizacích. Vedle aktivní anarchistické propagandistické činnosti se odpor stával čím dál víc militantní, což se týkalo zejména *SAJD (Syndikalistisch-Anarchistische Jugend - Syndikalisticko-anarchistická mládež)*. Bitky s *hitlerjugend* a militantní narušování pochodů *SA* šly ruku v ruce s tehdejší novou kultivací mužské tělesné síly. Ženy a dívky se během takových akcí držely spíše v pozadí. „Každopádně našla by se sotva nějaká skupina odporu, kde by se ženy neangažovaly. Většina z nich byla v hnutí pracujících aktivní už před rokem 1933. Společný jim byl poznatek, že fašismus, dostane-li se k moci, zbaví je veškerých práv, a proto se rozhodly proti němu bojovat.“⁽³⁾ V anarchistických organizacích nevystupovaly ženy tak ofenzivně jako jejich mužští soudruzi, svou úlohu v hnutí chápaly spíš jako podporu. Ulrich Klan a Dieter Nelles popisují ve své knize *Es lebt noch eine Flamme (Ještě žije oheň)* „Swarze Schar“ (Černou družinu) - wuppertálskou bojovou skupinu anarchosyndikalistické mládeže, která si opatřila zbraně a která se pravidelně učila střel na jednom statku v Balkhausenu. „Dívky se těchto aktivit účastnily méně, alespoň jak samy vyprávějí. Zastávaly ale jinou důležitou úlohu, když je někdo z vesnice udal a přijely policejní kontro-

ly, schovaly dívky pistole do polívkových hrnců, když se jelo domů, tak pašovaly zbraně v polštářích.“

Po předání moci⁽⁴⁾ nacistům v roce 1933 byla situace ještě horší. Odpor musel být absolutně utajený, veřejné výstupy byly životně nebezpečné. Aktivistka antifašistického kolínského odporu Marga vzpomíná v roce 1980: „Naše organizace - *FAUD*, byla stejně jako v jiných městech v únoru roku 1933 zakázána. Museli jsme se tedy vzdát jejího do té doby legálního působení. Byli jsme nuceni uzavřít náš prostor na Albertusstrasse, nábytek a zařízení jsme si museli rozdělit do našich domovů, knihovnu jsme schovali v zahradním domku, kde byla chráněna před gestapem. Tiskařský stroj na letáky jsme schovali ve sklepě v Kolíne-Ehrenfeldu. Útisk, kterému jsme byli vystaveni se samozřejmě projevil i v našem působení v organizaci. Otevřeně nemohla anarchosyndikalistická mládež vystupovat. Ale i přátelská setkávání ve městě byla nebez-

pečná. Podnikali jsme tedy výlety do hor, kde jsme se nadále setkávali s dalšími mládežnickými skupinami. Měnili jsme si informace a diskutovali jsme. (...) Obzvláště s mladými z *ISK* a s *Národními komunisty (Nationalkommunisten)* jsme měli dlouholeté přátelské kontakty. Celostátní kontakty byly možné téměř jen na osobní úrovni. Do poloviny roku 1934 měl můj muž kontakty s Juliem Noldenem z Duisburgu. Často nás navštěvoval a vozil s sebou písemné materiály (...) Já jsem pak ty materiály vozila vlakem nebo stopem do Amsterdamu, při té příležitosti jsem navštěvovala kamarády, kteří emigrovali do Holandska. Také jsem odtamtud vozila do Německa

informace, které díky nacismu byly v Německu nedostupné. Cestovala jsem hodně, protože to tehdy nebylo ještě moc nápadné.⁴⁵⁾

Další anonymní anarchistka z Kolína (pravděpodobně z té samé skupiny *SAJD*) mluví ale také o strachu a rezignaci, který následoval po první velké vlně zatýkání. „To ale neznamenalo, že by se odboj nevyvíjel, setkávali jsme se dále v soukromých bytech, vyráběli jsme letáky, které jsme roznášeli do schránek, nebo jsme je opatrně rozdávali na veřejnosti. Jezdili jsme do blízké ciziny pro osvětové materiály od stejně smýšlejících soudruhů a soudružek. O nedělich jsme se setkávali v přírodě s jinými skupinami a vyměňovali jsme si s nimi názory a plány. Útlak nacistické diktatury však způsoboval stále větší strach mezi lidmi v Německu. Už bylo příliš obětí zavražděno v koncentračních táborech.“⁴⁶⁾ *FAUD* jako celostátní organizace byla po roce 1933 ilegální, ale pobočka v Lipsku mohla díky několika angažovaným zaměstnancům v hutnictví omezeně fungovat dál, autonomní skupiny fungovaly v ilegalitě a nezávisle na sobě. Anarchistům se nyní hodila původní organizační struktura *FAUD*. Neformální kontakty které mezi sebou udržovaly, nahradily organizaci. Oficiální *FAUD* působila nejprve z Amsterdamu, kde bylo zřízeno emigrační centrum, které mělo zejména dva úkoly: koordinovat útoky z Německa a pašovat do Německa tiskoviny. Finančně je podporovali holandské a švédské soudruzi. Je třeba zmínit výjimečné angažmá Emmy Goldman, která na svých přednáškových turné po USA a Kanadě sbírala peníze od německých emigrantů, které byly používány výhradně pro německy psané propagační materiály, a ty pak byly pašovány do Německa. Vzhledem k blízkým německoholandským hranicím měly i tady význam porýnské skupiny zejména v Cáchách, Kolíně, Duisburgu a Düsseldorfu. Ženy se brzy samozřejmě podílely na této všednodenní odbojové činnosti. Když bylo potřeba, ubytovávaly

uprchlíky (v duchu dělby práce pode pohlaví) a vykonávaly velkou část domácí práce, zatímco muži převáděli uprchlíky přes hranice. Např.: dům Antonie a Ernsta Binderových v Düsseldorfu „nebyl nikdy prázdný, mnoho italských soudruhů, mezi nimi např. také anarchista Angelo Bartholomeo, který hledal ilegální úkryt v Německu, bylo naším soudruhem Simonem Wehrenem převedeno z Cách přes hranice.“⁴⁷⁾

Soudruzi a soudružky v Düsseldorfu měli nejlépe organizovanou skupinu, která byla propagandistickým centrem pro celý region, od Cách až po Wuppertal. Jednou z neaktivnějších žen vedle Antonie Binder, byla Käthe Windhoff, která hrála důležitou roli počínaje pomocí vězňům, přes kurýrní činnost až po pomoc uprchlíkům. Zvláště pro manželský pár Paula a Gees Hellbergových, poté co byla prozrazena v roce 1934 jejich ilegální tiskárna, organizovala Käthe pomoc do vězení. Po odhalení ilegální tiskárny si musela düseldorfská skupina nechat tisknout materiály v Belgii a tudíž bylo nutné dobře zorganizovat transport tiskovin z Belgie do Porýní. Po roce 1936 organizovala düseldorfská skupina finanční sbírku pro Španělsko, která byla určena pro *CNT*. Nebezpečí spojené se sbíráním a transportem peněz podstupovaly ženy a dívky. „Jedna z dcer Marie Steinacker (z Wuppertalu) byla ve svých 12 letech nejmladší kurýrkou „španělských peněz“, které vozila k Antonii Binder.“⁴⁸⁾

Dále stojí za zmínku sestry Merie a Lotte Gottschalk, které kvůli nedostatku možnosti tisku několikrát opsaly na psacím stroji brožurku o poměrech v koncentračním táboře Oranienburg, přeloženou z holandštiny Ernestem Binderem. Brožurka se pak mohla šířit do dalších měst na kontaktní adresy.

Po vlně zatýkání v roce 1933 a obzvláště v letech 1936/37 byla anarchosyndikalistická struktura *FAUD* v Porýní a v Porúří těžce postižená. Ženy tehdy se samozřejmě převzaly na sebe úkoly uvězněných mužských soudruhů. Patriarchální rozdělení práce podle pohlaví, které trvalo i během odboje bezpochyby dál, se po vlně zatýkání uvolnilo. Zejména proto, že většina mužských soudruhů byla uvězněna. Gestapo se při zatýkání soustředilo zejména na muže proto, že u žen žádný odpor nepředpokládalo ale také proto, že muži byli veřejně více známí díky tomu, že zastávali různé funkce v organizaci (*FAUD*) a nebo v odborech. Kolínská anarchistka Marga, která byla v roce 1936 krátce zatčena gestapem v Chemnitzu, vypráví, že se jí při výslechu ptali především na jejího manžela. Gestapáci vnímali zadržené odbojářky zpravidla jenom jako pomocnice mužů. V masovém procesu vedeném v roce 1938 s osmdesáti osmi porýnskými anarchisty za přípravu k velezradě byly odsouzeny pouze dvě ženy, jedna z nich byla výše zmíněná Käthe Windhoff.

Vedle finančních sbírek pro vězně a jejich rodiny, pašování peněz a propagandistických materiálů přes hranice, pomoci uprchlíkům (soudruhům, Židům, později také dezertérům a válečným odpůrcům) převzaly nyní ženy starost o transporty uprchlíků do Holandska. Často se stávalo, že kontaktní osoby pro uprchlíky byly tou dobou už ale ve vězení.

Anarchista Willi Pauli popisuje svůj útek v roce 1937: „V Duisburgu jsem přišel do rodiny Darkensových, byli to Holanďané. Pomohli

mi přes hranice už v roce 1933. On byl anarchista. Ale v současné době byl uvězněn. Přesto mi jeho žena přišel den ráno přes hranice pomohla sama.“⁴⁹⁾

Po úplném rozbití porýnské skupiny *FAUD* v roce 1937 mohl odboj pokračovat pouze na individuální rovině. Tak mohla malá skupina bývalé cášské *FAUD* kolem Curta Moellere a Josefine Pauli dál udržovat cestu pro uprchlíky přes hranice až do přepadení Holandska a Belgie. Josefina Pauli dále pomáhala organizovat útek několika Židovkám a francouzským protiválečným aktivistům do sousedních zemí. Mnoho soudruhů a soudružek a dalších levicově smýšlejících bylo tímto způsobem dopraveno do bezpečí.

Je náročné, ne-li nemožné, popsat odboj ve čtyřicátých letech, ten zůstává pro nás do dneška bezejmenný a anonymní. Máme dnes k dispozici jen několik střípků. Rodina Waldemarů a Anna Kutschke schovávali ještě v roce 44/45 ve svém domě v anarchistickém prostoru „*Freie Erde*“ (*Svobodná země*) Židovku Marthu Gabelmann a šest týdnů před koncem války také na půdě syna Antonie Binder, aby nemusel jít na frontu. (V rámci tzv. Volkssturmu, což byl Hitlerův výnos z 25. 9. 1944, že narukovat musí všichni bojeschopní muži mezi 16 a 60 léty.) Takové akce byly pro ty, kteří neztratili odvahu, samozřejmou součástí odboje proti nacismu.

Mnoho lidí - mužů i žen - se stáhlo do soukromí, nebo byli pod neustálým dohledem gestapa, takže se museli chovat nenápadně. Martha z Kolína vypráví o permanentním policejním dohledu, kterému byla vystavena po odsouzení svého manžela v roce 1938. „I po jeho propuštění jsme byli dále hlídáni, po desáté hodině večer jsme nesměli opouštět byt a také jsme kvůli kontrole museli odevzdávat klíče od domu. Když jsme chtěli vycestovat, museli jsme podat žádost vrchnímu státnímu zástupci. Teprve na konci války, potom co jsme byli vybombardováni a museli se kvůli tomu stěhovat, jsme měli konečně klid. V té době ztratili nacisti téměř všechnu kontrolu nad městem. Proto se zase začaly formovat odbojové skupiny, jako třeba v roce 1944 *Edelweisspiraten*.“¹⁰⁾

Poznámky:

- 1) Ernst Binder v jedné ze svých zpráv In: R. Thessien, P. Walter, J. Wilhelms: *Der Anarchosyndikalistische Widerstand an Rhein und Ruhr*, Meppen 1980.
- 2) oběžník okresního výboru *KPD* z roku 1932
- 3) Hanna Elling: *Frauen im deutschen Widerstand 1933-44*, 3. vydání Frankfurt nad Mohanem 1981
- 4) Zeela vědomě nepoužívám fašistický termín „uchopení moci“ protože nacisti získali moc díky koalici s buržoazními stranami - za tichého souhlasu SPD - soudruzi a soudružky z té doby proto mluví o „předání moci“ (pozn. autorky).
- 5) Celý rozhovor s Margou a třemi dalšími anarchisty z kolínského odboje je k nalezení v knize: R. Thessien, P. Walter, J. Wilhelms: *Anarchosyndikalistischer Widerstand an Rhein und Ruhr*.
- 6) Anonymní anarchosyndikalistka, citována z: té samé knihy jako v poznámce č. 5.
- 7) Zpráva Ernsta Bindera z 24. 8. 1946, opět v knize viz pozn. č. 5.
- 8) Ulrich Klan a Dieter Nelles: *Es lebt noch eine Flamme*.
- 9) Citace z knihy viz pozn. č. 5.
- 10) militantní mládežnický odpor proti nacismu

volně přeložila Tamara

z knihy: Silke Lohschelder: *Anarchafeminismus, Auf den Spuren einer Utopie, Unrast, Münster 2000*

Nešťastné manželství marxismu s feminismem: lze je zachránit?

Carol Ehrlich

Jeden z nejpalčivějších problémů představuje pro marxistické feministky vytvoření feministické analýzy v rámci kontextu (marxismus), jenž její konstrukci znesnadňuje. Patriarchát, institucionalizovaná dominance mužů nad ženami, byl pro tradiční marxisty historicky neviditelný. Většinou bývá chápán jako zohyzdující, avšak pouze lokální nádor na kůži kapitalismu, který lze léčit silným lékem státního socialismu.

Nicméně vzrůstající počet marxistických feministek se snaží otevřeně ukázat rozsah a trvalost patriarchátu. Existuje v systémech lovu a sběru, pěstitelství a zemědělství stejně jako v kapitalismu; vyskytuje se v takzvaných egalitářských společnostech i v těch s přísnou stratifikací. V kapitalistických zemích patriarchát existuje jak napříč společenskými třídami, tak v jejich rámci a velmi komplikovaným způsobem spolupůsobí s dalšími formami útlaku založenými na rase, věku a sexuální orientaci. A patriarchát – což je pro všechny marxisty nejvíce znepokojující – přetrvává i v socialistických zemích.

Ačkoli se patriarchát v různých společnostech může široce lišit ve formě a stupni, zdá se, že je přítomen všude. Nemůže být tedy zredukován na něco tak prostého jako instituci soukromého majetku a (vezmeme-li v úvahu jeho trvání v podmínkách státního socialismu) nemůžeme počítat s jeho více či méně automatickým vymizením v komunistické budoucnosti. Feministky/-é, které/-ři studovaly/-i postavení žen v socialistických státech a které/-ři jsou si vědomy/-i skutečných výsledků, jichž bylo dosaženo při získávání ekonomické a sociální rovnosti, si stále kladou stejné otázky, na něž zřejmě neexistují uspokojivé marxistické odpovědi. Například: Proč je v socialistických zemích tak málo žen v rozhodovacích funkcích? Kdo dělá domácí práce? Proč jsou lesbismus a mužská homosexualita potlačovány? Jsou děti v socialistických zemích socializovány podle stereotypů založených na pohlaví? Jsou ženy rovnoměrně zastoupeny ve všech zaměstnáních? Jsou jejich platy rovné platům mužů? Jak je ženám zajištěna svobodná volba v oblasti sexuality a reprodukce? Mají právo vychovávat vlastní děti pokud a tehdy, když chtějí? A nevychovat je, pokud nechtějí? Mají přístup k bezpečné, účinné antikoncepci? K potratům na požádání? Kdo o těchto záležitostech rozhoduje – žena, anebo převážně mužské vedení, které má málo (pokud vůbec co) do činění se zájmy žen, jichž se rozhodnutí týká? Souhrnně, pokud patriarchát v socialistických zemích nadále existuje, tak proč?

Teoretici/-čky, kteří/-ré se snaží podat marxistické odpovědi na výše zmíněné otázky, stojí před dvěma možnostmi: buď jsou marxistické analýzy „ženské otázky“ chybné, anebo neúplné. Pokud jsou chybné – tedy pokud marxistická teorie obsahuje zásadní chybu, díky níž není schopná vysvětlit patriarchát – pak je potřeba vytvořit teorii novou. Jsou-li

všechny marxistické analýzy patriarchátu neúplné, pak je třeba je doplnit tak, aby byly schopny vysvětlit situaci žen. Hartmann a další marxistické feministky se snaží vysvětlit vřezávající teorii, která vysvětlí principy, na nichž funguje jak patriarchát, tak kapitalismus, a to cestou rozšíření marxismu, a nikoli jeho odmítnutí.

Hartmann věří, že lze vytvořit jednotu marxismu a feminismu, v níž budou oba rovnocennými partnery, přestože „nedávné pokusy integrovat marxismus a feminismus ... zahrnují feminismus do „širšího“ boje proti kapitálu“ (Hartmann, s. 2). Hartmann se ptá, proč marxismus trval na své dominanci vůči feminismu v tomto nešťastném svazku? Její odpovědí je, že ačkoli „marxistická analýza nabízí základní vhled do zákonů historického vývoje, především ohledně kapitálu, kategorie marxismu jsou slepé, co se týče pohlaví“ (Hartmann, s. 2). To znamená, že ačkoli chápou kapitalismus, nechápou, že interakce patriarchátu a kapitalismu odlišuje postavení žen od postavení mužů.

Navic, Hartmannová poukazuje na to, že i ti marxističtí teoretici/-čky, kteří/-ré rozšířili/-y analýzu práce vykonávané ženami (zejména aby se zaměřili na význam domácí práce a reprodukce dělníků pracujících za mzdu), se stále dívali/-y na ženy ve vztahu ke kapitalismu, a nikoli ve vztahu k mužům. Částečně tedy napravili/-y nedostatek pochopení, jež má marxismus vůči ženám, avšak takové analýzy jsou stále příliš úzké. Zcela vynechali prvky patriarchátu: fakt, že ženy jsou utlačovány, *protože jsou ženy*, a že muži (nejen kapitalisté) mají prospěch z institucionalizované podřízenosti žen.

Souhrnně řečeno, základem kritiky marxismu vyslovené Hartmann je skutečnost, že marxismus se zaměřil pouze na útlak žen kapitálem a zcela přehlédl podřízenost žen mužům. Avšak nenavrhuje nahradit marxismus feministickou analýzou – neboť kritizuje feminismus jako od základu ahistorický a zaměřený na psychologické aspekty situace žen na úkor aspektů materiálních. Namísto toho Hartmann chápe marxismus a feminismus jako dvě neúplné teorie, které musí spolupracovat, aby poskytly definitivní analýzu situace žen v současné kapitalistické společnosti.

Může být „co má být uděláno“ uděláno?

Z mé vlastní perspektivy (jsem anarchistická feministka se silnými kořeny v radikálním feminismu) je pokus Hartmann o znovuvytvoření svazku marxismu s feminismem na základě rovnosti zaměřen primárně na marxisty/-ky, nikoli feministy/-ky. Zejména je určen marxistkám, které politicky nevycházejí

z radikálního feminismu a které dobře porozuměly kooptační povaze „buržoazního“ feminismu. Hartmann se snaží zmírnit tlak ze strany marxistických mužů, kteří v důsledku kombinace slepoty a vlastních zájmů nutí své ženské soudružky k tomu, aby „se vykašlaly na všechny ty hlouposti a staly se ‚opravdovými‘ revolucionářkami“ (Hartmannová, s. 32); mužů, kteří chtějí, aby ženy zmlkly a přijaly tradiční marxistickou analýzu ženské otázky, jež by ovšem nedokázala vybudovat takový socialismus, jaký by chtěli ženy i muži. Eсей Hartmann je tedy určena těm, kteří nechtějí opustit marxismus, nýbrž chtějí najít způsob, jak marxismus aplikovat na obě pohlaví, nikoli pouze na jedno.

Proč tvrdím, že Hartmann nepíše primárně pro radikální feministy/-ky? Metafora sňatku (jež se mi zdála problematická z důvodů, které jsem původně nedokázala pojmenovat) nám poskytne hlavní klíč. Kdybychom měli jednat jako poradci pro politické sňatky, zjistili bychom, že může existovat několik *různých* druhů sňatku marxismu s feminismem. Nejčastější je zřejmě podoba, kdy se feministka jednoho rána probouzí a zjišťuje, že je údajně vdána, ačkoli si ani nepamatuje, že by byla přítomna nějakému svatebnímu obřadu. (Samozřejmě že má podezření, že se žádná svatba neodehrála; alespoň žádná, s níž by ona souhlasila). V jiné verzi je sňatek plně odsouhlasen oběma partnery; avšak jak marxismus, tak feminismus do něj vstupují s tak odlišnými očekáváními a politickými předpoklady, že brzy zjistí, že jsou naprosto a nezrušitelně nekompatibilní. Manželský poradce by téměř jistě v obou těchto případech došel k závěru, že toto manželství nelze zachránit a navrhl by rychlý výlet k rozvodovému soudu (zakončený, doufejme, přátelskou dohodou, takže spolu obě strany budou ochotny nadále komunikovat).

Toto jsou dvě verze, které nejpravděpodobněji uslyšíte od radikálních feministek; ale existují ještě nejméně dvě další. V třetím případě si marxismus ani neuvědomuje existenci závažného problému – tedy nevidí žádný důvod, proč vůbec vyhledat služby manželského poradce. Vskutku si marxismus myslí, že feminismus by měl být šťastný, že je vdán za tak silného partnera, který se tak stará o jeho dobro.

Čtvrtý model vytvořila sama Hartmann. Předpokládá, že se svatba odehrála, že byla dobrovolně odsouhlasena oběma partnery, že se objevily vážné problémy, ale jejich původ spočívá v tom, že marxismus ignoruje vlastní dominanci nad feminismem. (Neuvažuje o tom, že feminismus tuto dominanci dovoluje). Tedy dá-li se marxismus přesvědčit, že egalitářský svazek je v jeho vlastním zájmu, lze manželství zachránit. A *mělo* by být zachráněno: potřebují totiž jeden druhého. Romantická láska? To je příliš složitá otázka – a navíc každý ví, že souhra a sdílení zájmů je mnohem důležitějším základem šťastného manželství.

Jestliže jsou předpoklady Hartmann správné, pak lze vystavět marxistickou feministickou teorii a praxi, která nepřistupuje k patriarchátu jako k problému menší důležitosti než kapitalismu a která jej dokáže vysvětlit ve všech jeho projevech. Já sama se nedomnívám, že toto je možné, a to z důvodů, jež zkoumám ve zbytku této eseje.

Anarchismus a feminismus

Souhlasím s Hartmann, že feministická analýza sama o sobě nemůže adekvátně vysvětlit systematickou podřízenost žen. Protože nejsme jednoduše jenom ženy: každá žena přísluší zároveň k určité třídě, rase, národnosti, věku a sexuální orientaci. Kombinace těchto faktorů vytváří zvláštní soubor charakteristik, jež z velké míry určují životní okolnosti ženy v čase, místě a kultuře, v níž žije. Samozřejmě tedy ačkoli jsou ženské životy v některých klíčových oblastech odlišné od mužských, jsou zároveň v jiných klíčových oblastech odlišné mezi sebou navzájem.

Jestliže sám feminismus není schopen adekvátně vysvětlit tyto složitosti a marxismus není schopen adekvátně vysvětlit patriarchát, existuje nějaká revoluční perspektiva, která to dokáže? Myslím, že ano – je to ta, kterou Hartmann nezmiňuje: anarchistický feminismus.

Anarchistický feminismus spojil sociální anarchismus (tzn. *socialistický* spíše než individuální anarchismus) a radikální feminismus způsobem, který je oba rozšířil a prohloubil. To je možné, neboť radikální feminismus a sociální anarchismus jsou slučitelné – více než feminismus a marxismus¹⁾. Jak upozornila Peggy Kornegger, „feministky/-i byly/-i celé roky nevědomými anarchistkami/-y v teorii i praxi.“⁽²⁾

Co je sociální anarchismus? Ačkoli je socialistický, není marxistický. Stejně jako marxisté/-ky jsou i sociální anarchisté/-ky proti kapitalismu; přejí si odebrat bohatství a zdroje z rukou menšiny a rovnocenně je sdílet se všemi.

Ovšem existují zde klíčové teoretické rozdíly, jež vedou k výrazným rozdílům v praxi. Mají co do činění s nejlepším způsobem dosažení konečného cíle, beztrždní společnosti tvořené svobodnými jedinci. Pro anarchisty/-ky musí být prostředky a výsledky konzistentní: budoucí svoboda nemůže být dosažena jejím paradoxním omezením v současnosti. Lidé si osvojují zvyky svobody a rovnosti tím, že se je pokoušejí uvádět do praxe v současnosti, jakkoli nedokonalé. Základním prostředkem pro to je vytváření alternativních forem organizací fungujících vedle institucí většinové společnosti.

Pro sociální anarchisty/-ky je tedy revoluce procesem, a ne bodem v čase; a je velmi důležité, jak člověk žije svůj každodenní život. Lidé se neučí, že mohou žít bez vedení elit, tím, že by přijímali elity socialistické; nevystupují z mocenských vztahů tím, že by vstupovali do nových.

Sociální anarchisté/-ky a radikální feministé/-ky sdílejí přesvědčení, že mocenské vztahy (tj. vztahy, v nichž jeden má schopnost vynutit si poslušnost ostatních či kontrolovat jednání ostatních) jsou inherentně donucovací, soutěživé a nerovnostářské a že institucionálně zotročené formy nerovnosti jsou zakořeněny v mocenských vztazích. Omezením radikálního feminismu je, že často nezaměřuje na moc ve

všech jejích projevech; místo toho se v první řadě (či výhradně) mohou soustředit na způsob, jimiž muži jako skupina mocensky ovládají ženy jako skupinu. Omezením sociálního anarchismu – stejně jako marxismu, další muži dominované součásti revoluční teorie a praxe – je, že si tak často odmítal všimnout, že patriarchát je jednou z forem mocenských vztahů. Ovšem na rozdíl od marxismu nejsou žádné kategorie sociálního anarchismu slepé k rozdílnostem spojeným s pohlavím; vskutku, nedostatky leží v oblasti praxe, nikoli teorie. To je důvod, proč je sociální anarchismus kompatibilnější s feminismem než marxismus.

Na rozdíl od marxismu sociální anarchisté/-ky a radikální feministé/-ky neusilují o „uchopení“ moci, nýbrž o její vymýcení,

narušení, vytvoření nových forem organizace, v nichž mocenské vztahy nemohou existovat, neboť nepřetrvá žádná organizační forma, v níž by mohly přezít.

Anarchisté tedy kladou důraz na okamžité ukončení centralizovaných, hierarchických forem organizace: tyto organizace nemohou být prostředkem pro definitivní dosažení beztrždní a bezstátní společnosti. I když státní socialismus bezpochyby zlepšuje materiální podmínky života velkému množství lidí, nemůže vést ke skutečné rovnosti a svobodě pro všechny, protože samotná existence státu znamená přetrvání podřízenosti těch, jímž stát vládne. A anarchisté nevěří, že socialistický stát se rozplyne – neexistují o tom známky v žádné ze socialistických společností. Sami lidé se budou muset rozhodnout zbavit se státu; stát nezmizí díky změnám výrobního způsobu ani tím, že všichni budou příslušníky jedné stejné třídy.

Sociální anarchisté jsou mnohem méně závislí na „historii“ než marxisté a naopak mnohem více závislí na akci lidí provedené v současnosti s cílem vytvořit společnost bez mocenských vztahů na jakékoli úrovni – materiální či psychologické. Ve skutečnosti chápou anarchisté/-ky materiální a psychologické jako *vzájemně propojené* tak komplexním způsobem, že je vůbec nelze oddělit.³⁾ Kde a jak by je měl člověk začít rozplétat? Materiální podmínky napomáhají vytvoření zvláštní osobnostní konfigurace, která pomáhá znovuvytvořit zvláštní materiální podmínky, které ...

Pro anarchistu/-ku z toho plyne, že se pokusí přerušit tento kruh v obou bodech: jak v materiálním, tak psychologickém. Pouze jeden z nich by byl totiž nedostatečný.

Jaká jsou omezení radikálně feministického pohledu na patriarchální moc? Jak se liší od anarchistického pohledu? Jak jsem již řekla, jeho zaměření na patriarchát jako základní formu útlaku znamená, že se adekvátně nevěnuje i ostatním formám útlaku, jimž mohou být ženy vystaveny, stejně jako faktu, že životy žen se od sebe mohou značně lišit.

Navíc mnohé radikální feministé/-ky mají užší pohled na mocenské vztahy než anarchisté/-ky. Feministé/-ky obrovsky rozšířily politickou praxi prostřednictvím svých snah o odstranění mocenských vztahů ve svých vlastních organizacích: dosáhly toho vytvářením spíše malých skupin než masových organizací, systematickým střídáním se ve výkonu úkolů, společným sdílením dovedností a znalostí, ustanovováním sebeuvědomovacích skupin – zkrátka pokusem o vymýcení všech strukturálních faktorů, jež vytvářejí a udržují vůdce a jejich podřízené.

Ale tato praxe (která je anarchistická, ať si to feministky uvědomují či nikoli) není vždy obecně rozšířena, podivávají-li se feministky *vně* svých vlastních organizací. Ačkoli mnohé by se pravděpodobně pokusily změnit širokou veřejnost v souladu s anarchistickými principy, jiné by do toho nešly. Radikální feministické myšlení má tendenci tvrdit, že si ženy, i když podřízené mužům, ve své pozici naprosté bezmoci osvojily sociálně nezbytné vlastnosti, které muži nechtějí mít – jemnost, péči, citlivost atd. Podle radikálního feminismu by se ženy měly organizovat, aby získaly kontrolu nad společností a vládly jí podle těchto výše zmíněných vlastností.

Tato analýza nenahlíží samotný stát jako utlačující – problém představuje *patriarchální* stát, neboť byl vytvořen a ovládnut muži. Kdyby ženy převzaly do svých rukou vládní instituce, užily by je k vytvoření mírové, egalitářské společnosti.⁴⁾ Tento přístup shrnuje moto listu *The Matriarchist*: „My, kdož pečujeme, budeme vládnout“. To předpokládá, že instituce jsou neutrální a jsou to lidé, kdo zapříčiní, že fungují špatně (v tomto případě muži) anebo dobře (v tomto hypotetickém případě ženy). Žádný/-á anarchista/-ka by však na takový předpoklad nepřistoupil. Aby neexistovaly mocenské vztahy, nesmějí pro ně existovat *podmínky*.

V určitém smyslu souhlasím s Hartmann, že radikální feminismus položil příliší důraz na psychologii na úkor materiálního základu patriarchátu. Avšak anarchistický feminismus nenachází moc pouze v psychologické oblasti; umísťuje ji jak v oblasti materiální, tak psychologické. Anarchistický feminismus trvá na tom, že moc pochází z a je přenášena skrz organizační formy, které ustavují nerovný přístup k ekonomickému, politickému a sociálnímu zdrojům – co víc, že mocenské vztahy jsou podporovány ideologií, která odmítá uvažovat o jakékoli alternativě k nim. A konečně, anarchistický feminismus pracuje pro zrušení všech forem nerovnosti, počínaje (ale nekonče) patriarchátem. To je význam toho, když se řekne, že anarchistický feminismus spojil sociální anarchismus a radikální feminismus.

Méně řeči, více činů?

Politicky aktivní lidé, kteří se angažují v tisících malých bitech každodenního života (i v těch ne úplně malých), mají často tendenci myslet si, že hádky o zdrojích patriarchátu

a kapitalismu jsou abstraktní teoretickou diskusí, která je ztrátou času, která poskytuje zbabělým intelektuálům dobrý pocit z toho, že tak mají podíl na přícházející revoluci (jejíhož příchodu si stejně nevíšimnou, neboť budou příliš zaneprázdnění přemýšlením o ní) a která je na obtíž důležitějšímu úkolu změnit svět.

Ačkoli teorie revoluce, které nevedou k revoluci, jsou k ničemu, pokusy o definování zdrojů útlaku jsou zcela zásadní, pokud chceme najít prostředky, jak tyto zdroje odstranit. Jaké podmínky dovolily vzniknout patriarchátu a jaké podmínky jej udržely v určité formě, na určitém stupni ve všech nám známých společnostech? Hartmann si klade tyto otázky a snaží se je zodpovědět; stejně tak já. Proto se nyní zaměřím na její kritiku radikálně feministického přístupu k patriarchátu; poté zhodnotím její vlastní pokus o odlišnou definici a analýzu. Tím ukážu, že analýza Hartmann, i když rozšiřuje marxismus, jak nejvíce je tímto směrem možné, stále může vysvětlit jen některé prvky patriarchátu. Budu argumentovat tím, že anarchistický feminismus podává lepší vysvětlení patriarchátu; a konečně se zaměřím také na to, k čemu nás anarchofeministická analýza nabádá, že máme udělat.

Definice patriarchátu

Vyskytuje-li se patriarchát všude, je těžké vytvořit definici, která by zachytila všechny jeho variace. Hartmann kritizuje radikální feministku Kate Millett, která je autorkou definice, jež je podle Hartmann tak široká, že nemůže obsáhnout rozdíly napříč společnostmi:

Naše společnost ... je patriarchát. Tato skutečnost je evidentní, když si uvědomíme, že armáda, průmysl, technologie, univerzity, věda, politické funkce, finance – zkrátka každá oblast moci ve společnosti včetně nátlakových sil jako policie je zcela v mužských rukou.³⁾

Abychom odlišili kapitalistický patriarchát od ostatních forem a abychom použili marxistickou teorii k dosažení feministických cílů, nabízí Hartmann následující definici patriarchátu. Je to *soubor sociálních vztahů, který má materiální základ a v němž existují hierarchické vztahy mezi muži a solidarita mezi nimi, jež jim umožňuje dominovat ženám. Materiální základnou patriarchátu je mužská kontrola nad ženskou pracovní silou. Tato kontrola je udržována tím, že je ženám odepřen přístup k potřebným zdrojům ekonomické produkce a je omezovala jejich sexualita. Muži vykonávají svoji kontrolu nad ženami tím, že přijímají jejich služby, že nemusejí vykonávat domácí práce a starat se o děti, že mají přístup k ženským tělům za účelem sexu a tím, že se cítí mocní a skutečně mocní jsou. Klíčové prvky patriarchátu, s nimiž se běžně setkáváme, jsou: heterosexuální manželství (a z toho vyplývající homofobie), připsování výchovy dětí a domácích prací výhradně ženám, ekonomická závislost žen na mužích (postavená poměry na trhu práce), stát a mnohé další instituce založené na sociálních vztazích mezi muži – kluby, sportovní oddíly, unie, profese, univerzity, církve, korporace, armády. (Hartmann, str. 18-19).*

Definice Hartmann paradoxně zahrnuje i vylučuje příliš mnoho. Problém vychází z marxistického předpokladu, že existuje materiální základna, na níž je vystavěno vše ostatní. Jestliže radikálně feministická analýza bývá často příliš necitlivá k proměnám historických podmínek, příliš univerzalistická, „nedostatečně materialistická“, jak tvrdí Hartmann (a já souhlasím), marxistický feminismus má tendence redukovat komplexní soubor materiálních a ideologických faktorů, které zahrnuje patriarchát, pouze na materiální.

Pro Hartmann je „materiální základnou patriarchátu mužská kontrola nad ženskou pracovní silou“; na tom údajně stojí každý aspekt mužské dominance nad ženami. Přesto se domnívám, že řekneme-li, že všechny aspekty patriarchátu lze vměstnat do této materiální základny, zatěžujeme ji víc, než je schopna unést. Navíc tak nejsme schopni vykreslit komplexní propojení materiálního a psychologického. To mám na mysli, když tvrdím, že definice Hartmann je ve stejném okamžiku zahrnující i vylučující.

Když se snažím dívat na homofobii, monogamní heterosexuální manželství a maskulinní pocit nadřazenosti a moci (stručně zmíněno Hartmann jako součást patriarchátu) *pouze* ve vztahu k jejich funkci pro udržení mužské kontroly nad ženskou pracovní silou, mám pocit, jako bych měla náhle klapky na očích. Vidím zde vše, co je zde k vidění? Anebo potřebuji, aby mi oči okamžitě prohlédli lékaři?

Ne že by propojení patriarchátu s materiálními podmínkami zmiňované Hartmann neexistovalo. Je tu, ale taková analýza je neúplná; nejde dostatečně hluboko.

Například: jak Hartmann vysvětluje monogamní heterosexuální manželství? Říká, že to je „relativně nedávná a účinná forma, která dává mužům možnost kontrolovat obojí“ – ženskou sexualitu i přístup k ekonomicky produktivním zdrojům (Hartmann, str. 15). Je zřejmě účinná, neboť tak muži v jedné instituci obstarají hned *dvě* materiální podmínky.

Nicméně je tohle dostačující vysvětlení existence této konkrétní formy rodiny nebo postavení žen v ní? A je toto postavení stejné v monogamních nukleárních rodinách ve všech společnostech? V naší společnosti má monogamní heterosexuální manželství zajisté úlohu omezit ženskou sexualitu a maximálně ztížit ženám možnost dosáhnout ucházejícího výdělků. Muži (a ženy), kteří/-ré nejusilovněji obhajují tradiční role pohlaví, obvykle trvají na tom, že skutečným zaměstnáním pro ženu je domov, kde je (doufejme) podporována těžce pracujícím, zodpovědným mužem, pro něž na oplátku vykonává domácí práce, stará se o děti a poskytuje mu sex na přání. Tito zastánci rodiny opírají své argumenty o pojetí ženské přirozenosti, které podporuje segregaci pracovního trhu (jak říká Hartmann, od žen se očekává, že budou čistit záchody, a to jak doma, tak v zaměstnání) a oprávněnost nižší mzdy pro ženy pracující mimo domov (nepotřebuje, anebo by neměla *potřebovat* tyto peníze) atd.

Možná monogamní heterosexuální manželství v nepatriarchální společnosti vymizí. (Můžeme jen hádat odpověď, neboť zde nejsou žádné příklady, podle nichž bychom se mohli řídit). Podle mého názoru však nejsou problémem ani tak monogamie nebo heterosexuality, či dokonce manželství, jako spíš způsob, jímž slouží mužům v patriarchálním řádu. Pokud si lidé budou moci svobodně vybrat, s kým chtějí žít, nevidím důvod, proč by monogamní heterosexuální manželství (je-li sňatek soukromým výběrem dvou lidí, a ne oficiálním aktem sankcionovaným státem) nemohlo být rovnocennou

situací heterosexuálních žen a mužů za předpokladu, že žádné další instituce nepodporují patriarchát.

Abychom se posunuli od hypotetického ke skutečnému: jestliže tato podoba rodiny slouží ke kontrole ženské sexuality a k tomu, aby byla žena udržena v ekonomické závislosti na muži, proč v Číně od roku 1949 vzkvétala? Proč ji čínská komunistická strana podporovala jako součást svého programu na zrovnoprávnění pohlaví? A můžeme argumentovat tím, že ženy v Číně jsou blíže rovnoprávnosti s muži, než tomu bylo před rokem 1949?

Jak poukazuje Judith Stacey v knize „Když se patriarchát klaní: význam revoluce v čínské rodině“⁴⁾, monogamní heterosexuální rodina zde má jaksi jiné funkce než ve Spojených státech. Ekonomické funkce byly rodině odejmuty a delegovány na širší společnost; a stát si přivlastnil také vzdělávací, rekreační a zdravotní funkce. Navíc oblasti sexuálního vyjádření a reprodukce se zdají být státní politikou ovlivněny v takovém stupni, jenž by byl v naší společnosti jen ztěží představitelný. Věk, kdy člověk smí vstoupit do manželství, počet dětí, metody antikoncepce, předmanželská čistota a manželská věrnost, naprostá nepřipustitelnost homosexuality – to vše jsou záležitosti státní politiky.

V kontextu čínského státního socialismu stát, nikoli rodina dovoluje mužům mít pod kontrolou ženskou pracovní sílu. A stát je toho schopen proto, že jeho obyvatelé přijímají jeho autoritu, jeho legitimní právo určit, jak čínské ženy (a muži) povedou své reprodukční/sexuální životy a jak budou pracovat. O tom, že se život čínských žen výrazně zlepšil, není pochyb – ale to, zda vůbec kdy budou moci dosáhnout rovnosti s čínskými muži pod touto nebo jakoukoli jinou vládou, zůstává sporné. Při hledání klíče k rovnosti žen, ať už v Číně, USA či v kterékoli současné společnosti, bychom měli pátrat po *anarchistických* odpovědích na feministické otázky.

Pokračování příště.

Z knihy *Women and Revolution*, kterou editovala Lydia Sargent (1981, Boston, South End Press) přeložila Bohdana Rambousková.

Poznámky:

- 1) Pro diskusi o pojitkách mezi sociálním anarchismem a radikálním feminismem viz zejména Kroenegger, Peggy. „Anarchism: The Feminist Connection.“ *The Second Wave*, 4:1 (jaro, 1975), str. 26 – 37; Leighton, Marian. „Anarcho-Feminism and Louise Michel.“ *Black Rose*, 1 (duben, 1974), str. 8 – 37; a dva mé dřívější články – „Socialism, Anarchism, and Feminism.“ in *Reinventing Anarchy: What Are Anarchists Thinking These Days?*, H.J. Ehrlich, Carol Ehrlich, David deLeon a Glenda Morris, ed. Londýn: Routledge and Kegan Paul, 1979), str. 259 – 277; a „Anarchist Feminism and Power.“ nepublikováno, 1979.
- 2) Kroenegger, op. cit. str. 31.
- 3) Dvě detailní srovnání teorií marxismu a sociálního anarchismu viz Wieck, David Thoreau. „The Negativity of Anarchism.“ in *Reinventing Anarchy*, op. cit., str. 138 – 155; a Benello, C. George. „Anarchism and Marxism: A Confrontation of Traditions, in *Reinventing Anarchy*, op. Cit., str. 156 – 171.
- 4) Například Shanklin, Elizabeth, spolueditorka *The Matriarchist*, prosazuje vytvoření „Ženské strany“ k dosažení matriarchálních cílů prostřednictvím volebního procesu. (*The Matriarchist*, 2:1, jaro, 1979, str. 1, 12)
- 5) Millett, Kate, *Sexual Politics* (New York: Avon Books, 1971), str. 25 (citováno Hartmannovou, str. 18).
- 6) When Patriarchy Kowtows: The Significance of the Chinese Family Revolution. In: Eisenstein, Zillah R. ed., *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism* (New York a Londýn: Monthly Review Press, 1979), str. 299 – 348.

MUSLIMSKÁ ŽENA A VÁLKA

Dnešní svět se potýká s mnoha ozbrojenými konflikty, které se svou rozlehlostí často liší. Mají buď pouze lokální charakter nebo se postupně rozšiřují na větší skupinu zúčastněných. Muslimská komunita pro svoji velikost patří mezi ty části světa, které se na mnohých konfliktech podílí. Pro euroamerickou společnost jsou některé činy muslimských bojovníků stále nepochopenou záhadou, která přichází jakoby z jiného světa. Sebevražedné atentáty často mladých mužů a žen vrtají hlavou nejednomo politologovi či psychologovi. Rozsáhlé analýzy o historii muslimských zemí, konkrétních konfliktů jako například Izrael-Palestina, které se pokoušely odpovědět na otázku po důvodu neutuchajícího násilí, už jistě vznikly. Není jich málo, zmiňují důležité aspekty od náboženských důvodů, přes územní konflikty až po osobní charaktery důležitých aktérů konfliktů. Mluví se o sociálních aspektech, o rozdílné mentalitě, o chybách zasahování zvenčí bez předchozího pochopení problému. Co mají většinou tyto analýzy společné, je jejich jednopohlavnost. Z některých knih na člověka může padnout pocit, že v muslimském světě ženy nežijí. Pokud už je o nich někde zmínka, většinou se týká jejich utrpení ve válečném konfliktu, jejich znásilňování ozbrojenci obou stran. Zdá se, že ženy si nic nemyslí a nic neovlivňují. Zdá se, že historie těchto zemí je psaná čistě mužskou rukou. A tady by možná některé ženy z „našeho“ světa mohly vítězoslavně prohlásit, že o tomhle pořád mluví. Když to záleží na mužích, tak se perou jako malí kluci. Kdyby ale ženy mohly ovlivňovat toto dění, to by byla krása. Všechny konflikty by byly v klidu vyřešeny bez zbytečných násilností, což je přece odjakživa doménou žen. Více žen do politiky, více žen do vysokých funkcí! Zní to jako relativně snadný návod na zlepšení celého světa. Ale je to opravdu takhle snadné? Opravdu jsou dnešní muslimské ženy mírumilovné a moudré diplomátky, které sedí doma a čekají na příležitost zlepšit svět. Nebo jejich názory spíše odpovídají patriarchální společnosti, ve které žijí obyčejný život s běžnými starostmi...

Žena v muslimské společnosti

Muslimská společnost je bytostně patriarchální. Mnoho pravidel, které ji takto utváří, zvláště pak rodinné a dědické právo, jsou součástí šariy, která se zakládá na přímých koránských pokynech. To znamená, že jejich změna je velmi obtížná, protože vychází ze základních

islámských hodnot. Možná ale ještě větším problémem než pokyny v Koránu jsou tradice. Ty utváří mnoho nerovností, která možná někdy i byla založena na islámském základě, ale nyní je praktikována jako součást kulturní tradice. Mnoho zvyků spadajících do této tradice se zachovalo z doby před příchodem islámu. Je pravda, že islám do jisté míry zlepšil situaci žen v tehdejší Arábii. Přinesl například ženám právo na majetek a upravil podmínky rozvodu.

Zdá se, že patriarchální uspořádání muslimské společnosti má jiný charakter, než by bylo možné najít v typicky křesťanské komunitě. Žena má mnoho omezení jako zahalování, neúčast (nebo menší účast) ve veřejném životě, nižší dědický nárok apod. Na druhou stranu má jistotu hmotného zajištění manželem i v případě rozvodu. Má věno, které zaplatil její muž a které patří jenom jí. Je chápána jako poklad, který musí být chráněn před vnějším světem, ať už před jinými muži, tak před těžkým světem zaměstnání mimo domov. A hlavně před bohem si je rovna se svým mužem, ať se nad ni sebevíc povyšuje. Někdy se mi zdá, že pravidla upravující poměry mezi mužem a ženou jsou fikaně vymyšlena tak, aby ženy neměly důvod bouřit se proti stávajícímu řádu. Tím myslím, že za omezení dostávají obratem určité výhody.

Je nutno říci klasickeou frází, že postavení žen ve společnosti se liší od jednotlivé země a pozice ženy v rodině se liší od jednotlivé domácnosti. V mnoha muslimských zemích některé ženy pracují a nechodí zahalené nebo jen typickým šátkem zakrývajícím vlasy a šiji. Ženy, které aktivněji vystupují za práva svých „spolupřítelek“, mají většinou nějakou zkušenost s křesťanskou euroamerickou společností. Některé muslimské feministky se snaží ukázat, že Korán není sexistický. Vybírají verše, které zdůrazňují rovnost žen a mužů, nebo které se tak dají alespoň trochu vykládat. V tomto smyslu jim koránské verše poskytují velký prostor, protože mnoho z nich je tak poeticky formulováno, že mohou znamenat téměř cokoliv.

Je smutné, že komunita arabských žen v Praze spíše odpovídá tradičnímu vzoru, než aby se inspirovala naší „liberální kulturou“. Pokud jsem se snažila zjistit, co zde dělá arabská žena „přivezená“ manželem z ciziny, bylo mi řečeno, že se chodí do mešity modlit a učit česky. A samozřejmě s manželem na nákup. Možná se jejich manželé bojí, že by ženy nepřežily silný šok z náhle nabyté svobody, a tak jim dopřávají pravou muslimskou rodinu...

Muslimské ženy ve válce

O tom, jak jednaly muslimské ženy v nějakém válečném konfliktu, by se dalo napsat mnoho stránek osobních příběhů z různých zemí. Myslím, že by se i velmi lišily v otázce, jestli ho ženy podporovaly aktivně, pasivně nebo se aktivně stavěly proti nebo se prostě snažily přežít a tiše trpěly. Hlavním důvodem, proč tato část nebude na několik stránek, je absence téměř jakýchkoliv materiálů s tímto tématem souvisejících. Je možné nalézt mnoho knih o všech možných konfliktech týkajících se muslimského světa, ale zmínku o ženách tam lze nalézt jen velmi zřídka. Na úvod bych tedy chtěla říci, že tento výčet není možné chápat jako reprezentativní přehled.

Revoluční asociace afghánských žen (RAWA)

RAWA je poslední dobou poměrně známou organizací žen, která působí přímo v Afghánistánu, ale i v zahraničí. Mohlo by se zdát, že vznikla až v poslední době, kdy se tam takzvaně uvolnila situace. Ale RAWA vznikla už v roce 1977 a od té doby, podle slov jedné z členek, usiluje o nastolení občanské demokracie. Největší výhodou demokracie vidí v tom, že nedává prostor fundamentalismu. Kromě praktických činností (školy, mobilní zdravotní jednotky) se snaží i prosazovat své politické vize. Zdá se mi, že především usilují o informování světové veřejnosti a o získání podpory zahraničních autorit. Jejich lobování zřejmě probíhá bez větších úspěchů, protože mezinárodní společenství je relativně spokojené se současnou situací v zemi. RAWA naopak přináší nepřijemnosti, když chce některé členy vlády (členy Severní aliance) dostat před mezinárodní soudní tribunál.

Co se týče postojů RAWA k válce, zdá se, že vnímá hlavně utrpení žen. Na jejich internetových stránkách je možné najít příběhy žen z bojů mezi Talibanem a Severní aliancí. Z nich se většinou člověk dozví o utrpení, kterým tyto ženy musely projít, o smrti jejich synů, bratrů a manželů. Popisují násilné přesuny, zničení veškerého majetku, znásilnění a prodávání žen. Téměř vždy to jsou příběhy plné hrůzy, kdy ženy mohou být chápány jako hrdinky už jenom proto, že to přežily. Nejen přežily, ale třeba i utekly, aby hledaly a vysvobodily své unesené příbuzné. I samotné přežití některých žen a jejich dětí se zdá být velkým vítězstvím, neboť musely sehnat obživu na místech, kde by nezávislý pozorovatel asi řekl, že to není možné. Z mnoha příběhů nevyplývá jen smutek žen, ale i jejich vztek na tu ozbrojenou skupinu, která donutila jejich mužské příbuzné, aby šly bojovat.

Z materiálů RAWA se zdá, že chtějí mírové řešení, protože potřebují mír, aby mohly měnit současnou situaci. I přesto ale mluví o obětech, které musí přinést a které se mohou týkat i jejich životů. Znamená to, že i přes všechna rizika, které jim jejich činnost i v současné době přináší, cítí povinnost udělat vše pro to, aby další generace mužů a žen

mohly žít v demokratické společnosti. Tu chápou jako alternativu, kde je možné mít určité svobody a práva.

Ženy v Organizaci za osvobození Palestiny

Na začátek uvedu několik základních informací o Organizaci za osvobození Palestiny (OOP), která hraje zásadní úlohu v palestinském hnutí od svého vzniku roku 1964. OOP představuje organizaci, která zastřešuje několik rezistentních skupin, které mají společný cíl - nezávislý palestinský stát - ale odlišné strategie a taktiky. Pod OOP spadají tři nejvýznamnější frakce: Fatáh (Palestinské osvobozené hnutí), Lidová fronta za osvobození Palestiny a Demokratická fronta za osvobození Palestiny (vznikla odtržením od Lidové fronty v roce 1970). Další skupiny v OOP jsou Palestinská komunistická strana a Arabská osvobozená fronta. Fatáh představuje nejstarší, největší a také nejbohatší rezistentní skupinu. OOP je řízena Palestinskou národní radou, která se skládá ze čtyř skupin: zastoupení skupin odporu, zastoupení lidových struktur (ženské, studentské, dělnické unie), zastoupení komunit mimo Palestinu, nezávislí a ostatní. Výkonnou funkci OOP zastává Výkonný výbor volený radou ze skupin odporu a palestinských komunit v čele s prezidentem Jásirem Arafatem. Od roku 1983 sídlí OOP v Tunisku.

V roce 1965 vznikla Všeobecná unie palestinských žen (The General Union of Palestinian Women, GUPW), která zastřešuje ženské sektory hlavních rezistentních skupin v OOP (Fatáh, Lidová a Demokratická fronta, Arabská osvobozená fronta) a několik nezávislých. Patnáctičlenný sekretariát vytváří prostor pro dialog a koordinaci žen z různých skupin. GUPW tedy představuje zajímavou politickou organizaci, kdy vlastně sjednocuje ženy, které se účastní politiky různých skupin. Od tradičních ženských společností zabývajících se sociální prací se liší svými otevřeně politickými a mobilizačními aktivitami.

Protože je GUPW na okupovaných územích nelegální, část politických aktivistek začala organizovat akční skupiny, které jsou známé jako ženské pracovní výbory. Aktivita skupin spadají do strategie organizování lidí (žen, studentů a odborářů) tak, aby vytrvali v odporu vůči Izraeli. Činnost ženských pracovních výborů vnesla do politického prostředí autonomní ženskou agendu zaměřenou nejen na zlepšení postavení žen, ale i na jejich zplnomocnění. Začátkem 80. let se ženské pracovní výbory sjednotily do čtyř unií, které se identifikovaly s jednotlivými významnými rezistentními skupinami v OOP, v roce 1990 vznikla pátá unie.

Na Západním břehu existují tucty společností pro sociální práci, nejpoličtější je Společnost pro rozvoj rodiny v al-Bireh založená roku 1965. V pásmu Gazy jediná takto vzniklá společnost je Palestinská ženská unie (z roku 1964). Během palestinského povstání (Intifáda od roku 1987) zažívaly tyto společnosti obtěžování a uzavírání. V tomto období se staly ženské organizace důležitou oporou pokračujícího odporu. Pomoc sirotkům, nakrmení a oblečení chudých a vzdělávání se stalo součástí boje za národnost. I když tato jejich činnost není příliš vidět, představuje

hlavní formu účasti žen na Intifádě. Ženské výbory na Západním břehu a v pásmu Gazy vydávají vlastní časopisy, většinou ale nepravdivě jako na účelem reakce na aktuální restriktivní nařízení Izraele.

Politická účast žen v národním osvobozené hnutí má dvě základní funkce. Za prvé zapojení lidských zdrojů do boje za osvobození, do různých aktivit od použití zbraní až po vzdělávací a zdravotnické služby. Pokud hrozí zničení národa jako na okupovaných územích, hrají ženské společnosti pro sociální práci významnou úlohu. Za druhé slouží ke konfron-

taci s okupujícími silami - od ozbrojených akcí, přes občanskou neposlušnost, stávky a demonstrace, až po petice vyjadřující nesouhlas.

Od přelomu století byla základem politické účasti žen komunita střední třídy. Ženy zveřejňovaly své požadavky formou petic, tiskových prohlášení, na národních a mezinárodních ženských kongresech, demonstracemi, stávkami a přednáškami. Od roku 1948 se do aktivit zapojují ženy ze všech sociálních tříd. I ženy z uprchlických táborů jsou aktivní, protože jejich rodiny a přátelé byli zraněni, uvězněni, zabití a protože kempy jsou v blízkosti měst, ne v izolaci jako mnoho vesnic. Na začátku 60. let ženy z Fatáhu v Káhiře založily odborné školící třídy v blízkosti uprchlického tábora, tím zvětšily dosah své působnosti.

Politická účast žen v OOP se dá zhruba rozdělit do tří etap podle toho, kde zrovna organizace sídlila. První v Jordánsku (1964-70) znamenala začátek ženské organizované účasti. Nejdříve se účastnily pouze klasické sociální práce, potom vstupovaly do tajných organizací a bojovaly se zbraní v ruce. Některé militantní ženy, které byly uvězněné nebo zabitě, se staly hrdinkami. Celkově ale spíše jejich organizovaná účast tvořila paralelu typicky „ženským“ doménám jako vaření, uklízení a ošetřování. Během druhé etapy v Libanonu (1971-82) se objevil problém kulturního odporu vůči neodděleným ozbrojeným aktivitám, protože cvičení žen a mužů probíhalo v otevřené palestinské komunitě a ne tajně jako dříve. I přesto militantky jako Laila Khaled (dobře známá únoskyně letadla) představovaly vzor pro některé mladé ženy. Ale zájem o ozbrojenou účast žen se zmenšoval i kvůli tradičnímu patriarchálnímu prostředí uprchlických táborů. Ukázalo se, že účast žen v ozbrojených složkách přinesla sociální stigma. Ženy ve velení byly někdy považovány za deviantní a lehké ženy, od kterých muži jen těžko přijímali rozkazy. Aktivita GUPW se přesunula do mobilizační roviny. Pomocí různých služeb (školky, odborná centra) se snažily oslovit děti a ženy v oddělených

komunitách kempů. V tomto období získala GUPW mnoho nových členek, především mladých a svobodných žen. V rámci národního hnutí bylo chápáno i rození dětí během plodných let za součást boje. V tomto období začala GUPW usilovat o přijetí nějakých programů, které by ženám umožnily víc se angažovat v politickém životě. I přes teoretický souhlas mužů ve vedení různých skupin se prakticky nic nezměnilo. Od roku 1983 začíná třetí etapa, kdy OOP a GUPW byly nuceny přestěhovat se do Tuniska. Tím pádem ztratily přímý kontakt s palestinskými lidmi, GUPW během válek v Libanonu přišla o většinu školek, odborných center, o velké množství archivních materiálů a také o hodně aktivistek. Na druhou stranu ženské sekce Lidové a Demokratické fronty pokračují v aktivitách v uprchlických táborech v Sýrii, kde sídlí a kde jim to umožňuje souhlas syrské vlády.

Protože je na okupovaných územích GUPW nelegální, představují zde ženské výbory a společnosti pro sociální práci základ organizované účasti žen. V dnešní době se především ženské výbory a jejich unie formují pod vedením nové generace, která je na rozdíl od charitativní orientace jejich matek více zaměřená na mobilizaci ve vesnicích a kempech. Usilují o oslovení žen v tradičních komunitách prostřednictvím školek, literárních tříd, odborných center, spotřebních družstev a trhů s tradičními řemesly. Ženské výbory se od společností pro sociální práci a od GUPW liší větším prostorem pro vlastní iniciativu a autonomii žen. Viditelnost těchto aktivit v západních médiích je dost omezena díky klasické novinářské logice, pro kterou je atraktivnější hrdinství dětí a žen v ulicích s kameny v rukách než cílevědomá práce na rozvoji palestinské společnosti.

Pokud chceme srovnat aktivní účast žen v rámci národního osvobozené hnutí, musíme respektovat různé formy jejich činnosti. GUPW měla, zdá se, velký význam pro činnost žen v rámci jednotlivých rezistentních skupin, kdy vynesla na povrch některé otázky, kterými se aktivisté nikdy dříve nezabývali. V Libanonu byly důležité jejich mobilizační aktivity, některé z nich měly zároveň i formu konkrétních služeb. V rámci jednotlivých skupin se ženy účastnily i ozbrojených aktivit, ve větším množství hlavně v Jordánsku. Určitá část žen byla ochotná bojovat proti okupaci touto formou, jejich úbytek v ozbrojených jednotkách pak souvisel mimo jiné s tlakem patriarchální společnosti, pro kterou se to stalo nežádoucím. Politika GUPW ale také hodně spočívá v lobování o víc míst pro ženy ve vrcholných orgánech jednotlivých skupin i v OOP. V dnešní době se zdá, že to pro ně představuje nejdůležitější aktivitu. Na rozdíl od této formy společnosti pro sociální práci představují spíše typicky „ženskou“ práci. Jedná se především o konkrétní pomoc lidem v nouzi, která v zájmu zachování palestinského národa hraje také významnou roli. Ženské výbory spojují ve svých aktivitách konkrétní služby a významnou politickou činnost. Kromě mobilizační činnosti se snaží vzdělávat a zvyšovat soběstačnost žen.

Malá anketa mezi palestinskými ženami žijícími v Praze

I když se názory muslimských žen na válečný konflikt zdají vzdálené naší civilizaci, přesto se nás dotýkají často více, než si sami uvědomujeme. Kromě možného rizika

rozšíření izraelsko-palestinského konfliktu na větší komunitu musíme počítat i s lidmi, kteří do naší země přišli, aby zde našli klid. Začínají žít mezi námi a čím dál víc bude potřeba chápat jejich postoje.

Proto jsem se rozhodla pokusit se získat nějaké informace o pražských Palestinkách. Musím říct, že pokud člověk nechodí do mešity a neumí arabsky nebo někoho takového alespoň nezná, nemá v podstatě téměř šanci s nimi nějak komunikovat. Vytvořila jsem tedy jakýsi krátký

dotazník a přes známého jsem ho předala těmto ženám. Vrátilo se mi pouhých šest asi z 15. Není tedy možné myslet si, že tato minianketa o něčem vypovídá, spíše má charakter zajímavosti.

I když všech šest žen nesouhlasilo s názorem, že by válka mohla něco vyřešit, pouze jedna se domnívala, že svatá válka je válka jako každá jiná, a tedy nic neřeší. Pro čtyři z nich znamenala svatá válka to, co pro většinu lidí v euroamerické společnosti (boj kvůli náboženství, státu, muslimským tradicím). Co se týká jejich názorů na řešení izraelsko-palestinského konfliktu, čtyři byly pro ozbrojený boj, jedna z nich navíc k boji vidí šanci v pomoci ze strany OSN. Pátá žena vidí řešení v míru a spravedlnosti. Šestá napsala, že musíme opustit naši planetu, najít jinou, abychom mohli spát všichni v míru. U otázky, zda by pro Palestinu obětovaly svůj život, byly čtyři kladně odpovědi a jedna se vyhnula přímé odpovědi, ale u druhých lidí toto jejich rozhodnutí chápe. Poslední otázka se týkala jejich názoru na rozhodnutí jejich dítěte bojovat ve svaté válce. U tohoto bodu byly tři ženy přesvědčené o tom, že by ho v tom podporovaly. Ze zbylých odpovědí vyplývá, jak velkou hodnotou jsou pro ně jejich děti.

Chtěla bych ještě dodat, že dotazníky byly anonymní, takže se teoreticky nemusely bát, že by se jim někdo mohl mstít, kdyby nebyly dost obětavé.

Závěr

Z tohoto článku jasně vyplývá, že ženy nemají vždy pacifistické postoje a že se neúčastní válečných konfliktů jen v roli trpítelek. Pokud se jedná o konkrétní činy, zdá se, že větší počet žen dává přednost konstruktivním aktivitám před ozbrojenými akcemi. Těžko ale můžeme vědět, čeho je to důsledkem. Může to být tím, že to považují za smyslupnější, ale také tím, že kvůli tlaku patriarchální společnosti je pro ně tato cesta snadnější. Teoretické odpovědi žen byly docela dost bojovné, zřejmě vzdálenost od domova nezmenšuje hrdost na svůj původ ani vztek na okupanty, možná se naopak opevňuje v tradiční rodině daleko od komunity palestinských žen.

Zdá se, že muslimské ženy jsou stejně jako všichni ostatní pod vlivem patriarchální společnosti. Díky tomu možná bojují v bitvách, které jsou někdy způsobené soupeřivostí jednotlivých skupin. Díky tomu je pro ně takzvaná hrdost někdy víc než samotný život. Možná proto existují hrdinky, které budou oslavovány, ale které tak málo změnily. I přesto tu pracují běžní lidé, ženy a muži, kteří si uvědomují, že každý život má hodnotu. Mrtvola už nevymyslí žádnou strategii, žádnou taktiku. Ve společnosti, kde bude mít člověk větší hodnotu než tradice, se bude snad míň umírat a víc tvořit.

Zdroje:

www.rawa.org

Kropáček, L.: Islámský fundamentalismus, Praha 1996
 Welson, J., B., Chowdhury, N.: Women and Politics Worldwide, Yale University press, London 1994

Hedvika

K.U.R.W.A - Koedukovat anarchismus...

K.U.R.W.A je zkratkou pro „Koedukacyjna Unia Rewolucyjno Wyzwolenczo anarchystyczna“ – Anarchistická koedukační skupina. Všechno to začalo asi před dvěma roky, kdy pár kluků a holek z okruhu anarchismu zjistilo, že: jsou antisexisti/ky že ne všechny anarchistické skupiny jsou antisexistické a že feministická politika není pouze pro holky, a že tudíž chtějí založit skupinu. A tak to jednoduše bylo. Brzy jsme si také uvědomili/y, že naší záležitostí jsou i „queer“ záležitosti a definovány jsme se jako antihomofóbní.

Skupina má základnu ve Varšavě (Polsko), ačkoliv jsou lidé i z jiných měst a zemí, kteří se chtějí připojit. Pokoušíme se s nimi spolupracovat, ale naše aktivity jsou situovány především sem. Možná že v budoucnu vznikne síť anarchofeministických skupin.

Distribujeme letáky, buletiny a konceptiva. Organizovali/y jsme workshopy a setkání na řadu témat: ženy, sexismus, pornografie atd. Poté nám bylo nabídnuto místo v Centru pro současné umění ve Varšavě, kde bychom mohli/y dělat svoje antisexistickou práci. Uspořádali/y jsme 5 večírků – antisexistický a další „queer“ večírky s řadou vystoupení, výstav, diskuzí, dragovými královnami, hudbou, hip-hop zpěvačkami atd. Tyto aktivity byly neziskové a organizovalo je i několik lidí mimo skupinu. Tohle bylo výborné – vytvořit prostor pro sociální kritiku, antisexismus, „queer“, umění a politiku.

Další aktivitou je infoshop – místo, které jsme vybudovali/y s dalšími anarchistickými skupinami ve Varšavě – najdete tu anarchistickou a feministickou knihovnu, knihkupectví (spolupracujeme s ženskou internetovou knihovnou – www.feminoteka.pl), kavárnu a také místo pro setkávání a řadu informačních materiálů. Místo stále existuje a funguje poměrně dobře.

Spolupracujeme také při organizování protihraničních kempů v Polsku. Jsou to kempy v otevřeném prostoru blízko hranic – polských a litevských (tentorok), běloruských (minulý rok) a ukrajinský (před dvěma roky). Tady se snažíme uplatňovat a propagovat antirasistickou a antisexistickou politiku. Lidé, kteří se těchto kempů účastní, jsou z různého antiautoritářského prostředí. Budeme pokračovat příští rok ve Varšavě, kde se uskuteční několik anarchistických setkání a otevřených konferencí na protihraniční témata (kontakt: latobezgranic@wp.pl - konference a cube@zigzac.pl - setkání).

Naše politické prohlášení a další texty v angličtině a polštině najdete na této adrese: www.alter.most.org.pl/kurwa. Nejvíce kritizujeme různé formy autoritářství – zjišťujeme, že jsou si podobné v kapitalismu, rodině, heterosexismu, rasismu atd. Chceme je všechny ukončit – dekonstruovat je, ukázat jejich slabosti a špatné vlivy, které mají na lidi. Chceme ukázat, že neziskové a nehierarchické struktury mohou fungovat lépe – mohou jít hlouběji do opozice k různým formám diskriminace.

Někdy spolupracujeme s ženskými a jinými neziskovými organizacemi, i když chceme zůstat neformální. Někteří/ré z nás možná jednou budou v neziskových organizacích, ale to nevylučuje práci v neformálních strukturách. Participujeme na ženských demonstracích ve Varšavě organizovaných různými ženami z různých oblastí – v zemi, kde je interrupce ilegální, kde sexuální výchova je nahrazena hodinami náboženství a kde síla heterosexismu je zdrcující, to považujeme za důležité. Snažíme se však tyto aktivity ovlivnit našimi antihierarchickými způsoby jednání – a tyto ženské okruhy se od nás v tomto ohledu příliš neliší.

Je důležité zmínit, že pocházíme z různých zázemí. Někteří/ré z nás mají univerzitní vzdělání, jiní/é ne, někteří/ré jsou spíše syndikalisté/ky, jiní/é individualisté/ky, další situacionisté/ky atd. Takto můžeme kombinovat více strategií sociální kritiky a poukazovat tak na řadu věcí. Jsme také silnou opozicí některým anarchistickým okruhům, které jsou spíše inspirované konzervativní kritikou kapitalismu – tzv. tradicionalističtí anarchisté nejsou určitě polskou specialitou.

Naše budoucí plány: leden 2003 – queer party, protihraniční akce v červnu 2003, další činnost infoshopu, demonstrace na 8. března 2003 ve Varšavě.

Kontakt: ptite@go2.pl,
www.alter.most.org.pl/kurwa.

ŽENA A AGRESIVITA

Žena je prý od přírody citlivější a mírumilovnější, muž je prý agresivní a vyžívá se ve válčení, kdyby prý ženy měly tu moc, kdyby na Zemi vládly ony a ne muži, žádné války by nikdy nebyly, lidé by se prý nechovali agresivně k přírodě ani k sobě samým. Společnost vycházející z matriarchálních principů by prý už ze své podstaty musela být lepší než zabeđený a agresivitou všude kolem sebe hýřící patriarchální model, kterýmžto pro zjednodušení nazýváme minulý i současný globální a nepřijatelný interplahavý stav věcí. Země ovládaná ženami by prý byla jiná, lepší! Skutečně? Skutečně se můžeme pouze na základě nekritického a stereotypního vidění genderových rolí dopracovat k lepší, spravedlivější společnosti? Nejsou si nakonec obě pohlaví obývající tuto planetu ve své biologické podstatě bližší a podobnější než se zdá na první pohled? Prvním a zdaleka ne nepodstatným problémem už se zdá být pouze to, že i když se hovoří o lepším a prospěšnějším matriarchálním principu fungování společnosti, hovoří se o něm ve stejných intencích a úhlech pohledů jako o modelu protichůdném, patriarchálním - v intencích matriarchální vlády, matriarchální moci, tzn. uplatňování ženské nadvlády nad muži, ovládnání jedněch druhými. Matriarchální model vlády by tedy zřejmě skončil stejně jako všechny ostatní modely nadvlády - agresivním udžování statu quo. Zdá se tedy, že agresivita i touha po moci a ovládnání druhých je lidem vlastně vrozená? Anebo se v nich tyto negativní vlastnosti dají našťastí pouze a jenom „vychovat“? Šanci jak vyklouznout ze stále se prohlubující krize fungování lidských společenství i fungování prostých mezilidských vztahů není tedy ani matriarchální typ společnosti. Naší jedinou šancí je princip založený na naprosto rovnosti mezi všemi lidmi, mezi pohlavími, kde nikdo nemá moc nad nikým, nikdo nikoho neovládá a všichni jsou si rovni, bez toho, aby si někteří byli rovnější.

Přesvědčení, že muž a žena ztělesňují vrozené duševní vlastnosti, se nezakládají na žádných faktech, jakkoliv lákavá jsou pro ty, kteří je považují za politicky prospěšná. Můžeme samozřejmě klást velký důraz na genetickou dědičnost, aniž bychom činili neoprávněné závěry o sociálních genderových rozdílech - vycházíme-li z toho, že je lidstvo psychologicky jednotné, a tudíž že rozdíly v chování a duševních rysech existují mezi jednotlivci jak stejného tak i rozdílného pohlaví, nikoliv však univerzálně mezi pohlavími. To znamená, že u mužů i žen jsou zhruba ve stejné míře zastoupeni hloupí a chytrí jedinci, i ti co se nacházejí někde uprostřed. Potud tedy vycházíme z kulturního determinismu - tzn., že naše sklony přičítáme vlivu výchovy. Existuje však skutečně něco jako genderová přirozenost skládající se z různých znaků, které je nutno vzít v potaz,

jestliže chceme porozumět oběma pohlavím? Teorii je mnoho a každý příznivec takové teorie má zcela jiný seznam rysů této přirozenosti. Jedni si myslí, že je vysoce sexualizovaná, zatímco jiní považují smyslnost za téměř nepodstatnou. Někteří věří v přirozenou sobeckost mužů a altruismus¹⁾ žen. A existují také zastánci teroríí o vrozené agresivitě, i když jiní zase věří ve vrozenou mírumilovnost.

Všechny tyto teorie o dědičných všelidských psychologických vlastnostech jsou však problematické. K vysvětlení obecného jevu často používají konkrétního případu, čímž samozřejmě dochází k tomu, že se nějaká obecná vlastnost přičítá jevu vyskytujícímu se pouze u menšiny lidí. Tato poměrně často se objevující vědecká chyba nás nutí položit si otázku: Proč všichni nejednají v souladu s touto takzvanou přirozeností a jak vysvětlíme výjimky?

Omyl redukcionismu

V sociálních vědách se obvykle vyskytuje tvrzení, které za základ kulturních a sociálních jevů považuje dědičné biologické příčiny. Existuje mnoho různých redukcionistických teorií, většinou se ale shodují v tom, že lidem přisuzují znaky chování zvířat, zejména vyšších primátů. Většina přívrženců tohoto směru, známého pod všeobecným názvem „sociobiologie“, došla ke svým teoriím o lidské přirozenosti přes studium chování zvířat. Badatel o chování zvířat Konrad Lorenz napsal, že lidé zdědili od svých zvířecích předků instinktivní sklon k agresi, který se projevuje ve všech možných formách násilného chování, od běžných potyček až po moderní války. I když uznáme, že lidé mají agresivní schopnosti - nikoliv sklony - tato teorie nám stále ještě nevysvětluje obrovské rozdíly v míře násilí v různých společnostech či militarismus různých skupin na jedné straně a mírumilovnost jiných na straně druhé. Násilí tedy spíše než s genetikou souvisí se sociálními a historickými podmínkami.

Lidské vášně mohou být ovládnuty a využity pro nevypočitatelné války a sváry, avšak nemožou objasnit jejich existenci. Teorie hlásající, že máme přirozené sklony k násilí, se stala velmi populární, což dokazuje počet čtenářů Lorenzových knih. Za prvé nám tato teorie říká, že Kainovo prokletí je genetické a nevyhnutelné, takže s ním nelze mnoho dělat. Za druhé nám nabízí jednoduché vysvětlení, podle něhož nesmírně složité společenské jevy mají pouze jednu příčinu. Ve skutečnosti však tato jediná příčina, genetický sklon k agresi, je zcela hypotetická,

neboť neznáme genetický základ tohoto chování. Když už chceme vysvětlovat lidské chování pomocí neznámých veličin, můžeme stejně tak říci, že nás takovými stvořil Bůh - což je samozřejmě přesně to, co milióny lidí tvrdí. Lorenzovy myšlenky mají politický nádech, ideologické poselství, které je vyjádřeno i v pracích Roberta Ardreye, dramatika, autora tzv. populárně antropologických knih a vyznavače Lorenzova díla. Zastává navíc názor, že k vývoji oné zvláštní lidské agresivity došlo mezi našimi předchůdci australopitékami k úcelem války, a Ardrey tvrdí, že soukromé vlastnictví a národnost jsou stejně tak přirozené.

Teoretikové hlásající teorii lidské přirozenosti, podle níž máme k určitým zvyklostem přirozené sklony, se pochopitelně teší značné popularitě. Jejich teorie jsou natolik jednoduché a povrchní, že je každý může pochopit i bez nejmenší znalosti genetiky, neboť přestože se opírají o genetiku, je existence těch genů, na něž se odvolávají, pouze hypotetická. Teorie tohoto typu rovněž většinou podporují status quo. Lorenz například říká, že jsme naprogramováni k vedení války, a Ardrey tvrdí, že soukromé vlastnictví a národnost jsou stejně tak přirozené. Pokud uvěříme těmto a podobným teoriím, můžeme se zcela vyhnout složitým lidským neboť jsme ujišťováni o tom, že i když situace vypadá zle, je to vlastně normální a v souladu s lidskou přirozeností.

Jestliže není možné identifikovat sklony k násilí v lidských genech, nelze proto projevy násilí připisovat biologickému determinismu. Musíme tudíž přijmout jako pravděpodobnější teorii kulturního determinismu, totiž že lidské násilí se dá kulturně a sociálně „vychovat“. A z tohoto přístupu nám zcela jednoznačně vyplývá, že když se ani muži a ani ženy nerodí s naprosto zřejmými násilnickými sklony, dají se v nich naopak tyto sklony pouze „vypěstovat“. Faktem tedy je, že mezi novorozeňaty mužského i ženského pohlaví nejsou v kulturně-sociální oblasti naprosto žádné rozdíly. Tyto rozdíly se v nich zcela jasně vychovávají až v pozdějším věku a různé společnosti jim přisuzují různé genderové role. To, že se v naší společnosti muži prezentují jako ti agresivnější s „loveckými a válečnickými sklony“ a ženy jako ty mírumilovnější s „opatrovnickými a mateřskými“ sklony, není dáno „tradicemi a vývojem od pradávna“, ale pouze vychováno tradicemi a přisouzeno genderovými rolemi.

A v tomto světle se ani nezdá být pravdivé tvrzení, že nebytí mužů nebylo by váleky, násilí a ničení, že ženy by nic takového nepřipustily,

protože jsou přeci matky. Jsou známy případy, kdy naopak válčí a agresivně se chovají ženy (muži se v těchto případech chovají mírumilovně či se z nějaké části mohou také na agresi podílet), nebo kdy sice válčí muži, ale ženy rozhodují či spolurozhodují o tom s kým, případně kdy a kde se bude válčit. Z toho všeho naprosto jednoznačně vyplývá, že v kulturně-sociální rovině jsou si muži a ženy rovni - to znamená, že se mezi nimi v této oblasti neprojevují žádné přirozené (vrozené) rozdíly a že tyto rozdíly lze vysledovat pouze v rovině biologické.

Připisování určité vlastnosti vlivu dědičnosti je v evropské kultuře dávnou záležitostí a i my jsme tento názor plně převzali. Zejména angličané věřili v dědičné šílenství, v dědičnost ušlechtilých znaků mezi příslušníky aristokracie a ve věčnou podrázenost obyvatel kolonií. Lidé stále ještě obhajují rasismus nesmyslnými argumenty z lidové přírodovědy a naše názory na dědičnost sexuálních vlastností tvoří samy o sobě celou mytologii. Pojetí biologicky dané přirozenosti slouží k ospravedlnění světa takového, jaký je, utvrzuje naše pojetí reality a podává tak nezvratná ospravedlnění pro naše chování. Když se zeptáte jihoamerického indiána, proč dodržuje určitý zvyk, pravděpodobně vám odpoví: „Protože to tak dělali moji dědové,“ což je zcela platné kulturní vysvětlení. Když položíte stejnou otázku Evropanovi, řekne vám pravděpodobně, že „to je přece přirozené“. Pro lidi je tedy přirozené, aby muži vládli ženám, zrovna tak jako je v lidské přirozenosti toužit po sousedově majetku či manželce. V běžných představách se lidská přirozenost stává seznamem prvotních hříchů. Paradoxní však je, že titíž lidé současně používají stejné argumenty k ospravedlnění toho, co sami považují za kladné rysy své společnosti.

K biologickým výkladům sociálně akceptovaného a artikulovaného chování by se mělo přistupovat přinejmenším s nedůvěrou. Na druhé straně ale názor, že veškeré lidské zkušenosti a utváření člověka mají kulturní podstatu, je rovněž problematické. Podle něho mají všichni příslušníci druhu *homo sapiens* určitou základní lidskost, avšak není jasné, co tuto lidskost tvoří. Nelze říci, že je plně formována danou kulturou, neboť kultury se od sebe navzájem liší mnohem více, než se od sebe liší jednotlivé osobnosti, cíle, naděje a obavy. Existuje skutečně zřejmá a prokazatelná lidskost, která spojuje všechny lidi do jedné rodiny, ale její studium je ztíženo oním běžným a chybným předpokladem, který vede teoretiky k tomu, že lidským rysům přisuzují genetické či přírodní vlivy. Je tak zcela opomíjena skutečnost, že existuje jakási zlatá střední cesta mezi přirozeností a výchovou, díky níž obecné společenské vlastnosti pocházejí ze společné lidské zkušenosti a ze života ve stejném druhu těla. Tím, že se soustředíme na kulturní nebo pohlavní rozdíly, opomíjíme často schodné lidské nebo mužské či ženské rysy. Na co zapomínáme, či co považujeme za

samozřejmé, je, že ve všech společnostech nesou břímě starostí o děti ženy, že dítě si vytváří primární či hlavní vztah k matce a že pohlaví dítěte má velký vliv na to, jaký je dopad tohoto vztahu na vyvíjející se osobnost dítěte. Pro nemluvně jsou kulturní rozdíly zanedbatelné, neboť jeho prostředí je zpočátku tvořeno matčíným tělem. To, že ženy nosí a kojí děti, je pochopitelně biologická skutečnost. Muži to dělat nemohou, ženy ano. Kromě této trochy praktických, samozřejmých znalostí nám toho biologie o vztahu matky a dítěte moc neřekne. Mohli bychom odkázat na starý známý argument o „mateřském instinktu“, ale těžko by se nám potom vysvětloval drastický úpadek tohoto pudu ve Spojených státech a Evropě od sedmdesátých let 20. století. Velká část všelidských vlastností pramení z všelidskosti životních poměrů na Zemi. Biologičtí činitelé, kteří do těchto poměrů zasahují, nejsou otázkou instinktu či dědič-

ných předpokladů k určitému chování, nýbrž záležitostí těla jakožto nástroje se všemi jeho schopnostmi a nedostatky. Lidská osobnost je skutečně z velké části výsledkem zkušeností, učení a socializace v určitém druhu prostředí. Mezi různými typy prostředí ale existují podobnosti, které lidstvo vděčí za svou jednotnost. Je možné být Apačem, Eskymákem či Maďarem, nebo též mužem či ženou, ale zrovna tak možné je být člověkem.

Slovníček pojmů:

bilateralita - Rovnoprávnost dědičných nároků a statusových postavení.

příbuzenství - Sít příbuzných, kteří pokrevně nebo často i nepokrevně odvozuji svůj původ bilaterálně od každého jednotlivce.

role - Chování očekávané od držitele určitého postavení.

status (postavení) - Postavení v rámci společenského systému, které může člověk získat tak, že mu je ve chvíli narození už připísáno (askriptivní postavení), nebo jej může dosáhnout v průběhu života (získaná postavení).

Vysvětlivky:

¹⁾ altruismus - nesobecký způsob myšlení a cítění, nezištné jednání ve prospěch druhých jako mravní princip, (opak egoismu)

Zdroje:

MURPHY R. F.: Úvod do kulturní a sociální antropologie, Praha 1998, SLON, 267 str.

Revoluční portréty: ITÓ NOE

Itó Noe byla odvážnou japonskou ženou, která se rozešla se svým společenským postavením a stala se bojovnicí za osvobození žen a za anarchismus.

Itó se narodila v roce 1895 do rodiny statkářské šlechty na jižním ostrově Kjúšú. Po absolvování Uenské dívčí střední školy byla proti své vůli přinucena ke sjednanému manželství ve své rodné vesnici. Brzy utekla do Tokia.

Tam se rozvíjely pokrokové myšlenky už od 70. let 19. století. Hiracuka Raičó založila spolek Seitóša (Společnost modré punčochy) a vydávala svůj časopis Seitó (Modrá punčocha), který dával prostor ženám k rozvoji jejich literatury, estetiky a politických schopností. Itó se do této skupiny zapojila v roce 1913, ve svých osmnácti letech, a v letech 1915-1916 se stala jednou z jeho redaktorek. Se svou znalostí několika jazyků včetně angličtiny překládala články anarchistky Emmy Goldman o postavení žen.

Itó si později vzala spisovatele Cudžiho Džuna (1884-1944), který ji učil ve škole v roce 1912, ale opustila ho kvůli vášnivému vztahu s charismatickým anarchistickým buřičem Ósugim Sakaem v roce 1916.

Volná láska

Itó a Ósugi věřili myšlenkám volné lásky. Ósugi měl v té době vztah s vůdčí anarchistkou, Kamačikou Ičiko. Naneštěstí teoretické koncepte volné lásky kolidovaly s lidskou žárlivostí a Kamačika napadla Ósugiho nožem a několikrát jej bodla. Masmédia využila tento incident k napadání Itó, Ósugiho a Kamačiky i celého anarchistického hnutí pro jejich „nemorálnost“. To zavinilo problémy v anarchistické skupině, v níž byli Itó a Ósugi zapojeni, a mnoho soudruhů se s nimi rozešlo.

Itó pracovala s Ósugim na podpoře anarchistického hnutí právě tak, jako na rozvíjení svých myšlenek o osvobození žen. Pomáhala založit socialistickou ženskou skupinu Sekirankai v roce 1921. Publikovala více než 80 článků pro různé publikace a překládala díla evropských anarchistů jako Kropotkina nebo Goldman. Navíc napsala několik autobiografických novel, které zmapovaly její život od adolescence, přes rozchod s tradicí až po dosažení jejího emancipovaného a anarchistického postoje. Jednalo se o Zacuon (Ruch) napsané v roce 1916 když jí bylo 21 let a Tenki (Bod zvratu), napsaný v roce 1918. V roce 1919 vydala s Ósugim, Wadou Kjútaróem a Kondóem Kendžim první číslo časopisu Ródó Undó (Hnutí pracujících), který usiloval o spojení anarchismu s průmyslovou dělnickou třídou, a bylo založeno mnoho poboček stejnojmenné organizace.

Zemětřesení

O dva roky později, v září 1923, krátce po narození jejího sedmého dítěte, zasáhlo východojaponskou oblast Kantó velké zemětřesení.

Aram

Jak se tomu často po zemětřeseních děje, vzplanulo mnoho požárů, jimiž bylo zabito více lidí než samotným zemětřesením. Zahynulo jich celkem 100 000 a dva miliony byly ponechány bez domova.

Začaly se šířit pověsti, podporované autoritami, že za zapalování ohňů a způsobování dalších škod ke zhoršení situace jsou zodpovědné různé „nepopulární“ skupiny. Výsledkem toho bylo, že davy napadaly mnoho imigrantských korejských a čínských pracujících a policie využila příležitosti k vraždění anarchistických a socialistických bojovníků. Tisíce byly zabity. Mezi nimi bylo deset socialistů v Kameido v Tokiu, právě tak jako Itó Noe, Ósugi Sakae a jejich šestiletý synovec, Tačibanaba Munekazu. 16. září byli vzati do vazby a všichni byli bití a rdoušeni ve svých celách obávané tajné policie Kenpeitai. Ósugi byl už dlouhou dobu čísl 1 na jejich listině smrti

O několik dní později byla jejich těla nalezena ve studni, kam byla hozena, aby se rozložila. U soudu, který následoval po objevení vraha, dostal tento vrah, tajný policista Amakasu Masahiko na příkazy císaře Hirohita pouze desetiletý žalář. Poté, co byl na zvláštní Hirohitův rozkaz o čtyři roky později propuštěn, byl pověřen „zvláštními úkoly“ v Mandžusku. Nakonec vykonal roku 1945 sebevraždu. Stalo se tak předtím, než mohli anarchisté a anarchistky pomstít jeho zločiny prolitím jeho krve.

Ještě dříve - v roce 1924 - se Wada Kjútárá, soudruh Itó a Ósugiho, pokusil zabít Fukudu Masataróa, generála zodpovědného za vojenský okrsek, kde byli zavražděni, a který předával Hirohitův rozkaz tajnému policistovi.

Itó si byla dobře vědoma následků toho, že je anarchistkou v Japonsku své doby. V roce 1911 byli Kótoku Šúsui, vůdčí anarchistka Kanno Suga, a deset dalších anarchistů falešně obviněni na základě chatrných dokladů, že se pokusili o atentát na císaře. Následně byli popraveni. Ve svém životopise popisuje Bertrand Russel jak se s Itó Noe setkal v Japonsku v roce 1921: „Byla mladá a krásná... Dora (Russellova manželka) jí řekla: ‚Nebojíte se, že vám úřady něco udělají?‘ Přejela si rukou po hrde a řekla: ‚Vím, že udělají, dříve nebo později.‘“

Z časopisu britské Anarchist Federation
Organise č. 59 přeložil Ondřej

Letní tábor (nejen) proti sexismu

Ve dnech 3.-11. července se v německém Cottbusu konal letní aktivistický tábor „Crossover summercamp“ s podtitulem „útoč na mocenské sítě!“

Kolektiv organizátorů vznikl na crossover konferenci, konající se v lednu v Brémách. Sám sebe popisoval jako skupinu skládající se z 90 % z lesbických žen různých „politických generací“ a třídního zařazení, které se již dříve znaly z okruhu radikální levice v Německu.

Podle představ organizátorů a organizátorek, které byly vodítkem pro projekt tábora, jsou všechny různé mocenské vztahy neoddělitelně vzájemně spojeny a jedním z cílů (nejen) tohoto tábora je jejich reflexe. Dalším pak je přispět k vytvoření „nové konstelace“ politických tendencí - složené z boje proti sexismu a snahy o začlenění mužů do feministické politiky, snahy ukončit nadvládu heterosexuální kultury v radikálně levicové scéně, zviditelnění lidí s transgenderovou identitou, začlenění migrantů, Židů a barevných lidí, snahy o to, aby bílí antirasisté konfrontovali svůj vlastní rasismus, a společnosti, kde nebude normou chování střední třídy. Snahy nejen napadat mocenské struktury, ale také posílit a vytvořit nové sítě odporu.

Původní název projektu byl „anti-rasist anti-sexist camp“, ten však obsahoval pouze dva vztahy nadvlády. Slovem crossover měly/i organizátorky/ři na mysli to, že mocenské vztahy (patriarchát, kapitalismus atd.) nemohou být chápány odděleně. Součástí projektu byla i snaha o překonání jazykových bariér, proto se všechny diskuse a workshopy překládaly do angličtiny. Prvoplánově byl pak kemp namířen proti nacionalismu, patriarchátu, antisemitismu, heterosexismu, kapitalismu, rasismu a dalším druhům útlaču.

Časové rozvržení kempu vypadalo tak, že neděle, úterý a pátek byly věnovány workshopům, pondělí a čtvrtek akcím, ve středu bylo volno a v sobotu větší závěrečná demonstrace.

Kromě workshopů a diskusí se každý den konaly kulturní akce (koncert ženské HC kapely, party s taneční hudbou) a videoprojekce filmů s feministickou, gender a transgender tematikou. Samozřejmostí bylo veganské jídlo, mimochodem výborné.

Na pátečním workshopu pod názvem „Různé přístupy k antisexistické politice“, kde se prezentovaly dvě německé organizace: A.G. Genderkiller (skupina složená z mužů a žen zabývajících se klasickými aktivitami jako přelepování sexistických plakátů a reklam, distribuce letáků atd.) a GIK (zkratka v překladu znamená „gender je konstrukce“), jejimiž členkami jsou pouze ženy.

GIK jako čistě ženská skupina, jenž se tak i prezentuje, vyvolala i v německém hnutí pozdvižení. Podle prezentace, jenž na workshopu zazněla, se organizují jako ženská skupina proto, že nechtějí ztrácet energii neustálým

zabýváním se sexistickým chováním mužů ve smíšených skupinách. GIK se zabývá různými činnostmi od infostánků přes promítání filmů (jednou měsíčně) po organizování recesistických demonstrací.

Další významnou složkou jejich činnosti je účast na antifašistických akcích. Při vzpomínkové antifašistické demonstraci na památku barevné ženy zavražděné neonacisty vytvořily v první linii ženský blok, což pro přítomné muže představovalo velký problém. Vyrojilo se množství otázek a kontroverzí, jako nejtýpější byly uvedeny následující příklady: „Proč musí být ženy v první linii?“, „Co se stane, když policie na demonstraci zaútočí?“ a „Vždyť antifa demonstrace nemá nic společného s ženskou otázkou!“

Jinak jsou členky GIK zapojeny i v mužských skupinách, ale pro své zapojení tam pociťují bariéry (muži je často ignorují, funguje tam mužská solidarita). Možná zajímavá poznámka pak směřuje ke vzhledu členek GIK, jenž

z obvyklé normy účastnic tábora poměrně výrazně vybočoval, a to směrem k „normálnosti“ a konvenčnímu vnímání ženskosti. Prostě všechny přítomné členky GIK vypadaly jako běžné ženy v běžném moderním oblečení s běžně upravenými vlasy atd.

Bohužel, workshop se brzy „zvrhnu“ v podle nás nesmyslnou diskusi o tom, zda je gender pouze kulturní konstrukce či ne a zda-li existuje nějaký genetický rozdíl mezi mužem a ženou(!). Proto jsme tento workshop poměrně brzy opustili a zúčastnili se druhé poloviny jiného, zaměřeného na začleňování východoevropských zemí do EU a spolupráci s aktivisty z východní Evropy. Tématem dalších workshopů byl např. Národní antisemitismus,

Diskuse o antisemitismu v arabsko-islámském světě, Přímá akce, Dekonstrukce a gender či Žena a stát.

V pátek večer se konala antifašistická demonstrace proti místním neonacistům, jenž se scházejí na benzinové pumpě v centru města, a kde před nedávnem napadli a zbili černocho.

Ideou akce bylo nenásilné převzetí benzinok, čímž by se z ní alespoň na jeden večer stala být dočasná antifašistická zóna. Akce se zúčastnilo asi 80 účastnic/ků kempu.

Dorazil i soundsystem, takže když jsme se přiblížili k fašistům, začala vyhrávat i muzika.

V ten moment na místě vypukla opravdová párty. Veselé lesbičky začaly tancovat do rytmu bezprostředně okolo neonacistů, jiní lidé si pinkali badminton či hráli fotbal. Zmatení neonacisté dělali, že nic nevidí, a neustále popíjeli lahvová piva. Zhruba za pět minut dorazila na místo policejní zásahová jednotka, která však pumpu pouze obkličila, ale akci nechala běžet. Neonacisté tak byli donuceni „dobrovolně“ ustoupit a na místě shromážděná již dobrá dvacítká se přesunula na protější stranu silnice, kde se jich do konce akce sešlo na třicet, včetně dobré poloviny žen.

Celá demonstrace trvala necelé dvě hodiny, během kterých se lidé na benzince bavili, hráli hry a poslouchali muziku a projevy ze soundsystemu. I přes to, že se akce na naší straně

bylo ve jménu práce zlikvidováno (připomeňme si jen nápis „arbeit macht frei“ na koncentračních táborech).

V dnešním Německu je domácí práce přenechána migrantkám a společenský vzestup některých bílých žen se tak děje na úkor žen barevných. Kapitalistické, rasistické a patriarchální vztahy jsou ve společnosti vzájemně propojené. Uplatňuje se nový selektivní systém migrace - volně zboží, ale omezeně lidí. V Německu probíhá kontrola migrace podle kritérií ekonomické užitečnosti a díky imigračnímu zákonu se dále zhoršuje postavení lidí v ilegality (je jim odepřen azyl) - to se dotýká zejména služebnic v domácnostech.

Autoři prohlášení dále odmítají dělbu práce na základě sexistických a rasistických kritérií, nevěří však v reformistické vylepšování systému, ale v revoluci všech sociálních vztahů směrem k nikdy nekončícímu projektu společnosti bez nadvlády. Nepopírají však užitečnost konkrétních požadavků.

Vyjádřenými konkrétními požadavky demonstrace pak bylo: Uznání domácí práce jako společensky důležité a viditelné ve veřejné sféře; konec sexistické a rasistické diskriminace na pracovním trhu a ve všech společensky nezbytných činnostech; všeobecná platnost lidských práv a pracovních zákonů a právo obrátit se na soud přístupné všem bez rozdílu státní

akce probíhala v uvolněné atmosféře pouliční párty, ze soundsystemu vyhrávala hudba, lidé tančili a bavili se. Na demonstraci se přišla podívat i skupinka neonacistů z benzinové pumpy, k žádným incidentům ale nedošlo.

K dispozici byla spousta letáků aktivně rozdávaných kolemjdoucím a projevy byly čteny přes soundsystem, takže je slyšelo spousta kolemjdoucích narozdíl od projevů přes megafon, ale na druhou stranu zde byl pouze jeden, náhodnému kolemjdoucímu vcelku nicneříkající transparent.

Demonstrace byla zakončena spontánním několikakilometrovým pochodem Cottbusem zpět do tábora, během kterého účastníci provázelo zhruba dvojnásobné množství policistů z protidemonstračním vybavením v celkem 16ti policejních antonech.

Z cca 250-300 lidí účastnících se celého nebo části kempu byla velká většina žen, což je nesporně pozitivní stejně jako již jen samotný fakt, že vůbec nějaké části antiautoritářského levicového hnutí stojí za to věnovat svou energii na přípravu kempu, který konfrontuje sexismus atd. nejen navenek, ale i dovnitř hnutí. Skutečnost, že nešlo o akci připravenou a řízenou muži, ale z velké části ženami, je velmi inspirující.

Většina účastníků kempu tvořily lesbické ženy, našlo se zde i několik transgenderů, mužů i žen (například dlouhovýslý muž s bradkou, jehož oblečení sestávalo z tygří sukně, přiléhavého stříbrného trička, růžové kabelky, s rukama ozdobenými dlouhými narůžovo nalakovanými nehty).

Přesto i zde na kempu bylo vidět, že ačkoliv se snažíme změnit vztahy mezi pohlavími, tak genderová socializace odlišná pro muže a ženy, kterou jsme prošli/y, má obrovský vliv na naše chování. Křiklavým příkladem byla dělba práce - v kuchyni pracovaly samy ženy, zatímco tzv. „security group“, tedy pracovní skupina mající na starost bezpečnost tábora a jeho obranu před útokem zelenčí (hrozil zejména útok neonacistů), se skládala ze čtyř mužů. Na dotaz, kdo by se zapojil do aktivní obrany tábora, se přihlásili téměř všichni přítomní muži, ale jen pár žen.

Je také otázka, nakolik se projekt Crossover vydařil. Účastníci byli téměř výhradně Němci (kromě nás pak ještě dva Poláci a asi dvě Holanďanky), chyběli zde barevní lidé, ale i například rodiče (kempu se zúčastnila pouze jedna rodina s malým dítětem).

Ze snahy organizátorů kempu byla v jeho závěru patrná snaha o reflexi - na toto téma proběhla i debata na závěrečném shromáždění. Vesměs panovala spokojenost až na pár menších výhrad, o kterých se hned rozproudila diskuse. Jedna skupina, která se dříve účastnila lednové Crossover conference v Brémách, zde také rozdávala svoje materiály s názvem „Překonávání hierarchií“, kde vysvětlovala svou nespokojenost s její organizací (zejména lesbické ženy si stěžovaly na ustanovené mocenské nerovnosti ve skupině a na to, že konference byla příliš intelektuálně orientovaná a téměř zcela bělošská).

Marta

Více v článku: Útoč na síť moci, A-kontra, č. 7-8/2002

zúčastnilo hodně mužů, byla na místě zjevná převaha žen a šlo tak o první převážně ženskou antifa demonstraci, které jsme se zúčastnili (a asi i jedna z mála, která kdy proběhla). Rozdíl oproti „mužskému“ pojetí byl zřejmý na první pohled - důraz nikoliv na násilí, ale na zábavu a kreativní protest, radost z akce, nikoliv neustálé napětí, stres a „nuda“.

Sobotní demonstrace byla zaměřená na propojení práce, genderu a migrace. V prohlášení organizátoři/ky upozorňují na problém neplacené domácí práce vykonávané ženami (vaření, úklid, péče o děti, staré a nemocné a navíc emocionální péče o muže), která však není společností chápána jako práce. Upozorňují také na problém „sexuální práce“.

Práci neberou jen jako osvobozující protipól kapitalismu, jak ji chápe většina levice, ale jako specificky kapitalistickou formu lidské aktivity, vykořisťující a odcizenou. V Německu má navíc mezinárodní kontext - mnoho lidí zde

příslušnosti; přístup ke zdravotní péči, vzdělání a dalším sociálním službám pro všechny; uznání diskriminace na základě pohlaví jako důvod pro získání azylu; příznání trvalého pobytu ženám uprchlicím bez ohledu na jejich rodinný stav; zlepšení právní situace ilegálních sexuálních pracovníků; právo na náhradu mzdy pro ilegální dělníky; stejnou mzdu za stejnou práci; zrušení zákonů omezujících přistěhovalectví; právo na legalizaci; vyplacení náhrad za zločiny německého kolonialismu (např. v bývalé německé jihozápadní Africe); vyplacení náhrad německými korporacemi za jejich roli v ustanovení rasistického apartheidu v Jižní Africe a okamžité vyplacení náhrad všem nuceně nasazeným za nacistického režimu.

Demonstrace samotné se zúčastnila většina tábora (kromě malé skupinky, jenž jej po dobu demonstrace hlídala), takže před radnicí v Cottbusu se po dvanácté hodině sešlo odhadem okolo 150 až 200 lidí, opět vesměs žen. I tato

ŽENY V ČESKÉM ANARCHISTICKÉM HNUTÍ DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

V minulém čísle *Přímé cesty* vyšel zajímavý článek týkající se účasti žen v dělnickém hnutí v 19. a na počátku 20. století. Čtenáře by mohlo zaujmout, že v článku pro *anarchofeministický časopis nenalezl prakticky nic o ženách v českém anarchistickém hnutí, které ve stejné době existovaly, vyvíjelo celou řadu aktivit a pokud nebylo stejně silné jako ostatní politické proudy hnutí pracujících svou početností a organizovaností, přinejmenším z části tento handicap dohánělo značným vlivem v myšlenkovém a kulturním ohledu. Při bližším pohledu se ale není čemu divit.*

Hnutí takřka bez účasti žen?

Malé účasti žen v českém anarchistickém hnutí si někteří autoři píšící o dějinách tohoto hnutí již povšimli a zmínili ji, dosud ale nebyla nikdy uceleně zpracována. Důvodů je několik a za hlavní z nich lze pokládat to, že dosud neexistují ucelené a uspokojivé dějiny českého anarchistického hnutí. Existuje několik více či méně (často více) zajímavých prací o jednotlivých úsecích tohoto hnutí či jeho jednotlivých osobnostech (a to vesměs o těch, které později prosluly jako umělci a/nebo jako bolševičtí politici) nebo o tomto hnutí z jednotlivých úhlů pohledu, ucelená historická práce ale chybí. V nyní dostupných pracích jsou některá témata zdůrazňována (např. role básníků-buřičů, role pozdějších bolševických politiků, filosofické aspekty českého anarchismu, jeho role na hornickém severu), jiná jsou naopak přehlížena – a role, nebo spíše ne-role žen mezi ně patří. Jedná se přitom o téma bezesporu zajímavé a důležité. Jako takové je pocítováno nejen anarchofeministy a anarchofeministkami z počátku 21. století, bylo za ně pokládáno už i mnoha anarchisty z doby, o níž se zde píše. Snad tedy bude tento stručný příspěvek textem, který tuto otázku alespoň otevře a vyprovokuje její další zpracování.

České anarchistické hnutí se vyprofilovalo v 80. a 90. letech 19. století z nejrůznějších skupin a jednotlivců, převážně socialistů nespokojených s politickým kompromisem a vnitrostranickým autoritářstvím sociální demokracie a z radikální mládeže. Nalezlo ohlas především mezi severočeskými horníky a textiláky a v určitých skupinách pražských intelektuálů a umělců. Hnutí seskupené do nejrůznějších lokálních - především dělnických - spolků se volně organizovalo kolem jednotlivých aktivit a akcí (především vydávání a distribuce různých časopisů, stávky v severních Čechách, ale např. také boj o české školy v pohraničí nebo snahy o družstevně-komunitní projekty). Postupně se počátkem 20. století vytvořilo několik organizací, jednak několik více či méně anarchistických odborů a jednak *Česká anarchistická federace (ČAF)*. Hlavním organizačním těžištěm ale zůstaly časopisy, kolem nichž se formovaly skupiny v podstatě určující politiku hnutí. Mezi těmito skupinami mnohdy panovala značná politická i osobní nevráživost a ve vzájemných sporech se často odhalila velmi nízká politická kultura celého hnutí. To spolu s mnoha dalšími faktory způsobilo odchod celé řady anarchistů

z hnutí. Těsně před první světovou válkou se v rámci hnutí pokusily některé skupiny o sebereflexi a zefektivnění aktivit, což vedlo ke snahám o vytvoření anarchokomunistické „svěrázné“ politické strany. Ta během první světové války v podmínkách perzekuce a společného boje proti Rakousko-Uhersku organizačně splýnula s národními sociály a v roce 1918 se už anarchisté podíleli (a to i ve vysokých státních funkcích) na vytváření první republiky, od níž si ovšem slibovali značnou míru sociální spravedlnosti. Tato jejich role je vede k odklonu od anarchismu a postupně zklamající s poměrů v první republice stejně jako nadšení z ruské revoluce nakonec dovedli jejich většinu k aktivnímu členství v komunistické straně.

Jakou roli ale sehrály v tomto hnutí ženy?

V prvních letech hnutí, přesněji řečeno v dobách jeho krystalizace, nejsme o účasti žen informováni skoro vůbec. Anarchosyndikalista (a později poslanec československého parlamentu) Václav Draxl nám ve své vzpomínce na devadesátá léta 19. století zanechal popis jedné takové rané anarchizující skupiny. Jednalo se o konspirovanou organizaci s radikálně socialistickými cíli a stanovami, které z obav před prozrazením nebyly napsány a členové se je museli učit nazpaměť. Ženy měly v tomto konspirativním spolku členství výslovně zakázáno, protože byly pokládány za nespolehlivé.¹⁾

Jedná se pochopitelně pouze o jeden konkrétní případ a je otázka, do jaké míry platilo něco podobného pro ostatní radikálně socialistické skupiny, které v devadesátých letech tvořily základní kámen pro vznikající anarchistické hnutí. Jedná se ale patrně o projev relativně rozšířeného předsudku. Ani později, když se hnutí zkonstitovalo do veřejných spolků a organizací, které účasti žen žádné překážky tohoto druhu nekladly, se situace příliš nezlepšila. Zajímavým svědectvím je anketa, kterou ve svých řadách uspořádala rok po svém založení *Česká anarchistická federace*. Z ní vyplývá, že z 226 členů/ek této organizace byly pouze dvě ženy.²⁾

Navíc pokud už ženy v hnutí jsou, dostávají se tam spíše „po boku“ „svých“ mužů – ať už manželů nebo druhů. Podobně jako se jim starají o domácnost, přebírají v krizových situacích i část jejich politické práce, aby se po překonání dané krizové situace vracely „k plotně“ a k okrajové úloze ve hnutí, zatímco politická práce se vrátila zpět k mužům. To je případ snad všech redaktorek tehdejších českých anarchistických časopisů. V době věznění Jana Opletala, anarchistického socialisty a antiklerikála vydávajícího v letech 1896-1900 časopis *Malice dělnická* (a poté až do poloviny dvacátých let časopis *Malice svobody*), vydala **Anna Jedlá** v září 1899 jako náhradu za tento časopis jedno neperioidické číslo pod názvem *Volnost*. Asi půl roku (od června do listopadu 1904) přinejmenším podle tiráže redigovala Neumannův *Nový kult* jeho manželka **Kamila Neumannová** (dlužno dodat, že ta zůstala ediční práci věrná a proslula i později jako nakladatelka – to už ovšem bylo po

rozchodu s Neumannem a přinejmenším do jisté míry i s anarchismem). V roce 1906 byla jako vydavatelka časopisu *Nová omladina* (navazoval na zakázanou *Omladinu*) uvedena **Marie Vohryzková**, manželka skutečného vydavatele, předáka českých anarchosyndikalistů Karla Vohryzky. Redaktorku *Práce*, čtrnáctideníku vydávaného ČAF, dělala relativně od května 1906 do března 1907 **Marie Müllerová**. Tato asi nejvýznamnější žena v českém anarchistickém hnutí své doby (i později byla např. členkou koordináčního orgánu ČAF a v podstatě celého českého anarchistického hnutí, byla také členkou *Federační komise* a až do roku 1914 se pravidelně účastnila různých anarchistických aktivit) byla zároveň přímo ukázkovým příkladem výše uvedeného – jednalo se o milenku Stanislava Kostky Neumanna a poté, co ji opustil, o družku jiného významného anarchisty a vydavatele *Práce*, Michala Káchy. „Zodpovědnou redaktorkou“ *Práce* se stala kvůli právním problémům a jednu dobu i kvůli věznění původních redaktorů tohoto listu, svého druha a básníka Fráni Šrámka. A aby tento výčet nebyl neúplný, měli bychom zmínit ještě družku dalšího anarchisty, Aloise Věkoslava Hábera, **Annou Málkovou**, která s ním v posledních měsících jeho života začala vydávat anarchistický časopis *Tribuna* a po jeho smrti v lednu 1908 se ve vydávání snažila pokračovat ve spolupráci s mladým literátem Kepkou.³⁾

Ženy tedy měly vedle mužů zcela druhotnou roli, jejich aktivní úloha se v podstatě hodila pouze jako východisko z krajní nouze. Nejen to. Docházelo i k situacím, kdy se ženy stávaly přímo argumentační zbraní v mužských konfliktech – např. Alois Věkoslav Háber v jedné brožurce kolem roku 1905 varoval před Karlem Vohryzkem a jedním z jeho argumentů bylo, že mu údajně svedl ženu a nakazil ji pohlavní chorobou.⁴⁾

Ženy reflektují české anarchistické hnutí

Tento stav nebyl pro anarchistické hnutí hlásající rovnost a emancipaci nijak uspokojivý. Již v té době proto docházelo k různým pokusům o jeho reflexi. Ale ještě předtím, než se k nim dostaneme, bude možná zajímavější podívat se na to, jak české anarchistické hnutí reflektovaly samy ženy, které se ocitly sice ne v jeho řadách, ale rozhodně v jeho těsné blízkosti. Právě ony totiž poskytly dvě nedocenitelná svědectví o soudobém anarchismu. Jednalo se o **Boženu Hodačovou-Neumannovou**, která byla po mnoho let družkou a pak i manželkou Stanislava Kostky Neumanna, a o **Marii Majerovou**, ženu, jíž má většina čtenářů zafixovanou jako „socialisticko-realistickou“ klasičku, v dané době se ovšem krom toho, že se jednalo o organizovanou sociální demokratku a pilnou žurnalistku této strany, rovněž pohybovala v anarchistickém prostředí a byla také milenkou několika čelných anarchistů.

Kniha *Byla jsem ženou slavného muže*⁵⁾ Boženy Hodačové-Neumannové líčí nelehké soužití ženy s básníkem, který byl zároveň jednou ze skutečně určujících osobností českého

anarchismu, schopnou mít na něj zásadní ideový vliv po většinu doby existence hnutí. Je jasné, že je určujícím způsobem ovlivněna svým rozčarovaním z nezdáreného manželství a že její text rozhodně nelze přijímat nekriticky jako nějakou zjevenou objektivní pravdu. Na druhou stranu jde v mnoha ohledech o unikátní svědectví o vztahu jednoho z čelných představitelů českého anarchismu k ženám a o tom, jak korespondovaly jeho názory na osvobození člověka s tím, co sám dělal ve svém osobním životě.

Božena Neumannová rozhodně nebyla nějakou hloupou dívkou, která by nedosahovala intelektuálních kvalit svého muže a v zajetí úzkoprsých předpokladů odmítala i jeho pokrokové myšlenky. Božena Neumannová krom toho, že byla zamilována do svého milence a později manžela, s ním také sdílela jeho ideály. Reprodukce patriarchálních schémat i mezi „pokrokaři“ ale určila i jí roli služby v domácnosti. Postupně navíc poznávala různá anarchistská hesla v jejich poněkud odvrácené podobě, když svými velkými slovy zakrývaly nepřilíh radostnou realitu. Například tolik skloňovaná „volná láska“ znamenala pro jejího manžela svobodu k nejrůznějším formám nevěry bez ohledů na její city. Neumann ale na druhou stranu nebyl schopen tolerovat ani neskonale nevinnější Boženiny kontakty s jinými muži. Božena Neumannová ukazuje nejen to, že v jejich domácnosti rozhodně nevládla žádná rovnost, muž pro sebe vyžadoval plnou obsluhu, pozornost své ženy a naprosté pochopení a upřímnost, nebyl ale schopen oplácet stejným, a to ani v dobách, které byly pro jeho družku krizové. Právě naopak jí svým chováním (často způsobovaným i jistou mírou psychické lability a záchvaty prchlivosti, někdy posilované alkoholem) silně přidával – příběhy o tom, jak ji těhotnou pronásledoval s holí, nebo o tom, jak jí před nabytou hospodou označil za „couru“ jen proto, že se jej snažila vyvést z pobouřeného ovzduší, které vyvolal, pak byly spíše jen vrcholem neradostného soužití.

Autorka ale připomíná i autorovy značně kontroverzní názory, které zůstaly spíše skryté a poukazují na jiný obraz Neumanna než je anarchistický bojovník proti jakékoli nerovnosti: „...musela jsem dojít k názoru, že feministou vůbec není, že nepřije ženám svobodu ani sociální ani politickou, vždy říkal, že ženám patří jen vařečka. Teprve postupem doby, až si ženy dobyvaly stále větší míru rovnoprávnosti, začal se s ženskou otázkou vyrovnávat a došel k názoru, že emancipace žen má skutečně velký význam a hodnotu ve společnosti. Ale tehdy, v začátcích našeho soužití, pohlížel na všechno, čemu se říkalo sebeurčení žen, s posměchem a odporem. (...) A přestože život zasvětil nejlevějšímu socialismu, bylo mi hrozně, když pronášel svoje úsudky o ženách.“⁶⁶ Neumannová píše: „Muži, jak jsme je v té době poznala, měli vesměs stejný názor: Vše co bylo mužské, bylo lepší, vše, co bylo ženské, podřadné. Ženy-včelíčky, které o ně pečovaly, byly hmotně zajištěny a dál nebylo mužům třeba je nějak zvlášť doceňovat.“⁶⁷ Když se jeho manželka snažila získat pro socialistické a snad i anarchistické názory své sousedy z vesnice, odbyl to lakonicky slovy „každé lidské vši věnuješ pozornost.“⁶⁸ Rozšiřující se propast mezi hlášenými a doma uplatňovanými názory vedla pak nejen autorku, ale i rozličné jiné lidi, o nichž ve své knize vydává svědectví, k názoru, že Neumann vlastně

skutečným anarchistou ani není. Sama Božena Hodačová-Neumannová pak s hnutím i svým druhem zúčtovala velmi ostře: „*Čím větší socialista nebo anarchista, tím více dává přednost vlastní kapse. Nahodilo se mi poznat i jiné kamarády, kteří byli ochotni společně zaflámovat mnoho a pěkně, ale přinést větší obět věci, myšlenky či osobě bylo jim vzdáno, i u nich byla touha po penězích větší, než bylo slušno. Ač to zní paradoxně, slyšela jsem samotného Bouřliváka /Neumanna/ nejednou, ale tisíckrát vzdychat: ‚Chtěl bych být bohat... chtěl bych mít hodně peněz.‘ Popírali kapitalismus, ale vždy čekali, že oni sami jednoho dne jakoby zázrakem se stanou bohatci, jsouce přitom bezpečně přesvědčeni, že kapitál by se ocitl v zasloužených rukou.*“⁶⁹ A se samotným „Bouřlivákem“ Neumannem účtuje takto: „*Ne nadarmo vytýkali mu jeho nepřátelé, že žije buržoazně. Nejsem a nebyla jsem dost slepá, abych neviděla, že patří do řad socialistické, lépe řečeno anarchistické buržoazie.*“¹⁰⁰

Takřka nesnesitelné soužití s milovaným i nenáviděným Neumannem vyústilo roku 1907 v pokus o jeho opuštění a útěk s Rudolfem Těsnohlídkem, rovněž anarchistickým básníkem. Tomu ztroskotat jeho minulý vztah, jeho milenka (původně nadaná literátka Jindra Kopecká) spáchala sebevraždu a on sám byl vyšetřován pro možný podíl, který se ale nepodařilo prokázat. Neumann se snažil získat svou ženu zpět a po nejrůznějších trapných epizodách, během nichž např. oba anarchisté měli Boženu Hodačovou vydírat pohrůzkami sebevraždy, se mu to i podařilo. Není schopen ani splnit vlastní slib, že jí epizodu nebude připomínat a vyčítat a naopak ji uráží. Když se to dozví Těsnohlídek, reaguje tím, že Boženě Hodačové „přikáže“ sebevraždu... Neumannové tak nezbylo nic než znechucení nad oběma muži – anarchisty.¹¹¹ Od Neumanna nicméně neodešla, i kvůli svému dítěti, za války se za něj dokonce vdala a byla jím opuštěna až uprostřed dvacátých let.

Jinou soudobou ženskou reflexí anarchistického hnutí je román Marie Majerové *Náměstí republiky*¹². Tento text se ovšem od svědectví Hodačové-Neumannové výrazně liší. Především není o českých anarchitech, a navíc, i když v něm vystupuje celá plejáda skutečných postav, jedná se o román, nikoli o vzpomínky, hlavním hrdinou je navíc muž. Přesto jde o zajímavé svědectví o tom, jak vzdělaná a emancipovaná, socialisticky smýšlející žena vnímala některé rysy anarchismu. Jedná se o příběh ruského emigranta, který odejde z Vídně a v Paříži narazí na svéráznou anarchistickou komunitu, zabývající se nejen revoluční politickou činností, ale také diskusí o různých oblastech života a životním „ted a tady“. Postupně se ovšem ve skupině zklame – nalézá v ní demagogii, rozpory v hlášených myšlenkách a nevíru v proklamované ideály např. o budoucí společnosti, což jej pak vede spolu s deziluzí z republikánské Francie k militantnímu vystoupení – střelbě po policistovi na prvomájové demonstraci.

Kritický pohled Majerové se projevuje zejména na kritice vztahů uvnitř anarchistické komunity. Literárními prostředky upozorňuje nejen na rozhádanost jednotlivých skupinek, ale i na existenci vnitřních hierarchií.¹³ Za společensky v podstatě neudržitelnou označuje Majerová většinu „komunistických kolonií“, z nichž jednu popisuje.

Anarchistické hnutí reflektuje neúčast žen

Ženy tedy v anarchistickém hnutí silně vnímaly rozpor ideálů a praxe a poznávaly, že přes všechny proklamace o rovnosti a emancipaci pro ně v anarchistických hnutí je pouze malé místo, a to spíše místo opor „jejich“ mužů, než prostor pro samostatnou aktivitu. To samozřejmě nikterak neposilovalo jejich účast na aktivitách hnutí.

Tento stav ovšem nebyl pro anarchistické hnutí nikterak uspokojivý. Docházelo tedy k jeho reflexím z anarchistických řad, přičemž si alespoň ty nejvýznamnější stručně zmíníme.

V časopise *Práce* se objevil pokus o rubriku **Pro ženy**, který byl nadepsán jako „*stálá rubrika*“¹⁴. Autor (podepsaný jako Joe Salm, jednalo se o pseudonym Fráni Šrámka) oslovuje čtenářky svého textu „*družko, milenko nebo ženo mého kamaráda*“ a celý text je v podstatě o tom, že by se tyto ženy měly snažit chápat „*sociální ideál*“ svých mužů s tím, že nepochopení tohoto ideálu mimo jiné „*vražedně studenými rukama sahá na jeho lásku*“. V následujících číslech již nicméně tato „*stálá rubrika*“ nepokračovala.

Tématu ženské emancipace se věnoval ve svém prvním ročníku (1908-1909), tedy v době kdy jej redigoval Stanislav Kostka Neumann, významný anarchistický časopis *Zádruha*. Vedle rozsáhlého seriálu **Původ a povaha mravnosti**¹⁵, který je Neumannovým přepracováním historika kultury Eduarda Fuchse a překladu čelné americké anarchistky **Emmy Goldman Tragédie ženské emancipace**¹⁶, se zde nachází velmi zajímavý článek **Svobodná žena**¹⁷. Ten patrně pochází přímo z pera Stanislava Kostky Neumanna.¹⁸ Článek se velmi tvrdě ohrazuje proti ženské emancipaci a feministickému hnutí. Obojí pokládá za následek soudobého stadia vývoje kapitalismu, ve kterém bylo nutno nahnat ke strojům i ženy. Vedle velmi zajímavých postřehů, které jsou ovšem mnohdy podobné kritice emancipace v již zmiňovaném článku Emmy Goldman, zde nalezneme především kritiku úpadku „ženství“, jež prý ženská emancipace přinesla. V některých pasážích článků v anarchistickém časopise přímo zaráží mírou reprodukce genderových stereotypů, jíž obsahuje: „*Zkusme to jakkoli a kdekoli, vrátíme se vždy k onomu primitivnímu poměru, jehož jádro jest prosté, jasné, sladké a užitečné: muž s kořistí vrací se z lovu, doma ho čeká teplé objetí, teplé ohniště, teplá večeře. Dejme tomuhe jádra jakoukolivěk obal, skořápku, ale neporušujme jeho povahu.*“ Jasně diskriminační je pak jiná věta v článku: „*Smysl existence mužovy jest v poměru k dílu, jemuž se věnoval, smysl existence ženiny jest v poměru k muži, kterého si zvolila.*“ Tento přístup přitom není v *Zádruze* ojedinělý.

Mezitím ovšem začal v roce 1910 vycházet zajímavý časopis anarchistické mládeže *Mladý průkopník*¹⁹. Skutečně průkopnické v otázce o níž hovoříme bylo jeho osmé a na dlouhou dobu poslední číslo, které sama redakce charakterizovala: „*Toto číslo listu, ač nejsme přáteli separace ve věci této, věnovali jsme ženské otázce, poněvadž se nám shrnula vhodná k tomu látka a pak proto, aby se nám hodilo k agitaci mezi dvěti mládeži.*“²⁰ Číslo je uvedeno článkem Stanislava Kostky Neumanna **Epistola k dělnické díve**²¹. V něm autor básnickým jazykem adresuje čtenářce *Mladého průkopníka* výzvu: „*Tvé místo lje! po boku bratra tvého, jež*

stohlavou saň autority vyšel potřít“. Uvědomuje si, že stávající poměry nejen kapitalismu, ale také patriarchální rodiny dělají z ženy „sešlou otrokyni vykořisťovaného otroka“ a reaguje na to kritikou prosazovatelů omezené emancipace: „Shledali, že první podmínkou svobody ženiny jest její neodvislost hmotná, ale zapomněli, krátkozrací a domysletí se bojící, že stejně základní podmínkou jest její neodvislost ve věcech lásky a mateřství.“ Ještě zajímavější jsou ale další články, především pseudonymní **Získejme ženy** a **Láska** Slávy Herlase. Zejména první z nich velmi upřímně a sebekriticky hodnotí neschopnost hnutí získat ženy a zamýšlí se nad příčinami. Na vině je podle něj především nedůslednost hnutí v realizaci anarchistických myšlenek v každodenních životech samotných anarchistů: „*Jak můžeme od ní žádati pochopení našich snah, když je sami nedovedeme či nechceme uskutečnit. Žena jako milenka jest nám jen předmětem k ukájení rozkoše, jako manželka je naší otrokyní a posluhovačkou, jako matka je chůvou a kojnou našich dětí. Ona jest otrokyní nás, kteří máme plná ústa svobody, ale ani duchem nedovedli jsme se ještě z otroctví osvobodit.*“ Herlasův článek pak kritizuje anarchistické muže, kteří si vybírají ženy nemající pochopení pro jejich myšlenky a uzavírá výzvou: „*Příště přijde každý se svou milenkou na naše týdenní schůzky.*“

Jestliže **Mladý průkopník** byl průkopnický v tom, že se o změnu pokusil, ale podle všeho nebyl příliš úspěšný, k praktickému průlomu došlo o pár let později a byl spojen s jinými jmény.

K prolovení anarchismu a radikálního pojetí ženské emancipace došlo až roku 1912 především díky tomu, že se do hnutí aktivně zapojila **Luisa Landová-Štychová** (původním jménem Vorlíčková), již sedmadvacetiletá a vdaná za politicky aktivního hvězdáře a socialistu Jaroslava Štycha (spolu s ním ve zhruba stejné době spoluzakládala *Svaz socialistických monistů*). 25. května 1912 jí anarchistická skupina *Politický klub Vilém Körber* uspořádala přednášku na téma **Manželství, rodina a volná láska**²¹. Tento text byl opravdu značně radikální. Kromě značné pozornosti věnované nespravedlivému přesouvání domácí práce na ženy a kritice rodiny jako opory „*kapitálu, militarismu a klerikalismu*“ zde zaujmou především rozsáhlé kritické analýzy pojmů jako láska a mateřství. Štychová, která v přednášce sama připomněla svůj stav vdané ženy a matky zde označuje jakékoli manželství a mateřství za odnož soukromého vlastnictví a v podstatě velmi nebezpečný cit, který zabraňuje objektivnímu posuzování skutečnosti. Kritiku rozvíjí: „*Láska není ničím více, než útokem na osobní svobodu a lidskost samu.*“ Přednáška navíc nebyla osamocenou akcí, ale následovaly další přednášky a články s nejrůznějšími tématy, včetně např. návrhu stávky žen jako zbraně proti válce a militarismu.

Právě vlivu provokativních myšlenek Štychové můžeme dle mého soudu přičíst značnou zásluhu na dalším prohlubování zájmu hnutí o emancipaci žen a také sebereflexi hnutí v tomto směru. Jiným zajímavým představitelem tohoto proudu se stal **Rudolf Máša** (později proslul jako autor několika antiklerikálních brožur). Právě on měl 9. 11. 1913 na setkání severočeských bezvěrců z řad ČAF poměrně zásadní projev.²³ Zde silně napadl dosavadní opomíjení žen v anarchistickém

hnutí a vyzval k nápravě. Zároveň se velmi silně stavěl proti samostatnému ženskému hnutí, které zpochybňoval mimo jiné poukazem na nízkou úroveň pouze ženských spolků. Jeho referát vyvolal diskusi, jejímž závěrem byl mimo jiné apel na získávání žen do hnutí, prozatím především žen a dcer jeho mužských příslušníků. Byla také schválena komunikace s Landovou-Štychovou, která měla v té době údajně psát brožuru o ženském anarchistickém hnutí, a to, že příspěvky žen v hnutí budou používány na tisk „ženské“ literatury. Charakteristická je pro tuto konferenci i celkový status žen v hnutí následující poznámka v zápise z konference: „*Na konferenci přítomné ženy se debaty nezúčastnily, přes to, že jevíly při diskusích velmi živý zájem o svou věc. Nechalo se to předpokládat a také jsme s tím téměř počítali, známe své ženy a víme, že pro diskuse musí být teprve odchovány.*“ Následkem toho nebyla prozatím ani vytvořena plánovaná ženská pracovní komise a byl vytvořen pouze prozatímní kontakt (jednalo se patrně o ženu Rudolfa Máši). Rudolf Máša měl v té době rovněž na několika místech v severních Čechách přednášky o situaci žen v soudobé společnosti.

Na sjezdu v Duchově bylo rovněž usneseno vytvořit v rámci časopisu *Zádruha* čtyřstránkovou přílohu pro ženy. To ovšem nebylo zrealizováno, teprve v 6. čísle *Zádruchy* (a poté v dalších dvou) se začala objevovat **ženská hlídka**, která ovšem měla podstatně skromnější rozměry. I tak se jednalo o významný počín a další kamínky v mozaice snah o začlenění žen a „jejich“ témat do českého anarchistického hnutí. Další snahy v tomto směru, právě tak jako další vývoj anarchistického hnutí jako celku, pak už ovšem přervala válka.

Ta sice vedla k posílení role žen, u nás ovšem nebylo (snad s výjimkou Luisy Landové-Štychové) příliš koho posilovat. Štychová se skutečně spolu se svým manželem dostala v době internace ostatních předních anarchistů k významné roli v hnutí a přispěla ke z dnešního pohledu značně kontroverznímu sblížení a posléze i organizačnímu splynutí anarchistů s dalšími socialistickými silami – nejprve s národními sociály, posléze po různých peripetiích s bolševickými komunisty. Proslula jako feministka, dělnická organizátorka, propagátorka ateismu, náčelnice socialistických skautek i jako poslankyně (v letech 1918-1923 za národní sociály, v letech 1925-1929 za KSČ), po roce 1929 byla odstavena od většího vlivu i mezi komunisty a mezi tímto obdobím a svou smrtí v roce 1969 napsala několik velmi zajímavých vzpomínkových prací. To vše už ale nepatří do dějin českého anarchismu, tak nanejvýš v první fázi do dějin jeho postupného zániku.

Závěr

Dějiny českého anarchismu nám tak skýtají až zarážející pohled na velké emancipátory celého lidstva, kteří zaujímají často velmi prazvláštní postoj k jeho celé polovině. V lepším případě byli čeští anarchisté schopni alespoň

deklarativních prohlášení o tom, že jim jde i o svobodu pro ženy nebo u řídkých výjimek i sebereflexe svého vlastního hnutí. V horším případě pak reprodukovaly genderové stereotypy „ženství“, které je obklopovaly. Celá řada projevů převážující mužské části hnutí ukazuje, že navzdory všem řečem o rovnosti byl prototypem emancipovaného, osvobozeného člověka muž a že hnutí příliš neodráželo takové požadavky, které by byly schopny zajistit svobodu i pro ženy. Právě naopak – zejména v osobních životech jednotlivých protagonistů hnutí bylo této svobody mužů dosahováno často na úkor nesvobody žen. To zase vytvářelo překážky ženám v zapojování se do anarchistického hnutí... a kruh se uzavíral.

Na druhou stranu by bylo zcela ahistorické a velmi nespravedlivé, kdybychom tehdejší hnutí jednostranně odsoudili a dívali se na něj jen pod zorným úhlem těchto faktů. Toto hnutí udělalo celou řadu zásadních kroků mezi severočeskými horníky, zajistilo anarchismu místo v politických i kulturních dějinách Čech a jeho antimilitaristická a antiklerikální aktivita má dle mého názoru jisté dopady i na odpor k válkám, armádám, církvím a náboženstvím v české populaci dodnes. Bylo by povrchní a ahistorické toto hnutí „soudit“ za to, že neodpovídalo představě nějakých dokonalých „genderově korektních“ anarchistů z dnešní doby. Spíše bychom se měli zamyslet nad tím, zda některé jeho chyby neopakujeme v té či oné podobě sami.

Ondřej Slaček

Poznámky

- 1 – Viz Draxlův příspěvek ve sborníku Dvacet pět let práce Československé strany socialistické. Praha, 1922.
- 2 – Práce č. 18, ročník I (15. září 1905). Je třeba dodat, že anketa nebyla kompletní, protože se jí účastnilo 19 skupin ČAF, zatímco čtyři nebyly schopny odpovědět.
- 3 – Zde jsem vycházel hlavně z disertační práce Václava Štěpána *Český anarchismus: Od začátku 90. let XIX. století do roku 1914 (z roku 1966)*, v jejímž rámci je zpracována bibliografie českých anarchistických časopisů z daného období.
- 4 – Poslední údaj viz Andrej Funk: Vilém Körber a Alois Věkoslav Háber, Svobodná práce 17.
- 5 – Božena Hodačová-Neumannová: *Byla jsem ženou slavného muže*, Brno, 1998.
- 6 – Tamtéž, str. 27.
- 7 – Tamtéž.
- 8 – Tamtéž, str. 192.
- 9 – Tamtéž, str. 68-69.
- 10 – Tamtéž, str. 192.
- 11 – Tamtéž, str. 167-183. Neumannův pohled na stejnou událost viz S. K. Neumann: *Stati a projevy II*, str. 527-528.
- 12 – Marie Majerová: *Náměstí republiky*, Praha, 1976.
- 13 – V uvedeném vydání viz str. 193, 206-7.
- 14 – Práce č. 2, roč. II (8. 2. 1906), str. 2-3.
- 15 – *Zádruha* č. 8-11 a 13-15, roč. I. (říjen – prosinec 1908).
- 16 – *Zádruha* č. 26, roč. I. (27. 2. 1909).
- 17 – *Zádruha* č. 23, roč. I. (6. 2. 1909).
- 18 – Není ovšem obsažen v jeho sebraných nebasnických spisech vyšlých pod názvem *Stati a projevy* (ač jinak obsahují všechny jeho texty včetně urgenci předplatitelů a jiných marginálních notiček).
- 19 – Téhož roku ovšem vycházet přestal a byl obnoven až roku 1912.
- 20 – *Mladý průkopník* 8/I (15. 10. 1910).
- 21 – Tento článek vyšel původně již z osem let dříve, v *Kalendáři revolucionářů* na roku 1903, je též otištěn v S. K. Neumann: *Stati a projevy I*, str. 431-435.
- 22 – Tu později otiskla na pokračování *Zádruha* (č. 5 a 6, roč. IV, 31. 5. a 7. 6. 1912).
- 23 – Zápis ze sjezdu byl otištěn v *Matici svobody* č. 1, roč. XV (3. 12. 1913).

Obrázek je převzat z knihy *Český anarchismus a jeho publicistika 1880-1925* od Václava Tomka, kterou v uplynulých dnech vydalo nakladatelství Filosofia

ROZHOVOR S INFECT

Spousta lidí říká, že Hardcore je zábava hlavně pro bílý a zdravý kluky ze střední třídy západní společnosti. Naštěstí to není pravda, což mimo jiné dokazují taky tyhle holky z daleké Brazílie. Když se mi poprvé dostal do ruky jejich singl, tak jsem věděl že půjde o něco extra... Tenhle rozhovor se uskutečnil po internetu a odpovídala bubenice ESTELA.

PC: Pro začátek nám pověz to základní o kapele (line-up, diskografie...)

Estela: Kapelu jsme založily v polovině roku 1998. Infect jsou: Estela (bicí), Tatiana (basa), Bianka a Juliana (kytary) a Indayara (zpěv). Znalý jsme se už dlouho, ale v té době jsem se vrátila z Velké Británie a chtěla jsem začít hrát hodně rychlou hudbu, takže jsme to dali dohromady. Jasně že z počátku to nebyl žádný zázrak, ale myslím, že o té době jsme se zlepšily. Zatím jsme vydaly 3 dema, máme skladby na kompilaci „TRASMATER vol. 1“, dále 7“ s názvem „INFECT“ (vyšel v Brazílii), 7“ s názvem „E S P É R I T O“ (v y š e l v Holandsku - na tom je stejný materiál jako na prvním singlu plus nějaké skladby navíc), split CD s kapelou DISCARGA, další split CD s WRECKER a teď se zrovna chystáme nahrávat naši první velkou desku.

PC: Infect jsou dívčí/ženská kapela. Jak je to v Brazílii s dívkami/ženami zapojenými do HC a celkově alternativní scény? (Tady v Evropě mi to připadá, že HC punk je spíš nějaký macho klub...)

Estela: Máme tady jak čistě ženské kapely, tak i kapely, kde hrají holky a kluci dohromady. Nikdy nám nešlo o to, být holčičí kapelou. Je sice skvělé vidět holky hrát energickou muziku, ale podle mého je stupidní vyzdvihovat to příliš – to podle mého zavání sexismem: „Jé, podívej, ty holky hrajou úplně jako kluci, no není to hustý!?!“ Všichni - kluci nebo holky - máme nějaké cíle, přání, ideály, něco, čeho chceme dosáhnout. Pohlaví v tom nehraje žádnou roli. Samozřejmě, že mluvíme o ženách a jejich problémech v našich textech, ale to je prostě dané tím, že je to náš život, něco, co zažíváme každý den. Nijak mě nebaví být braná jako nějaká zvláštnost - prostě jen hudbou vyjadřuji sama sebe a jediné, co chci, je respekt! Na druhou stranu je ale super vidět, že holky berou nástroje, zakládají kapely...já osobně mám ráda třeba HATS ze Sao Paula, nebo COSMOGONIA...kromě těchto dívčích kapel je u nás mnoho kapel kde hrají jak holky tak kluci.

PC: Slyšel jsem že Infect je Veganská a Straight Edge kapela. Zkus mi prosím objasnit důvody proč jseš (jste) S.E., Veganka.

Estela: Nejsme kompletně Vegan S.E. kapela! Já osobně jsem nikdy nebyla S.E. Vždycky jsem se mezi těmito lidmi pohybovala, většina mých přátel je S.E. a já nikdy neměla problém s tím, jestli někdo je nebo není S.E. Naše texty jsou silně ovlivněny S.E. filozofií, protože 3 z nás jsou Straight Edge. Zcela věřím v boj za zvířecí práva, nekouřím ani neberu žádné drogy, ale necítím se být S.E.. Jsem zkrátka trochu někde jinde, ale moji S.E. přátelé to respektují, stejně jako já beru jejich postoje. Nesnáším, když někoho na člověku zajímá jen jestli je nebo není S.E. – občas mi to přijde až jako: „Hej, on zabil svého tátu, znásilnil svou matku, ale je pořád Straight Edge, on bude asi v pohodě týpek...“ V kapele jsme

kamarádky, v něčem se shodneme, v něčem ne, ale zároveň si stále užíváme spoustu legrace. Indayara přestala být Straight Edge, ale důvody k tomu může říci jen ona sama, já to rozebírat nebudu...Tati, Ju a Bianca jsou S.E. a mají proto svoje důvody, ale já za ně mluvit nemůžu a nechci...

PC: Vaše texty se zabývají politikou – jste nějak aktivní na politické scéně?

Estela: Tati je aktivně zapojena v několika skupinách, ale o tom by musela mluvit ona... Jinak je hrozně těžké někoho někam škatulkovat, je to hrozně individuální, pokud se někdo

chce nějak nazývat, tak je to jen a jen na něm... V kapele máme na politiku stejné názory, ale rozebírat to, by bylo na moc dlouhé povídání.

PC: Pokud se prosím přiblížit nám situaci žen v Jižní Americe.

Estela: Ženy v latinské Americe bojují o své společenské postavení stejně jako ženy po celém světě. Nevím, jestli to má něco společného s místní kulturou, ale mnoho mužů tu jedná otevřeně pohrdavě se ženami... Ale spousta věcí se změnila, ženy dělají mnoho věcí, které před dvaceti lety nemohly, ale myslím, že většina mužů je stále nebere jako sobě rovné...

PC: Zkuste nám říct něco víc o sexistickém útlaku v Brazílii

Estela: Sexismus se projevuje všude – od každodenních maličkostí až po opravdu důležité věci: ženy vydělávají méně peněz než muži, kteří dělají stejnou práci. Některé firmy pořád preferují mužské kandidáty na vedoucí místa. Pokud se ženě něco špatného stane (je okradena, napadena, znásilněna,...), vyšetřuje se to na speciálním policejním pracovišti, kde pracují pouze ženy a pokud se obrátíte na regulérní policejní službu, tak s vámi jedná pohrdavě, nebo se vám rovnou vysmějou. I když se všeobecně tvrdí, že sexismus neexistuje, pokud jseš žena, tak se s ním potýkáš každý den.

PC: Dál by mně zajímaly vztahy uvnitř Hardcore scény – je to opravdu bez předsudků? Opravdu vás berou jako sobě rovné?

Estela: Hardcore je totálně pokrytecký, to je důvod, proč už v něm nejsem tolik jako jsem byla dříve. Samozřejmě jsou tam různé druhy lidí – někteří kluci jsou opravdu super, ale některé zajímají jen pomluvy, sexuální život druhých a podobně...Je těžký to nějak generalizovat, ale myslím si, že kdyby skutečně fungovala rovnost uvnitř scény, zmizely by věci jako pomluvy a lidi by se mezi sebou bavili zpřímá.

PC: Jaký je tvůj pohled na pornografii?

Estela: Zrovna včera jsme o tomhle problému mluvily... Mé názory se poněkud změnily (od roku 1995 – v té době jsem začala hrát ve své první kapele a také jsem se začala zajímat o věci kolem...). Dříve jsem to brala tak, že když si chce někdo vydělat vlastním tělem, tak je to jen jeho/její osobní věc. Teď to ale vidím trochu jinak – nejde jen o tu určitou osobu, jde hlavně o byznys s tím spojený. Je to průmysl, který si klade jediný cíl – vydělat peníze. Kvůli tomu dělají věci jako zneužívání dětí, ponižování žen... Tady v Brazílii je běžné, že jsou ženy obtěžovány přímo na ulici. Obtěžují ženy slovně a pokud se ohradíš, tak jsou schopný tě napadnout i fyzicky... mně samotné se to stalo mnohokrát, stejně tak jako mým kamarádkám, holkám z kapely... Myslím si, že tohle chování je do značné míry ovlivněno porno průmyslem a médií obecně (třeba reklamy, nebo foto série oslavující

násilí na ženách – to jsem na vlastní oči viděla v jednom brazilském magazínu!!!) Tyhle chlápci nevidí ženu jako člověka, chovají se jako nechutný prasata...tak mě napadá – copak nemají matky, sestry, dcery?! Copak je nemají rádi?! Sakra, nedokážu pochopit, kde se v nich takové věci berou...nejsem pro zákaz pornografie, ale v některých věcech by neškodila větší střízlivost!!!

PC: Zajímá by mě tvůj názor na potraty. Je vůbec interrupce v Brazílii legální?

Estela: Všechny v kapele se domníváme, že žena by měla mít právo se sama rozhodnout – vím, zní to jako klišé, ale je to pravda. Myslím si, že důležité je vzdělávání; myslím si, že pokud nebudeš chtít být matkou, tak se tomu

vyhneš a nebudeš hledat řešení, až když otěhotníš. Nebyla bych schopná žít v klidu po interrupci (myslím, že nikdo nemůže) – je to hrozně násilná procedura, která zanechává hluboké psychické a emocionální jizvy. Jsem asi příliš citlivá...ale nezavrhují ani interrupci ani ženy, které se rozhodnou tohle podstoupit. Bojuji za právo volby, zvlášť pokud jde o následek znásilnění...nikdo nemůže znásilněné ženy nutit donosit takové dítě – kdo by měl na něco takového právo? Jen ona sama se může rozhodnout!!! Jo, a mimochodem, tady v Brazílii je interrupce nezákonná.

PC: Latinsko Americká společnost je silně ovlivněná katolicismem – jaký je tvůj názor na církev, náboženství?

Estela: V tomhle jsme jako Infect jednotné – nevěříme v boha, církev je další formou kontroly a může dělat z lidí pitomce stejně jako ostatní organizované skupiny, včetně Hardcore. Myslím si, že je správné dělat věci z vlastního přesvědčení, ne protože ti něco někdo řekne. Je super diskutovat s ostatními, číst nové věci, ale chce to tvořit si vlastní názory, ne jen slepě následovat. Respektuji víru a náboženství, ale očekávám, že tito lidé budou respektovat mé názory. Respekt je základ.

PC: Máš nějakou představu o alternativě k téhle společnosti? Můžeš nám jí popsat?

Estela: Jasně, nějakou představu mám, ale v tuto chvíli nejsem schopná o ní mluvit – je to tím, že se postupně měním a tím se mění i některé mé názory. Občas se dostávám do nihilistických nálad, ale teď našťástí ne. Jen se pokouším něco v sobě zlomit, vím, zní to emocionálně, ale je to tím, že jsem emocionální bytost. Vždycky se snažím vyjádřit

TEXTY:

In our hands (V našich rukách)

Odmítám přijmout že jsme předurčení žít ve světě kde jsou vykořisťovatelé a vykořisťovaní. Takhle nechci žít! Dělníci a mladí společně k vyvlastnění vlastníků. Jistota budoucnosti ve které si člověk vychutná plody své vlastní práce ve mně roste. Budoucnosti, kdy věda bude sloužit lidstosti. Vezměme do rukou kontrolu nad výrobou, vezměme do rukou kontrolu nad našimi životy.

We´ve all got (Co máme)

Co máme všichni společně. Jsou jizvy diskriminace. Ale ne všichni z nás mají stejný cejch. Nechceme zapadnout do vašich menšinových keců. Stvořeny ke lhaní a podvádění. Nechceme nazývat sestrou tu která nás vykořisťuje. Náš boj je zaměřen k vytvoření nové společnosti. Boj který zničí vykořisťování. Vykořisťování dělnic úřednicemi. Jizvy vykořisťování nás postavily bok po boku. Ke zničení kapitálu.

Sharing the tasks (Sdílení rolí)

Maskulinní a femininní stereotypy. Sdílení rolí podle žánrů. Muž si všimá sám sebe. Žena pečuje. Nerovnoprávnost v rodině. Vytrhnout se tomuhle společenskému vězení. Zničit všechny hlavy rodin. Tohle je začátek, pouze začátek. Promíchej si role uvnitř sebe. Napodobování opačného pohlaví je také sexismus. Ignorace chrání patriarchát.

Sisters (Sestry)

Mají zavřené oči aby je zavřeli i nám. Sepnuté ruce pro křesťanskou morálku. Naše těla jsou bojiště a my máme právo volby jakou cestou chceme jít. Sestry! Naše síla svrhne tuhle morálku. Sestry! Naše zlost zničí kapitalismus. Kontrola porodnosti, zvolila jsem si způsob. Pro naši svobodu, pro naše osvobození zničit diktaturu náboženství.

Masculine society (Maskulinní společnost)

Mužská společnost zlepšuje sama sebe/ skrze omezování. Pro vlastní prosazení musíš svádět, provokovat, závidět, požit své tělo. To není nic než podřízení takového chování se očekává od každé ženy jako kdyby životy žen řídili muži.

myšlenky tak, aby je pochopili i ostatní...proto o tom v tuto chvíli nebudu mluvit.

PC: Teď něco osobního – jaké máš oblíbené knížky, kapely, filmy...

Estela: Knihy: Jo, je to asi totální punkový klišé, ale baví mě třeba „Kill me, please“ – nemůžu ani vystát keci o Andy Warholovy, ale ten chlápek mě zaujal a já zkrátka nemůžu přestat číst tuhle věc. Jinak jsem teď dočetla „The Dirt“ což je biografie kapely Motley Crue. Mám ráda mnoho spisovatelů, je těžké jich pár vybrat, ale ti nejoblíbenější jsou: O. Wilde, C. Bukowski, E. A. Poe, H. P. Lovecraft, Hilda Hilst, Nelson Rodrigues, F. Nietzsche,...(huh, je to horší než jsem čekala, mohla bych jmenovat ještě hodně dlouho!)

Kapely: Taková ta klasika: Circle Jerks, Cro Mags, Black Flag, Angry Samoans, Dead Kennedys, Voorhees, Heresy, Napalm Death, Discarga, I Shot Cyrus,...(samozřejmě mám ráda i jinou muziku, ale jmenovala jsem jen Hardcore kapely...hehe..)

Filmy: To bude asi nejhorší-mám ráda třeba Australské filmy, které jsou fakt vtipný, horror, taky některý britský filmy – Muriel's Wedding, The Adventures of Priscila Queen of the Desert, Billy Elliot, The Exorcist, The Prophecy,...

PC: Tak a to je konec – můžeš říct cokoliv chceš...

Estela: Dobrá, v Čechách jsem byla společně s Point Of No Return (další HC kapela z Brazílie – pozn. xMx) a moc se mi tam líbilo. No, moc o této části Evropy nevím, ale potkala jsem tam bezva lidi (například můj

starý kamarád Pavel Nezval z Prahy), stejně tak se mi líbilo i Polsko...hrozně ráda bych se k vám znovu podívala...

Nakonec bych vám vzkázala, abyste nesoudili lidi podle prvního dojmu, vykašlete se na obal, zajímejte se, co má kdo uvnitř! Respektujte druhé jací jsou a nehraje si na soudce...

Tak jo, pokud chcete, tak nás můžete kontaktovat na mejlu : infect@antisocial.com

Toť vše, mějte se, díky za prostor v časopise!!!

Na závěr malé vysvětlivky: STRAIGHT EDGE znamená život bez drog, alkoholu a cigaret. Je to životní styl spojený s úctou k životu (vlastnímu i ostatním...) proto je většinou spojený i s vegetariánstvím / veganstvím.

Marek, doplňující otázky Hedvika

Malá výstava fotografií Mirek Pásek

„Malá výstava fotografií“ byla minivýstavou 8 párů fotografií znázorňujících ženské obličej a vagíny. V katalogu k výstavě se píše, že zatímco obličej zrcadlí lidskou duši, ve vagíně se děje vše, co nás poutá k zemi. Autor fotografií chce ženskou vagínu vymanit z gheta pornografie a demytizovat ji. Otázkou však zůstává, do jaké míry se mu to daří.

Když jsem poprvé slyšela o tomto námětu, byla jsem o něho nadšená. Když jsem však uviděla první pár fotografií, byla jsem naopak trochu zklamaná. Byly to prostě jenom dvě fotografie, sice hezky nafocené, ale jinak žádný pocit – nic šokujícího, nic nového. Prostě obličej a vagína. Nic v pozadí, i když výstava samotná je tak prezentována.

A jakápak demytizace? Všechny modelky jsou mladé, znamená to tedy, že právo na demytizaci mají pouze mladé ženy a jejich vagíny a ty starší už ne? Navíc všechny vypadají jakoby právě vyšly ze sprchy – čistě umyté a vyholené. Nejde tu

naopak o novou mytizaci či pokračování v té mytizaci současné? - Na vagíně není nic ošklivého, pokud je mladá, vymydlená, vyholená a také bílá. Nenajdete tu totiž žádnou „nebílou“ modelku. Možná je to ale jenom proto, že se ty jiné špatně hledaly nebo tu skutečně žádný „postranní“ úmysl s demytizací nebyl. Na tom by nebylo samozřejmě nic špatného, kdyby to tak ovšem nebylo prezentováno na veřejnosti. Pak může být návštěvník/-ce výstavy poněkud zklaman/-a.

Určitě je však skvělé, že výstava vyprovokovala debatu o zobrazování ženského těla v umění – je tohle vůbec umění nebo je to pornografie? Je takováto výstava „legitimní“ bez něčeho, co stojí za ní, bez nějakého teoretického diskurzu? Řada lidí sdílí názor, že je výstava skvělá a jiná řada názor, že se jedná o pouhou pornografii za uměleckou maskou a pak také existuje skupina lidí, kterým je výstava ukradená – nic originálního, nic šokujícího, prostě hezké fotografie bez nápadu.

Velice zajímavý mi však přišel názor, který vyplynul z rozhovoru s jednou mojí kamarádkou: zajímalo by ji nechat se vyfotit, prostě se tak nějak demytizovat sama pro sebe. A i z těchto důvodů stojí toto dílo za pozornost.

Linda

Malá výstava fotografií – Mirek Pásek, Minigalerie Gender Studies, o. p. s. 6. prosince 2002 – 6. ledna 2003. Kurátorka výstava Věra Vampolová.

Spojení výrobku a image je zde celkem logické. Zápach nohou je záležitostí společenskou. Proto je na reklamě nastíněn určitý vztah. Proč je to ale právě vztah mezi mužem a ženou? Žena na reklamě být musí, protože je tradičně chápána jako osoba, která se stará o mezilidské vztahy. Na této reklamě je to žena, kdo mluví nebo ke komu se reklama obrací. Ženy jsou ale zároveň definovány svým vztahem k mužům, proto tu musí být zobrazen i muž. Výlučně ženská skupina není společností příliš tolerována, nebo není normou jako skupina čistě mužská.

Sprej na nohy je zde prezentován jako prostředek k vylepšení vztahů, ať už jde o nastolení domácí pohody u staršího páru (žena neovlivní to, že její muž chodí na pivo a na fotbal, „ale proč se smířovat s tím, že jsou cítit jeho nohy?“), když může koupit tento výrobek) nebo obnovení lásky u mladšího páru.

Muž v oblasti vztahů dělá to, co chce žena, snaží se jí vyhovět: „ať je ten zápach pryč a ona v pohodě“ nebo se zavazuje do vztahu: „slíbil mi, že mě bude milovat“. Staršího muže, zdá se, vůbec netrápí, že mu smrdí nohy, je naprosto v klidu. Žena ho nutí k tomu, aby se přizpůsobil, proto je reklama adresována ženě. Naopak mladá žena má kontrolu nad sebou zvnitřnělou v sobě, sama přemýšlí, jestli s ní není něco v nepořádku.

Marta

Použitá literatura:

- *Indruchová, L. (1995): „Žena na ulici. (Stereo)typizace ženy v současné velkoplošné reklamě v České republice.“ *Sociologický časopis* č. 1/1995.
- *Oates-Indruchová, L. (1997): „Gender v médiích: nástin širší problematiky“. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Open Society Fund.
- *Shields, V. R. (1997): „Selling the Sex That Sells: Mapping the Evolution of Gender Advertising Research Across Three Decades“. *Communication Yearbook 20*, ed. by Brant Burleson.
- *Stacey, J. (1994): *Star gazing: Hollywood Cinema and Female Spectatorship*. London: Routledge.

REKLAMA Z POHLEDU GENDER

Kontrola zápachu nebo svěží krok?

Jde o dvě reklamy na sprej na nohy od firmy Scholl z magazínu MF Dnes. Na obou reklamách muž a žena, na jedné zapáchají nohy mužovi, na druhé ženě.

Tato reklama se skládá ze dvou verzí, mužské a ženské. Na reklamě se sprejem pro muže je zobrazen starší pár. Na první pohled to vypadá, že zobrazení muže a ženy je celkem rovnocenné (nikdo není sexuálním objektem), ale proč nohy smrdí zrovna mužovi? Podle Oates-Indruchové (1997) je to muž a ne žena, kdo je zobrazován v groteskním postavení nebo jako nositel špatných vlastností. Muži na reklamě nejenže smrdí nohy, ale také chrápe, chodí s kamarády na pivo a na fotbal.

Druhá verze - ženská - zdánlivě tuto nerovnost nabourává. Je na ní vyfocen mladý pár, ale role se mění, tentokrát smrdí nohy ženě. Bližší srovnání ale odhalilo jiné genderové stereotypy.

Samotný výrobek je vyroben v jedné verzi pro muže a v druhé pro ženy. Pro muže je v modrém balení, pro ženy v růžovém. Tyto barvy jsou stereotypně lidem vnucovány už od narození. Na modrém spreji je obrázek tenisky, na růžovém střevíce - lodičky. Ženy dnes už nenosí jen střevíce, ale i tenisky, mohou si tedy koupit i modrý sprej, zatímco muži si růžový sprej koupit těžko. I toto je případ pronikání žen do mužského světa. Mužům je naopak ženský svět z větší části zapovězen. V mužské a ženské verzi se také liší název výrobku, pro muže je to Odour Control (kontrola zápachu), pro ženy Fresh Step (svěží krok), i vysvětlující text je odlišný. Muži zde najdou příkazy typu „ať je ten zápach pryč“, „...eliminuje nepříjemný pach vašich nohou a bot“. Pro ženy je to zaobaleno do něžných až dětských slov: „milovat celičkou...“, „ochráni Vaše nohy příjemnou svěží vůní“, „se svěžestí dětského pudru“. Ženy jako by byly bezbranné a potřebovaly pomoc, ovšem musí se jim nabídnout jemně.

Kupujte Anorex....

Cítíte se tlustá a chcete zhubnout? Kupte si **Anorex**. Reklama na hubnoucí pilulky s tímto názvem se objevila v časopise *US Weekly*. Reklama je všeřikající – vypovídá o násilně vnucovaném ideálu krásy nejen prostřednictvím médií. Hlavní je být hubená - jakými prostředky a s jakými náklady toho docílíte, je nepodstatné. Buďte nezdravá až nemocná kost a kůže, hlavně, že nejste „tlustá“.

-lin-

NADVLÁDA MUŽŮ

Pierre Bourdieu

Dílo francouzského sociologa Bourdieu je řazeno do proudu tzv. kritické sociologie. Věnuje se v něm především sociologii politiky, kultury a vzdělání, kde zkoumá konstrukci moci a sociální nerovnosti. Kniha *Nadvláda mužů*¹⁾ v sobě propojuje některé myšlenky druhé vlny feminismu a autorovy vlastní studie o sociálních příčinách a účincích symbolické nadvlády.

Bourdieu si klade otázku, jaké dějinné mechanismy způsobily, že se struktury dělení podle pohlaví a principy tohoto dělení vymkly z chodu dějin a staly se relativně věčnými. Snaží se o navrácení vztahu mezi pohlavími zpátky do dějin.

Je velmi těžké analyzovat mužskou nadvládu, protože jsme si podvědomě osvojili struktury mužského řádu a naše myšlení je těmito strukturami ovlivněno. Proto se Bourdieu uchyluje ke zkoumání kabybských Berberů, kde neexistuje řád sexuality jako takové. Sexuální akty podléhají kosmologickým determinacím, které vytváří rozdíly mezi pohlavími na základě mýtického pojetí světa. Tyto rozdíly se pak jeví jako přirozené, protože se zapojují do myšlenkových schémat, které potvrzují jiné kosmické cykly. Je těžké odhalit nadvládu, protože systém mýtů a rituálů posvěcuje stávající řád, a ten se díky tomu stává uznávaným. A právě z toho plyne síla maskulinního řádu, že nepotřebuje žádné ospravedlnění.

Tělo je v sociologickém světě vnímáno jako nositel sexualizujících principů vidění a dělení. Anatomický rozdíl mezi pohlavními orgány ženy a muže vede často k sociálnímu rozdělení mezi gendery. V této souvislosti hovoří Bourdieu o somatizaci nadvlády, vpisování do těl, kdy sociální diference vytváří pocit přirozenosti a jeví se jako samozřejmost. U lidí, kteří přijímají schémata plozená nadvládou, se mění proces poznání v proces uznání a přizpůsobení se.

Sociální definice pohlavních orgánů je konstrukce založená na zdůraznění určitých odlišností a zastření určitých podobností. Např. ve středověku, kde byl mírou všeho mužský princip, se lidé domnívali, že vagína je penis naruby. A až do renesance neexistoval anatomický termín, který by popisoval ženské pohlavní orgány. Ženské pohlavní orgány byly vnímány jako jinak uspořádané mužské pohlavní orgány. Pohlavní orgány byly sociální konstrukcí, která přisuzuje jiný status mužům a jiný ženám. Ženské tělo bylo odděleno opaskem, což symbolizuje uzavřenost, ctnost a cudnost. Opasek byla jakási hranice mezi čistým a nečistým tělem. Vagína

byla považována za něco ponurého, jako negativní falus, proto se v některých kulturách nepřipouštěla pozice, kdy žena byla při pohlavním styku nahoře. Stejně jako byla pozice ženy nahoře v některých historických obdobích chápána jako nestoudnost a potlačení mužské nadvlády, tak i penetrace pána otrokem byla brána jako něco ponižujícího a nestoudného. Penetrace totiž často symbolizovala nadvládu nad penetrovaným člověkem.

Biologické odlišnosti jsou brány jako základní předpoklady sociálních diferencí. Iniciační rituály mají potvrdit, do které sociální skupiny daný jedinec patří, mají mu pomoci orientovat se v okolním prostředí. V této souvislosti hovoří Bourdieu o **habitu**, že se jedinci rodí do prostředí, které je sociálně diferencuje, aniž by si to oni pořádně uvědomovali.

Mužskou nadvládu vnímá jako symbolické násilí, kdy ovládanému nezbyvá než uznat nadvládu, protože k reflexi vztahu má jen nástroje poznání, které jsou již určitou formou nadvlády. Vytváření a reprodukce této struktury je opřeno o **trh symbolických statků**, který vychází ze základního nepoměru mezi subjektem a objektem, akterem a nástrojem, který panuje mezi mužem a ženou. Ústředním místem je sňatkový trh, kde je se ženami nakládáno jako s předměty, které mají sloužit k uchování symbolického kapitálu mužů. Panuje zde nepoměr mezi mužem jakožto subjektem směny a ženou jakožto objektem směny. Žena je zde tedy chápána jako nositelka sociálního a symbolického kapitálu.

Dispozice muže k uplatňování nadvlády nejsou dány od přírody, ale vytvářejí se jediné dlouhou socializační prací, dlouhým aktivním diferencováním mezi pohlavími. Bourdieu zde nastiňuje konstrukci maskulinity, jakým způsobem chlapec vrstá do světa mužů a jakým způsobem si onu maskulinitu dokazuje. Mužství je vnímáno jako příslušnost ke skupině. A proto mnohdy podstatou odvahy bývá strach, že muž ztratí obdiv skupiny, že ho kamarádi nazvou babou nebo teploušem. Mužnost je tedy pojem vztahový, budovaný před očima druhých mužů a pro ně. Mužnost je

posilována jakýmsi strachem ze ženství, a to hlavně z ženství ve vlastním nitru. Proto také dochází k časté frustraci mužů, že nedokáží dosáhnout ideálu mužnosti.

Mužská nadvláda v dnešní době již není takovou samozřejmostí jako dřív, i když některé základní mechanismy přetrvávají dodnes. Kolektivní očekávání jsou vepsána do fyziog-

nomie důvěrně známého prostředí ve formě opozic: muž - veřejný, žena - soukromý. Minorizace žen je o to úpornější, že nevychází z nějaké výsostné zločiny, ale probíhá naopak v dokonale nevědomé nevinnosti. Ženě se skáče do řeči, pokud položí nějakou inteligentní otázku, odpověď se ve vši upřímnosti adresuje muži. Ženy jsou tak nuceny k obraně slabých - vybuchnou, to je však ze strany mužů bráno jako rozmar, na který stačí odpovědět poplácáním. Velmi zajímavé je též hodnocení mužských a ženských aktivit - double standart, kdy činnost je hodnocena podle toho, které pohlaví ji vykonává. Obor automaticky ztrácí prestiž ve chvíli, kdy je v něm převaha žen. Aby žena dnes uspěla v určitém postavení musí mít nejen všechny předpoklady, které daná práce vyžaduje, ale musí mít i všechny vlastnosti, které by měl muž, kdyby do takového zaměstnání nastupoval.

Ženské tělo je tělem pro druhé, které podléhá neustálé objektivizaci. Jedinec pak vnímá své tělo skrze schémata, jež si osvojil prostřednictvím sociálních struktur. Mužská nadvláda dělá z žen symbolické předměty, které existují proto, aby se na ně někdo díval. Od žen se očekává, že budou sympatické a usměvavé a ženskost pak není ničím jiným než nadbíháním představ mužů, jež má především posílit jejich ego. Ženy i muži pocítují rozdíl mezi svým tělem a ideálem, ke kterému se chtějí připodobnit. Tento fakt je zdrojem jejich časté frustrace. Pakliže ženy dosáhnou určité moci, ocitají se vždy v dvouznačné situaci; jedná-li jako muži, hrozí jim, že ztratí své atributy ženskosti, jedná-li jako ženy, riskují, že na ně bude nahlíženo jako na neschopné bytosti.

Abychom pochopili nadvládu mužů v procesu dějin, musíme analyzovat nejen vývoj postavení ženy ve společnosti, ale také vývoj institucí, které hierarchické uspořádání udržovaly - škola, církev, rodina a stát. Za hlavní změnu považuje Bourdieu fakt, že mužská nadvláda již není brána jako něco absolutně samozřejmého.

PIERRE BOURDIEU

(stručný životopis)

Francouzský sociolog Pierre Bourdieu se narodil v roce 1930 na jihozápadě Francie. V padesátých letech vystudoval filosofii na École Normale Supérieure v Paříži. Byl ovlivněn Sartrovým existencialismem a fenomenologií E. Husserla a Merleau-Pontyho. Po skončení studia odchází jako voják do Alžírsku. Tam také vznikají jeho první práce, ve kterých analyzuje společenské uspořádání v Alžírsku. Začíná se zabývat sociologií a etnologií. Po návratu do Francie se nadále věnuje sociologii politiky, kultury a vzdělání. Zkoumá konstrukci moci a sociální nerovnosti. V roce 2002 umírá na rakovinu.

Větší přístup žen ke vzdělání vede k přímým změnám ve výrobních strukturách. Jak již bylo výše zmíněno, profese, které jsou feminizovány, ztrácí prestiž, proto taky např. na mnoha vědeckých oborech jsou muži protěžováni, aby nedošlo k rozšíření tohoto fenoménu. Viditelné změny v podmínkách ve skutečnosti jen maskují realitu, kdy vzájemné postavení muže a ženy zůstává stejné, nerovnost tedy trvá dál. Tím je např. fakt, že ačkoliv zastávají ženy stejné postavení v zaměstnání jako muži, mají ženy vždy menší plat. Všeobecně se pak má za to, že žena se hodí k činnosti, která je jakýmsi pokračováním činnosti domácích (výuka, péče, služba). Doma i ve škole jsou dívky odrazovány od mužských povolání, osvojují si nevědomě principy dominantního vidění, takže jim sociální řád připadá jako normální nebo dokonce přirozený. Muži se brání feminizaci určitých oborů, protože jsou pro ně nejen zdrojem jejich prestiže, ale i symbolem jejich mužství.

Dalším faktorem, který přispívá k udržení mužské nadvlády je ekonomie symbolických statků. Ženskou rolí je chápána péče o soudržnost rodiny, pěstování příbuzenských vztahů a reprodukce sociálního kapitálu. Její aktivity zůstávají často bez povšimnutí a většínou nejsou finančně ohodnoceny. Dnes stejně jako dříve je žena předmětem směny pro získání symbolického kapitálu, a to především prostřednictvím svého zjevu. „*Sociální svět funguje jako trh symbolických statků ovládaný mužským pohledem, což v případě žen znamená být viděn okem muže. Být „ženská“ v podstatě znamená nevyznačovat se vlastnostmi a jedním, kterými se může vyznačovat mužství*“²⁾. Sexualita, tak jak ji chápeme, je objev dějin, pozvolna se vytvořila s tvorbou jiných oblastí jako je právo, náboženství atd. Bourdieu zde hovoří o sexualizovaném nevědomí, které je v průběhu dějin neustále reprodukováno. Na otázku sexuality nahlíží jako na otázku určitého konstruktů. Gender, to nejsou pouhé role, které lze hrát, je vpisován do těl, do určitého světa, a právě v tom je jeho síla.

Bourdieu se domnívá, že jedině politická aktivita, která je schopna analyzovat nadvládu ve všech strukturách společnosti, může napomoci k tomu, aby mužská nadvláda pozvolna skončila.

Dita

Poznámky:

- 1) *La domination masculine* vydaná Editions du Seuil v roce 1998, vyšla v roce 2000 v nakladatelství Karolinum pod názvem *Nadvláda mužů*.
- 2) Pierre Bourdieu, *Nadvláda mužů*, nakladatelství Karolinum, str. 90

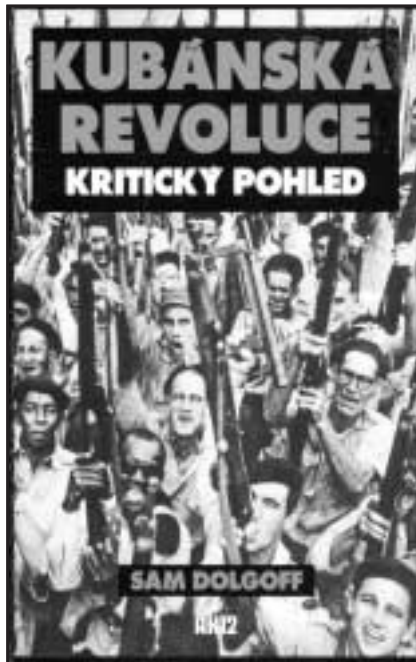
Slovníček:

Fenomenologie – zkoumá zákonitosti poznání. Zakladatelem tohoto filosofického směru byl Edmund Husserl.

Habitus – systém schémat vnímání a konání, prostřednictvím kterého vrůstají muži a ženy do společnosti. Tato schémata se odlišují v závislosti na pohlaví, kultuře, sociálním postavení.

Sociální kapitál – Prestiž a uznání, které vychází z postavení muže a ženy ve společnosti.

Symbolický kapitál – vychází z habitu a hraje důležitou roli v procesech legitimizace moci

Kubánská revoluce kritický pohled Sam Dolgoff

Když v roce 1959, po desetiletí, poznamenaném prudkým nárůstem mezinárodního napětí, Studenou válkou, válkou v Koreji, mccarthismem a postupným rozdělováním světa do dvou mocenských bloků, vypukla na Kubě revoluce, která odstranila režim diktátora Batisty, mnoha lidem se zdálo, že stará naděje z Ruska 1917 a Španělska 1936 znovu zazářila na horizontu světových dějin. Marxistické spektrum zahořelo nadšením pro „revoluční“ režim charismatického Fidela Castra a jeho „barbudos“. Poté, co se nový kubánský stát orientoval na spolupráci se SSSR, radost sociálně-demokratické i bolševické levice neznala mezí.

Na Kubě se však odehrával výrazně jiný příběh, než ten, který předkládala a často stále předkládá oficiální levičácká mytologie. Nadšení,

umocňované všeobecným úpadkem revolučních myšlenek po II. světové válce, potlačilo u mnohých objektivitu a střizlivost úsudku. Hlas kubánského anarchistického hnutí, které na ostrově zapustilo kořeny hluboko v 19. století, o 50 let dříve, než vznikla kubánská komunistická strana, ale upozorňoval na pro někoho nepohodlnou pravdu, že socialismu a svobody není možno dosáhnout autoritářskou cestou, pomocí státního kapitalismu, ovládaného mocenskou hierarchií jediné politické strany.

V době, kdy lidé jako Jean-Paul Sartre tleskali kubánské revoluci za její údajnou čistotu a nevinost, kubánští anarchisté do celého světa - většinou marně - rozesílali informace a rezoluce, upozorňující na existenci koncentračních táborů, brutální represe vůči skutečným revolucionářům z řad anarchistického hnutí a anarchosyndikalistických odborových skupin, na to, že Castrův režim v počtu politických vražd ze několik málo let překonal několik desetiletí Batistovy diktatury - a především na to, že Castrův „socialismus“ je prostou kopií bolševického státního kapitalismu.

Newyorský anarchosyndikalista Sam Dolgoff ve své knize, která v roce 1972 vyvolala prudkou názorovou konfrontaci a za jejíž vydání byl prakticky ostrakizován celou „levicí“, sleduje historii kubánského anarchistického hnutí pracujících, dokumentuje jeho neúnavné osvětové, organizační a revoluční snahy a na mnoha příkladech proti sobě staví autoritářskou a zrádčovskou činnost kubánské Komunistické strany, která podle příkazů Kominterny dlouhá léta kolaborovala s batistovským režimem - a autenticky revoluční práci kubánských anarchistů. Dolgoff přináší řadu textů z jejich proveniencie, informace o těch, kteří se stali obětmi Castrova režimu, jejich programové materiály, novinové články a mnoho dalšího.

Dolgoff čtivým způsobem přibližuje další z neznámých kapitol dějin anarchistického hnutí. Jeho kniha je podnětná nejen pro anarchisty, ale také všechny, kteří stále důvěřují mýtům o Castrovi nebo Che Guevarovi jako lidech s revoluční vizí.

Anarchistická knihovna FSA, Praha 2002, 220 str. A5, 120,- Kč, info@anarchismus.org, 601 307 933

INSTINCT RECORDS & MY HEAD IS SPINNING PRESENTS

the atomic - split
7"

THEMA ELEVEN
CANITRASHCAN!?

Instinct rec. - marek haltuf - severní 770
500 03 hradec králové - czech republic
00420604831184 - rave666@czechcore.cz

Časopis Akce č. 7

Vzhledem k tomu, že toto číslo vyšlo krátce před zasedáním Severoatlantické aliance v Praze, je celkem logické, že hlavním tématem je NATO.

Úvodní článek nese název Proč je NATO nebezpečné? a jedná se o mírně upravený překlad textu přednášky Tobiase Pflugera (ředitele Institutu pro výzkum militarismu), kterou pořádala ČSAF. Jak je bohužel pro toto číslo Akce typické, je tento článek převzatý, tentokrát z www.csaf.cz. Další článek se vrací k vojenskému útoku na Jugoslávii v roce 1999, ve kterém je brán zřetel především na dopady této operace na civilní obyvatelstvo. Následuje zamyšlení nad kampaní Music beats lokal nazi, otázka, zda může být někdy skutečně antifašistická, se jeví jako předem zodpovězena... samozřejmě že ne.

V rubrikách Ze světa a Z domova nalezneme spoustu krátkých článků převzatých z různých informačních zdrojů zabývajících se např. argumenty pro tažení proti „ose zla“, kořeny arabské bídy a teroru nebo informace o tom, jak předsedkyně Slovenské národní strany obvinila vládu z financování terorismu (AFA) a podpory satanismu (FS8B).

Objevil se i koutek humoru s velmi vtipným popisem anarchického výcvikového tábora v reakci na pomlouvačnou kampaň antiNATO aktivit v oficiálních médiích. Ke Slovenskému národnímu povstání se vrací článek o Albertu Bruchatém a k mezinárodnímu akčnímu dni pracujících z McDonald's se vrací rozhovor se skupinou Odpor pracujících z McDonald's a jejich prohlášení. Najdeme zde i článek Sociální podmínky pracujících a antifašistický odpor za nacistické okupace, podrobný článek zabývající se situací v Čečensku pod názvem Čečensko - starý a trvalý problém ruského imperialismu. Poslední článek nese název Fenomén novověkého rasismu.

V rubrice Názory bohužel nepokračuje diskuse na téma angažovanosti žen, ačkoli by se to mohlo zdát aktuální. Další informace získáte i v rubrice Krátce.

Feministická skupina 8. března

Přímá cesta:

články a názory související
s časopisem pošlete na:

primacesta@centrum.cz

Distribuce:

veškeré materiály objednávejte na:

fs.distribuce@centrum.cz

Adresa:

(připíše, že dopis je pro FS8B)

ČAS, POBOX 223, Praha 1, 111 21

Email:

fs8brezna@centrum.cz

A-kontra 7-8/02

Dvojčíslo anarchického bulletinu zaměřené na témata Squat Šafránka a Ozbrojený boj se zcela novou a barevnější grafickou podobou. Uvnitř najdete reportáž o dnes již neexistujícím squatu Šafránka, o Crossover campu v Německu. Přečtete si o tom, jak se změnilo protestní hnutí během posledních 20ti let a najdete zde i pokračování debaty na téma interrupce. Druhá část časopisu se zabývá tématem ozbrojeného boje: anarchismus, násilí a ozbrojený boj, Propaganda činem, Anarchistické atentáty v Čechách ...atd.

A-kontra 9/02

Tématem tohoto (tentokrát zcela monotematického) čísla je NATO a militarismus: reportáž z protiválečné zářijové street party, NATO – propaganda versus skutečnost, Proč chtějí USA válku s Irákem?, NATO proti civilistům: Jugoslávie 1999 atd. atd.

A-kontra 10/02

Další monotematické číslo, kde se dočtete, jak vypadala Praha během summitu NATO a dozvíte se o protestech v dalších částech světa a České republiky.

A-kontra 20,- Kč, kontakt: a-kontra@csaf.cz, ČAS, p.o. box 223, 111 21 Praha 1

Bloody Mary #7

Ohavné! Blood Mary je ještě víc rudá než kdy předtím! Totiž, tématem je menstruace, a to vážně i nevázně. Reclaim the Blood! Samozřejmě na vás čekají i další vaše oblíbené rubriky a povedené kousky Krvavé Mařky.

Mezinárodní den žen 8. 3. 2003

Také pro Vás má zkratka MDŽ negativní nebo žádný význam? Možná si pod těmito třemi písmeny představíte „oslavu“ tohoto dne tak, jak probíhala za minulého režimu. Nebo vůbec nic? Fakt, že se Mezinárodní den žen stal takzvaným oficiálním svátkem, způsobilo jeho odcizení lidem. Ztratil svůj význam stejně jako mnoho věcí, které byly řízeny shora. Například První máj byl státním svátkem, aniž by při oficiálních akcích zaznělo jediné slovo pracujících lidí, kterým tento den měl „patřit“. V dnešní době se tradice prvního máje vrátila, tento den nemine bez akcí, které vyjadřují odpor vůči stávajícímu systému. Jak je to ale s osmým březnem? Je chápán jako významný den, den připomínající boj za lepší pracovní podmínky, boj za změnu? Pro mnoho lidí má Mezinárodní den žen stále zvuk něčeho poplatného předešlé době. Mnoho lidí si tento významný den spojuje s minulým režimem, jako by to byl „jeho svátek“.

Historie Mezinárodního dne žen je ale starší. Jeho tradice začala poslední únorovou nedělí roku 1908 ve Spojených státech, kdy ženy zorganizovaly první Den žen, čímž se postavily za svá práva. O tři roky později byl tento den slaven 19. března a v různých zemích se veřejných shromáždění účastnilo více než 1 milion mužů a žen. Asi týden poté vypukl v centru New Yorku požár, při kterém přišlo kvůli nedostatku únikových cest o život přes 140 pracujících dívek. Tato událost jen potvrdila a zdůraznila nutnost aktivního protestu proti stávajícím podmínkám. Datum 8. března bylo nakonec vybráno na památku ženských nepokojů zaměřených proti válce a bídě v Petrohradu v roce 1917. Ty potom přerostly v únorovou revoluci a vedly k abdikaci cara. I když vydobývání různých ústupků ze strany mocných nikdy nevyřešilo a nikdy úplně nevyřeší situaci, přesto symbolizuje přetrvávající odpor. Není možné spoléhat na humánnost vládnoucích, přesto stávky a jiné podobné aktivity představují tradici boje za jinou společnost, která bude fungovat na odlišných principech. Nestací ale jen protestovat, je potřeba tvořit konstruktivní alternativu. Mezinárodní den žen by neměl být chápán jako den, kdy se ženy „ocení“ za odvedenou práci, nebo politují kvůli těžkým životním podmínkám. Spíše by měl být brán jako příležitost mluvit o ženách a mužích jako o partnerech společného boje. I když 8. březen může mít pro různé lidi odlišný význam, vždy by měl být chápán i jako připomínka boje žen za svobodnější a spravedlivější svět.

A proto přijďte vrátit tomuto dnu jeho význam 8. března 2003, v 15 hodin na náměstí Míru. Kromě získání informací, možnosti zakoupení nového čísla časopisu *Přímá cesta* zaměřeného na antifašismus a válku, uslyšíte Edelweiss Piraten a další kapely v reprodukované podobě. Od 17 hodin můžete zhlédnout nekonvenční pouliční divadlo *Pipi dlouhá punčocha* podle knihy Astrid Lindgren. Pokud máte děti, vezte je s sebou, k dispozici bude opět dětský koutek.

Prostě přijďte a tvořte s námi tuto akci tak, aby byla pokračováním tradice 8. března!

FEMINISTICKÁ SKUPINA 8. BŘEZNA
fs8.brezna@centrum.cz
<http://fs8brezna.ecn.cz>

Feministická skupina 8. března pozvání

MEZINÁRODNÍ DEN ŽEN

CSF (http://www.csf.cz) FS8 (http://fs8brezna.ecn.cz)

«Chcete-li své místo na slunci, neplaťte pro ně, nežádejte je, ale vezměte si je!»

LENTILY KOUTEK
pouliční divadlo:
Pipi dlouhá punčocha -- 17⁰⁰

hudba:
Edelweiss Piraten (hc punk z Otrokovic) -- 18⁰⁰

+ občasný káček + veganské občerstvení od Food Not Bombs

V sobotu 8/3/03 od 15⁰⁰ na Náměstí míru v Praze

fs8.brezna@centrum.cz :: <http://fs8brezna.ecn.cz>

FEMINISTICKÁ SKUPINA 8. BŘEZNA Vám dále nabízí tyto materiály:

Časopis:

- Přímá cesta č. 1 - Rodina základ státu?**
- Přímá cesta č. 2 - Pornografie?!**
- Přímá cesta č. 3 - Žena v jazyce**
- Přímá cesta č. 4 - Milice si vás žádají!
Žena a antifašismus**

Letáky:

- Institucionální feminismus
vs. anarchofeminismus**
- Násilí na ženách**
- Žena v kapitalismu**
- Žena a média**

Časopis *Přímá cesta* je k dostání na těchto místech:

- VOLVOX GLOBATOR**, Opatovická ul., Praha 1
- MAXIMUM UNDERGROUND**, Jilská ul., Praha 1
- INFOCENTRUM**, Sochařská ul., Praha 7
- EMERGENCY RECORDS** (bývalý BASS RIOT),
Chvalova ul., Praha 3
- UTOPIA**, Bělehradská ul., Praha 2